

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

FILOZOFSKI FAKULTET

Diplomski rad

AUTOPORTRET I SELFIE: PRIJEDLOG PROJEKTNE
NASTAVE IZ LIKOVNE UMJETNOSTI

Valentina Mikec

ZAGREB, 2017.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

FILOZOFSKI FAKULTET

Odsjek za povijest umjetnosti

Diplomski rad

**AUTOPOTRET I SELFIE: PRIJEDLOG PROJEKTNE NASTAVE IZ
LIKOVNE UMJETNOSTI**

Valentina Mikec

Mentor: dr. sc. Jasmina Nestić, viši asistent

ZAGREB, 2017.

Temeljna dokumentacijska kartica

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za povijest umjetnosti
Diplomski studij

Diplomski rad

AUTOPORTRET I SELFIE: PRIJEDLOG PROJEKTNE NASTAVE IZ LIKOVNE UMJETNOSTI

SELF-PORTRAIT AND SELFIE: PROPOSAL OF PROJECT-BASED LEARNING IN TEACHING OF VISUAL ARTS

Valentina Mikec

SAŽETAK

U ovome diplomskom radu opisan je prijedlog projektne nastave iz Likovne umjetnosti na temu autoportreta i *selfieja*. Projektna nastava od osam tjedana sastojat će se od učioničke nastave, terenske nastave, obrade prikupljenih materijala i pripreme za predstavljanje projekta te samog predstavljanja projekta u posljednjem tjednu. Interdisciplinarna nastava obradit će teme portreta, povijesti i karakteristika autoportreta i *selfieja* i razloga radi kojih se oni rade. Nastava će biti potpomognuta različitim načinima rada i raznovrsnom nastavnim metodologijom, a učenici će aktivnim sudjelovanjem u svakom dijelu projektne nastave i izvršavanjem predviđenih zadataka steći komunikacijske, suradničke i istraživačke vještine, razviti kreativnost i sposobnost kritičkog mišljenja, usvojiti osnovna i proširena znanja o autoportretu i *selfieju*, njihovoj važnosti i značenjima kroz povijest i danas.

Rad je pohranjen u: knjižnici Filozofskog fakulteta u Zagrebu.

Rad sadrži: 149 stranica, 200 reprodukcija (45 u radnim materijalima i 155 u prezentacijama). Izvornik je na hrvatskom jeziku.

Ključne riječi: Autoportret, diplomski rad, Likovna umjetnost, projektna nastava, *selfie*.

Mentor: dr. sc. Jasmina Nestić, viši asistent, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Ocjenjivači: dr. sc. Frano Dulibić, red. prof., Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu;

dr. sc. Josipa Alviž, v. asist., Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu;

dr. sc. Jasmina Nestić, v. asist., Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Datum prijave rada: 2. veljače 2016.

Datum predaje rada: 14. rujna 2017.

Datum obrane rada: 20. rujna 2017.

Ocjena: _____

Izjava o autentičnosti rada

Ja, Valentina Mikec, diplomantica na nastavničkom smjeru diplomskoga studija povijesti umjetnosti na Odsjeku za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, izjavljujem da je diplomski rad pod nazivom Autoportret i *selfie*: prijedlog projektne nastave iz Likovne umjetnosti rezultat mog istraživanja i u potpunosti samostalno napisan. Također, izjavljujem da niti jedan dio diplomskoga rada nije izravno preuzet iz nenavedene literature ili napisan na nedozvoljen način, te da se tekst u potpunosti temelji na literaturi kako je navedeno u bilješkama, uz poštivanje etičkih standarda u citiranju i korištenju izvora.

U Zagrebu, 14. rujna 2017.

Valentina Mikec

Sadržaj

1. Uvod	1
1.1. Tema	1
1.2. Projektna nastava	2
2. Problematika tema autoportreta i <i>selfieja</i>	4
2.1. Obradenost tema autoportreta i <i>selfieja</i> u literaturi i udžbenicima za Likovnu umjetnost...4	
2.2. Aktualnost i važnost tema autoportreta i <i>selfieja</i>	7
3. Prijedlog projektne nastave iz Likovne umjetnosti na temu autoportreta i <i>selfieja</i>	9
3.1. Ciljevi, ishodi i metode projektne nastave	9
3.2. Ciljane skupine, aktivnosti i tijek projektne nastave	11
3.3. Prvi tjedan: Uvod u autoportret - Portret, definicija i povijest autoportreta.....	13
3.4. Drugi tjedan: Autoportret – Zašto umjetnici rade autoportrete?, Karakteristike autoportreta	24
3.5. Treći tjedan: Jednodnevna terenska nastava u MSU, Zagreb	36
3. 6. Četvrti tjedan: Uvod u <i>selfie</i> – Definicija, povijest i karakteristike <i>selfieja</i>	40
3. 7. Peti tjedan: <i>Selfie</i> – Društvene mreže (Instagram), Mit o Narcisu, Slika sebe i slika o sebi	49
3.8. Završni dio projektne nastave.....	57
3.8.1. Obrada materijala – 6. tjedan projektne nastave	57
3.8.2. Priprema za predstavljanje projektne nastave – 7. tjedan projektne nastave	58
3.8.3. Predstavljanje projektne nastave – 8. tjedan projektne nastave	58
4. Zaključak	60
5. Prilozi	61
5.1. Vremenik	61
5.2. Uvod u autoportret	62
5.2.1. Uvod u autoportret: literatura	62
5.2.2. Uvod u autoportret: Vježba 1	63
5.2.3. Uvod u autoportret: Vježba 2	66
5.2.4. Uvod u autoportret: prezentacija	69
5.3. Autoportret	84
5.3.1. Autoportret: literatura.....	84
5.3.2. Autoportret: Vježba 1	85
5.3.3. Autoportret: prezentacija.....	88
5.4. Terenska nastava (MSU)	100
5.4.1. Radna knjižica	100
5.4.2. Prilozi za rad u Muzeju suvremene umjetnosti	110
5.5. Uvod u <i>selfie</i>	111

5.5.1. Uvod u <i>selfie</i> : literatura	111
5.5.2. Uvod u <i>selfie</i> : prezentacija.....	112
5.5.3. Uvod u <i>selfie</i> : Vježba 1.....	120
5.6. <i>Selfie</i>	121
5.6.1. <i>Selfie</i> : literatura.....	121
5.6.2. <i>Selfie</i> : prezentacija.....	122
5.6.3. <i>Selfie</i> : Instagram predložak i primjer	131
5.6.4. <i>Selfie</i> – 2. dio: Vježba 1.	135
5.7. Kontrolne liste za (pr)ocjenjivanje u projektnoj nastavi	136
5.7.1. Kontrolna lista za (pr)ocjenjivanje individualnog postignuća sudionika projektne nastave	136
5.7.2. Kontrolna lista za (pr)ocjenjivanje pojedine grupe i njezinog rada	136
5.8. Upitnik za evaluaciju projektne nastave.....	137
6. Popis literature.....	138
7. Popis i izvori reprodukcija korištenih u radnim materijalima i radnoj knjižici.....	145
8. Sažetci	149
8.1. Sažetak	149
8.2. Summary	149

1. Uvod

1.1. Tema

Selfie bismo mogli nazvati autoportretnom fotografijom najčešće izrađenom pomoću pametnih telefona (engl. *smartphone*) ili drugih uređaja poput fotoaparata ili tableta koje držimo u ruci. Takve se fotografije uobičajeno ubrzo nakon izrade objavljuju na društvenim mrežama (engl. *social networking website*) poput Instagrama, Facebooka ili Twittera i tako dijele s osobama iz vlastitog, ali i šireg okruženja. Najčešći je cilj takvih fotografija prikazivanje trenutka (a ponekad i mjesta) u životu osobe i/ili prikazivanje osobe u najboljem mogućem svjetlu. Vjerojatno je upravo radi takve mogućnosti kontrole nad načinom na koji nas drugi vide ovakav vid izražavanja u posljednjih nekoliko godina doživio izuzetno visoku popularnost, osobito među mlađom populacijom koja je odrasla koristeći se internetom i koja vrlo dobro poznaje mogućnosti tehnologije i načine njezina iskorištavanja. *Selfieji* mogu imati brojna individualna značenja, uloge i razloge nastanka, no ono što se iz njih uvijek u određenoj mjeri može iščitati jest samosvijest. Upravo taj aspekt *selfieja* povezuje ga s tradicionalnim autoportretom u likovnim umjetnostima, zbog čega se *selfie* ponekad smatra njegovim svojevrsnim nasljednikom. Osim toga, valja se podsjetiti da i *selfie* i tradicionalni autoportret nastaju tako da je prikazana osoba sam autor.

Budući da je autoportret jedna od tema u povijesti umjetnosti koje se prema nastavnom planu i programu srednjoškolskog predmeta Likovne umjetnosti ne obrađuju samostalno, a budući da je *selfie* suvremen i aktualan fenomen koji kod mlađih generacija izaziva zanimanje i s kojim se svakodnevno susrećemo u mrežnom okruženju, čini se metodički opravdanim povezati ove dvije teme u primjer projektne nastave, koja će biti iscrpnije objašnjena u idućem potpoglavlju.

Rad je pisan tako da teorijski i metodički dio rada budu povezani u najvećoj mogućoj mjeri. Koncept nastave nastojat će se osmisliti tako da se uskladi sa zahtjevima suvremene nastave.

1.2. Projektna nastava

U suvremeno doba, izuzetno je važno da učenici školovanjem postanu kreativni i samostalni u radu, da steknu sposobnost kritičkoga mišljenja i ključne kompetencije za cjeloživotno učenje. Tradicionalna nastava ne može u dovoljnoj mjeri odgovoriti na navedene suvremene potrebe i zahtjeve učenika, zbog čega se koncepti nastave i metode učenja i poučavanja nastoje osuvremeniti kako bi se nastava što više usmjerila učenicima i njihovim potrebama. Jedan od takvih suvremenih koncepata odgojno-obrazovnog rada koji su usmjereni učenicima jest projektna nastava. Projektna nastava je složen oblik nastave temeljen na utvrđenom planu, kojime se planiraju postići određeni ciljevi,¹ a mogu ju sačinjavati brojne i različite nastavne metode. Učenici u projektnoj nastavi mogu raditi individualno ili u grupama na rješavanju određenog problema, pri čemu su njihovi zadaci precizno definirani, a za rezultat projektne nastave zaslužni su svi uključeni sudionici.² Kao što je već navedeno, projektna nastava trebala bi biti nastava usmjerena na učenika, što znači da bi učenik tijekom cijelog procesa trebao biti barem jednako aktivan kao nastavnik koji, kako smatra hrvatski pedagog Milan Matijević (2008./2009.), u ovom slučaju nije predavač, demonstrator ili prikazivač, već ima ulogu mentora, suradnika i organizatora.³

Osnovne smjernice za rad na projektnoj nastavi su zadovoljavanje interesa učenika, organiziranje tako da svi sudjeluju u procesu i radu i da je svatko odgovoran za svoj dio, zajedničko planiranje aktivnosti i tijekom projektne nastave, interdisciplinarnost, socijalno učenje, primjenjivost u kontekstu stvarnog života i uključivanje svih osjetila,⁴ precizno planiranje strukture projektne nastave, ali i fleksibilno postupanje prema dogovoru s ostalim sudionicima, fleksibilnost podjele uloga između nastavnika i učenika i atmosfera prikladna za učenje.⁵ Ovakve smjernice trebale bi omogućiti uspješno provođenje projektne nastave, ostvarivanje zadanih ciljeva i postizanje zadovoljavajućeg rezultata.

Međutim, tijekom procesa projektne nastave mogu se javiti i određeni problemi, od kojih su najveći pogreške do kojih može doći zbog nedovoljne sposobnosti učenika za korištenje različitih metoda rada, zbog situacija kada za sav rad na projektu bude zaslužna samo jedna

---

¹ Vidi u: Milan Matijević, »Projektno učenje i nastava«, u: *Nastavnički suputnik* (2008./09.), str. 188-225.

² Vidi u: Dubravka Maleš, Ivanka Stričević, *Rad na projektu: izazov za djecu i odrasle*, Zagreb: Udruženje Djeca Prva, 2009., str. 16-18.

³ Vidi u: Milan Matijević, »Projektno učenje i nastava«, 2008./09., str. 188-225.

⁴ Vidi u: Dubravka Maleš, Ivanka Stričević, *Rad na projektu*, 2009., str. 26-27.

⁵ Vidi u: Wolfgang Mattes, *Nastavne metode: 75 kompaktnih pregleda za nastavnike i učenike*, Zagreb: Naklada Ljevak, 2007., str. 109.

osoba ili skupina osoba, te sukoba među sudionicima.⁶ Osim toga, problematičan aspekt ove složene nastavne metode je ocjenjivanje sudionika, pa se tako kvaliteta rada tijekom cijelog procesa može utvrditi ukupnom ocjenom sudjelovanja u svim aktivnostima i konačnog rezultata rada pomoću odgovarajućih kontrolnih lista (engl. *checklist*).⁷

Unatoč navedenim poteškoćama, uz korištenje različitih i brojnih nastavnih metoda i načina rada, u projektnoj nastavi mogu se ostvariti mnogi ciljevi od kojih su među najvažnijima: naučiti učiti, steći informacijsku pismenost, učiti suradnju i snošljivost, steći praktične, društvene i poduzetničke vještine, te stvarati pozitivnu sliku o sebi sudjelovanjem u brojnim iskustvenim situacijama.⁸ Tijekom projektne nastave važno je učenike poticati na preuzimanje inicijative za rad i na zajedničko djelovanje i suradnju s drugim sudionicima na različitim aktivnostima, jer će takvo postupanje omogućiti stjecanje različitih sposobnosti, slobode mišljenja, iskustva samostalnog rada i rada u timu i tolerancije na različitost.⁹

Ovim prijedlogom projektne nastave nastojat će se povezati teme autoportreta i *selfieja* u kontekstu suvremenoga društva te na sveobuhvatan i cjelovit način iskoristiti mogućnosti ove složene nastavne metode, poput zadovoljavanja interesa učenika i zadovoljavanja individualnih odgojno-obrazovnih potreba učenika, kako bi učenici suradničkim radom na projektnoj nastavi, usvajanjem sposobnosti samostalnog rada, rada u grupi i interdisciplinarnog istraživanja, naučili predviđene sadržaje i usvojili različite vještine i kompetencije, koje će im biti korisne za budući život.

---

⁶ Vidi u: Wolfgang Mattes, *Nastavne metode: 75 kompaktnih pregleda za nastavnike i učenike*, Zagreb: Naklada Ljevak, 2007., str. 109.

⁷ Vidi u: Milan Matijević, »Projektno učenje i nastava«, 2008./09., str. 188-225.

⁸ Isto.

⁹ Vidi u: Dubravka Maleš, Ivanka Stričević, *Rad na projektu*, 2009., str. 6-7.

2. Problematika tema autoportreta i *selfieja*

2.1. Obradenost tema autoportreta i *selfieja* u literaturi i udžbenicima za Likovnu umjetnost

Pretraživanjem dostupnih kataloga i baza podataka i istraživanjem dostupnih jedinica literature moglo se doći do zaključaka o obradenosti tema autoportreta i *selfieja* u literaturi. Među analiziranom literaturom, jedinice stručne literature koje se posebno bave autoportretom najčešće su monografije koje predstavljaju kulturnu povijest tradicije izrade autoportreta, a naglasak stavljaju na njihove uloge i značenja.¹⁰ Nadalje, autoportretima se u manjoj mjeri bave publikacije o portretima,¹¹ i publikacije o njihovoj izradi,¹² te u najmanjoj mjeri znanstveni članci. Navedene jedinice literature se, kao i vrlo često monografske publikacije, uglavnom bave određenim djelom ili pojedinačnim opusom autora poput Rembrandta,¹³ čiji opus u značajnom opsegu čine upravo autoportreti. U konzultiranim pregledima svjetske¹⁴ i nacionalne¹⁵ povijesti umjetnosti primjeri autoportreta uglavnom se javljaju kao djela koja su glavni ili jedan od glavnih predstavnika opusa pojedinog umjetnika ili kao djelo koje služi kao ilustrator povijesnih i društveno-kulturnih promjena. Zanimljivo je primijetiti da je većina dostupne stručne literature o autoportretu nastala u posljednjih deset do petnaest godina, a vrlo malo relevantne literature nastalo je u drugoj polovici prošlog stoljeća.

Što se tiče *selfieja*, knjiga o toj temi i publikacija koje uključuju tu temu je zasad još vrlo malo.¹⁶ U njima se tema *selfieja* obrađuje tako da se taj fenomen objašnjava kroz promjene u

---

¹⁰ Vidi u: Ernst Rebel, *Self-portraits*, Köln: Taschen, 2008.; James Hall, *The self-portrait: a cultural history*, New York: Thames and Hudson, 2014.; Laura Cumming, *A face to the world: on self-portraits*, London: HarperPress, 2010.; Omar Calbrese, *Artists' self-portraits*, New York: Abbeville Press, 2006.

¹¹ Vidi u: Shearer West, *Portraiture*, Oxford: Oxford University Press, 2004.

¹² Vidi u: Gordon C. Aymar, *The art of portrait painting: portraits through the centuries as seen through the eyes of a practicing portrait painter*, Philadelphia; New York; London: Chilton Book Co., 1967.

¹³ Vidi u: Ernst van der Wetering, *A Corpus of Rembrandt Paintings IV: self-portraits*, Dordrecht: Springer, 2005., <http://libgen.io/get.php?md5=4B934D439849BEBBF3957D75B842C0EB&key=1H51215CCBT39LV2> (pregledano 5. srpnja 2017.)

¹⁴ Npr. Penelope J. E. Davies, Walter B. Denny, Frima Fox Hofrichter, Joseph Jacobs, Ann M. Roberts, David L. Simon, *Jansonova povijest umjetnosti: zapadna tradicija*, Varaždin: Stanek, 2008.; Ernst H. Gombrich, *Povijest umjetnosti*, Zagreb: Golden Marketing, 1999.

¹⁵ Vidi u: Milan Pelc, *Povijest umjetnosti u Hrvatskoj*, Zagreb: Naklada Ljevak, 2012.; Radovan Ivančević, *Umjetničko blago Hrvatske*, Zagreb: Motovun, 1993.

¹⁶ Vidi u: Brooke Wendt, *The allure of the selfie: Instagram and the new self-portrait*, Amsterdam: Institute of Network Cultures, 2014., <http://libgen.io/get.php?md5=C06CF56898D21C3471C2271260A01A33&key=GLGJPJRRGFPT56TC> (pregledano 5. srpnja 2017.); Jill Walker Rettberg, *Seeing ourselves through technology: how we use selfies, blogs and wearable devices to see and shape ourselves*, Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2014., <http://libgen.io/get.php?md5=CAF8C2176D550A52D1154AE3334614F4&key=RSYC6QGU0DOAXZ77> (pregledano 5. srpnja 2017.); Ana Peraica, *Culture of the selfie: self-representation in contemporary visual culture*, Amsterdam: Institute of Network Cultures, 2017., <http://networkcultures.org/wp-content/uploads/2017/05/CultureOfTheSelfie.pdf> (pregledano 31. svibnja 2017.).

postmodernom društvu, kroz suvremeni razvoj tehnologije i društvenih mreža te kroz prirodu ljudske psihe u suvremeno doba u kojemu živimo. Znanstveni članci na temu *selfieja* tom se temom bave s vrlo različitih, najčešće psiholoških gledišta, a njihov broj sve više raste od 2013. godine, vjerojatno radi činjenice da je riječ *selfie* te godine proglašena riječju godine i da je već tada popularnost tog fenomena bila u porastu. Osim navedenih gledišta, *selfie* se u znanstvenim publikacijama istražuje i s pedagoškog i s kulturološkog gledišta.

Budući da se teme ovog rada, autoportret i *selfie*, obrađuju u okviru projektne nastave za učenike srednjoškolskog uzrasta, prije svega je važno napomenuti da predmet Likovna umjetnost u srednjoškolskom obrazovanju, s jednim školskim satom tjedno kroz četiri godine u četverogodišnjim programima te s jednim školskim satom tjedno u dvogodišnjim programima, nema satnicu koja bi omogućila obrađivanje tema koje nisu po sebi određene nastavnim planom i programom za redovnu nastavu. I autoportret i *selfie* primjeri su takvih tema.

Spomen autoportreta ne nalazimo u Nastavnom planu i programu za predmet Likovnu umjetnost¹⁷ u kojemu se autoportret ne spominje riječima, ali koji sadrži nekoliko važnih tema u sklopu kojih se autoportret može spomenuti ili obraditi. Primjerice, u sklopu slikarstva renesanse naveden je »portret«, a u sklopu slikarstva baroka »Rembrandt«,¹⁸ obje teme u koje se može uključiti i obrada teme autoportreta. Što se tiče zastupljenosti teme u udžbenicima za likovnu umjetnost,¹⁹ autoportret se u njima ne javlja kao zasebna tema, nego se javljaju likovni primjeri autoportreta na kojima se može uočiti određena specifičnost u korištenju tehnike i boje, u prikazu volumena, u kontrastima unutar opusa umjetnika ili stila, te likovni primjeri koji predstavljaju opus ili dio opusa određenog umjetnika, koji predstavljaju stil i slično. Likovni primjeri

---

¹⁷ »Nastavni plan i program za Likovnu umjetnost«, u: *Glasnik Ministarstva kulture i prosvjete* 1 (1994.), str. 90-97.

¹⁸ Isto, str. 94.

¹⁹ Analizirani su sljedeći udžbenici: Antun Karaman, *Osnovni elementi, oblici i vrste likovnoga govora: udžbenik za 1. razred gimnazije s dvogodišnjim programom likovne umjetnosti*, Zagreb: Školska knjiga, 2005.; Blanka Petrinec Fulir, Natalija Stipetić Ćus, Elen Zubek, *Likovna umjetnost: udžbenik za drugi razred srednjih škola s dvogodišnjim programom*, Zagreb: Alfa, 2014.; Blanka Petrinec Fulir, Elen Zubek, Zrinka Jurić Avmedoski, Natalija Stipetić Ćus, *Likovna umjetnost 2: udžbenik iz likovne umjetnosti za 2. razred srednjih škola s četverogodišnjim programom*, Zagreb: Alfa, 2014.; Elen Zubek, Blanka Petrinec Fulir, Natalija Stipetić Ćus, Zrinka Jurić Avmedoski, *Likovna umjetnost 3: udžbenik iz likovne umjetnosti za 3. razred srednjih škola s četverogodišnjim programom*, Zagreb: Alfa, 2014.; Jadranka Damjanov, *Likovna umjetnost: I dio: uvod*, Zagreb: Školska knjiga, 1983. [10. izdanje; prvo izdanje 1971.]; Jadranka Damjanov, *Likovna umjetnost: II dio: povijesni pregled: umjetnost jugoslavenskih naroda: moderna umjetnost*, Zagreb: Školska knjiga, 1986. [8. izdanje; 1. izdanje 1972.]; Marcel Bačić, Jasenka Mirenić-Bačić, *Likovno mišljenje: udžbenik za 1. razred gimnazije*, Zagreb: Školska knjiga, 2004.; Natalija Stipetić Ćus, Zrinka Jurić Avmedoski, Blanka Petrinec Fulir, Elen Zubek, *Likovna umjetnost 1: udžbenik iz likovne umjetnosti za 1. razred srednjih škola s dvogodišnjim i četverogodišnjim programom*, Zagreb: Alfa, 2014.; Natalija Stipetić Ćus, Elen Zubek, Blanka Petrinec Fulir, Zrinka Jurić Avmedoski, *Likovna umjetnost 4: udžbenik iz likovne umjetnosti za 4. razred srednjih škola s četverogodišnjim programom*, Zagreb: Alfa, 2014.; Radovan Ivančević, *Stilovi, razdoblja, život I: od paleolitika do predromanike: udžbenik za II. razred gimnazije*, Zagreb: Profil, 2009.; Silva Kalčić, *Likovna umjetnost 2: opća povijest umjetnosti: od prapovijesti do suvremenosti: priručnik za nastavnike za 2. razred gimnazije s dvogodišnjim programom likovne umjetnosti*, Zagreb: Školska knjiga, 2004.; Vladimir Rismondo, Kristina Rismondo, *Povijest umjetnosti 20. stoljeća: udžbenik likovne umjetnosti za 4. razred gimnazija*, Zagreb: Školska knjiga, 2008.

autoportreta javljaju se u otprilike tri četvrtine analiziranih udžbenika, a oni koji se najčešće javljaju (a koji se pritom javljaju i u ispitnom katalogu za državnu maturu) su sljedeći: Marino Tartaglia, *Autoportret*, 1917. (ulje na kartonu, 35.5 x 19 cm, Muzej suvremene umjetnosti, Zagreb); Rembrandt van Rijn, *Autoportret*, 1660. (ulje na platnu, 114.3 x 94 cm, Kenwood House, London); Miroslav Kraljević, *Autoportret s lulom*, 1912. (ulje na platnu, Moderna galerija, Zagreb); Parmigianino, *Autoportret u konveksnom zrcalu*, o. 1524. (ulje na konveksnoj dasci, d: 24.4 cm, Kunsthistorisches Museum, Beč). Dakle, budući da su udžbenici pisani tako da slijede nastavni plan i program (u kojemu se tema autoportreta ne ističe ni na kakav poseban način), razumljivo je da se nijedan od njih ne bavi tom temom, ne naglašava ju, niti daje zadatke vezane uz autoportret. Međutim, zadatci koji uključuju autoportret mogu se naći u dostupnim priručnicima za pripremu državne mature iz Likovne umjetnosti: u jednome reprodukciji Rembrandtova *Autoportreta* iz 1660. godine treba pridružiti odgovarajuću odrednicu teme,²⁰ a reprodukciji Kraljevićeva *Autoportreta s lulom* odgovarajuću odrednicu umjetničkog rukopisa;²¹ u drugome treba odrediti kako je nastao Parmigianinov *Autoportret u konveksnom zrcalu*.²²

Od školske godine 2009./2010., kada je u hrvatske srednje škole uvedena državna matura, kao temeljni dokumenti ispita državne mature propisani su ispitni katalogi iz pojedinih predmeta u kojima su navedeni i objašnjeni sadržaji, kriteriji, načini ispitivanja i vrednovanja znanja iz određenog školskog predmeta u tekućoj školskoj godini. U najrecentnijem ispitnom katalogu za državnu maturu iz predmeta Likovne umjetnosti²³ autoportret ne nalazimo kao temu, već ponovno posredno u navođenju likovnih primjera, i to onih koji su važni uz obrađivanje pojedine tematske cjeline ili jedinice. Tako je navedeno da je potrebno prepoznati formalne elemente, stil i stilske karakteristike, civilizacije ili kulture te vremenskoga ili stilskoga razdoblja, odnosno umjetničkoga pravca kojemu primjer pripada te autora i naziva primjera za sljedeća djela: Albrecht Dürer, *Autoportret* (u sklopu teme slikarstva renesanse); Parmigianino, *Autoportret u konveksnom zrcalu* (u sklopu teme slikarstva manirizma); Rembrandt van Rijn, *Autoportret*, 1660. (u sklopu teme slikarstva baroka); Vincent van Gogh, *Autoportret sa slamnatim šeširom*, 1887. – 1888. (u sklopu teme slikarstva postimpresionizma); Miroslav Kraljević, *Autoportret s lulom* (u sklopu teme slikarstva u Hrvatskoj na prijelazu 19. u 20. stoljeće, uz cjelokupnu analizu likovnoga primjera); Milivoj Uzelac, *Autoportret u baru* (u sklopu teme hrvatskog slikarstva u

²⁰ Vidi u: Jasna Salamon, *Likovna umjetnost: priručnik za pripremu ispita na državnoj maturi s proširenim sadržajem*, Zagreb: Profil, 2011., str. 139.

²¹ Isto., str. 155.

²² Vidi u: Kristina Rismondo, Sanja Nejašmić, *Likovna umjetnost na državnoj maturi: priručnik za pripremu ispita državne mature iz likovne umjetnosti*, Zagreb: Školska knjiga, 2010., str. 29.

²³ Vidi u: *Ispitni katalog za državnu maturu u školskoj godini 2016./2017.: likovna umjetnost*, Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja, 2016., https://www.ncvvo.hr/wp-content/uploads/2016/09/LIU_IK_17.pdf (pregledano 18. svibnja 2017.)

prvoj polovini 20. stoljeća); Marino Tartaglia, *Autoportret* (u sklopu teme hrvatskog slikarstva u prvoj polovini 20. stoljeća, uz cjelokupnu analizu likovnoga primjera); Nadar, *Autoportret* (u sklopu teme fotografije).

Selfie se kao tema ne pojavljuje u Nastavnom planu i programu, ispitnim katalozima državne mature, niti se javlja u udžbenicima, zasigurno zato što se radi o relativno recentnom fenomenu vezanom uz društvene mreže koji ima pojedine sličnosti s tradicionalnim autoportretom u likovnim umjetnostima, ali rijetko ima umjetnički karakter ili umjetničku vrijednost.

2.2. Aktualnost i važnost tema autoportreta i selfieja

Specifičnost, a samim time i važnost autoportreta je u činjenici da je portretirana osoba zapravo sam autor. Stoga se ne smije zanemariti da autoportret, kao i portret, ima dokumentarnu vrijednost jer može u određenoj mjeri prezentirati izgled umjetnika u određenom razdoblju njegova života, ali i način prikazivanja različitih tipova identiteta u pojedinom razdoblju ljudske povijesti. Međutim, autoportret ne bilježi samo umjetnikova vanjska obilježja, već može predočavati i njegovu osobnost, osjećaje, doživljaje i slično. Umjetnici su kroz povijest autoportret koristili na različite načine i za različite namjene, a najčešće upravo kao izraz identiteta ili, jednostavno i praktično, kao vježbu ili eksperiment. Zbog nepovlaštenog statusa umjetnika, autoportreti su izrađivani rijetko prije 15. stoljeća, s obzirom na činjenicu da su dotada umjetnici imali jednak društveni status kao obrtnici. Zahvaljujući jačanju samosvijesti i individualnosti od doba renesanse umjetnici se sve češće odlučuju na izradu autoportreta, a takva praksa se u umjetnosti održala i do danas.

Upravo ti aspekti samosvijesti i individualnosti povezuju tradicionalne, umjetničke autoportrete s današnjima, svakodnevnima, digitalnima i amaterskima. Takvi suvremeni autoportreti, koje zovemo *selfiejima*, nastaju snimanjem kamerom prijenosnog uređaja, najčešće pametnog telefona koji je spojen s mrežom, čime je omogućeno objavljivanje (engl. *posting*) ili dijeljenje (engl. *sharing*) takve slike odmah nakon izrade, najčešće preko različitih društvenih mreža, a posebice Instagrama, koji je najpopularnija društvena mreža na kojoj dominira vizualna komunikacija. *Selfieji* su postali važan vizualni motiv vremena u kojemu živimo jer ih stalno i neprekidno susrećemo u virtualnom okruženju, a razlog njihove popularnosti je činjenica da snimanjem *selfieja* možemo na brz, pristupačan i lagan način ljudima u svojem okruženju u formi digitalne slike dati različite informacije o sebi, uključujući one o trenutnoj lokaciji i aktivnostima. Činjenica koja je još važnija jest da izradom *selfieja* možemo u velikoj mjeri

kontrolirati način na koji nas drugi vide, a najčešće im se prikazujemo u najboljem mogućem svjetlu.

Upravo radi toga su danas *selfieji* izrazito popularni među mladima, osobito srednjoškolcima, mnogima od kojih je izuzetno važno kontrolirati kako ih drugi vide, a suvremena tehnologija im daje različite mogućnosti upravljanja vlastitom pojavom, konstrukcijom identiteta i njegovom prezentacijom pred drugima. Budući da je bit društvenih mreža komunikacija, osoba koja objavi *selfie* ubrzo dobiva povratnu informaciju, to jest procjene svojih vršnjaka i drugih korisnika na kojima temelji svoje mišljenje o sebi. To stvara određenu ovisnost o vrednovanju drugih i svojevrsni zatvoreni krug istih oblika ponašanja, a istovremeno stvara sve veći otklon od razmišljanja o sebi kao o osobi i o svojim stvarnim vrijednostima. Osim toga, eksponencijalni rast popularnosti *selfieja* posljednjih godina odražava i suvremeni razvoj tehnologije i opsjednutost društvenim mrežama te kulturu koja vrednuje život u sadašnjem trenutku, u kojoj *selfie* omogućuje dokumentiranje trenutnoga događaja do te mjere da bez *selfieja* kao dokaza, događaj kao da se nije ni dogodio.²⁴

Autoportret često doživljavamo kao vrlo tradicionalni oblik izražavanja u likovnim umjetnostima, ali u suvremenom svijetu njegova se mogućnost kontrole nad vlastitom pojavom i identitetom na jedinstven način ispoljila kroz vid samoprezentacije digitalnim, amaterskim autoportretom koji zovemo *selfie*. Povezivanje ovih dviju tema odabrano je upravo radi bliskosti njihovih aspekata društvenoj skupini kojoj je ovaj prijedlog projektne nastave namijenjen, kako bi u njima pobudila interes za autoportret kao oblik izražavanja koji je prethodnik prakse kojoj svakodnevno svjedoče i u kojoj i sami sudjeluju.

O aktualnosti ove teme čak i u umjetničkoj sferi govore i sljedeće činjenice. Naime, od 12. travnja do 15. lipnja 2017. godine u Galeriji Vjekoslav Karas u Karlovcu bila je otvorena izložba *Autoportret/Selfie*, na kojoj su bili izloženi autoportreti slikara vezanih uz karlovačko područje, a autoportret je bio sučeljen s fotografskim autoportretom i *selfiejem*.²⁵ Osim toga, izložba slične tematike pod nazivom *From Selfie to Self-Expression* bila je otvorena od 31. ožujka do 28. svibnja 2017. godine u Galeriji Saatchi u Londonu, a nastala je kao rezultat međunarodnoga natjecanja kojemu je cilj bio istraživanje i jačanje kreativnog potencijala *selfieja*.²⁶

---

²⁴ Vidi u: *Don't hate the selfie!*. Mrežna stranica *iPad ArtRoom*, <http://www.ipadartroom.com/dont-hate-the-selfie/> (pregledano 5. listopada 2016.)

²⁵ Vidi u: *Autoportret – selfie izložba*, Gradski muzej Karlovac, <http://www.gmk.hr/Aktivnost/Izlo%C5%BEbe/2214> (pregledano 5. srpnja 2017.)

²⁶ Vidi u: *#SaatchiSelfie*, Saatchi gallery, <http://www.saatchigallery.com/selfie/> (pregledano 5. srpnja 2017.)

3. Prijedlog projektne nastave iz Likovne umjetnosti na temu autoportreta i selfieja

3.1. Ciljevi, ishodi i metode projektne nastave

Ovaj prijedlog projektne nastave ima nekoliko osnovnih ciljeva. Jedan od njih je što aktivnije uključivanje učenika u nastavni proces. Učenici korištenjem različitih metoda rada, a posebice aktivnim sudjelovanjem tijekom cijele projektne nastave, suradničkim osmišljavanjem aktivnosti i sudjelovanjem u donošenju odluka, trebaju steći različite komunikacijske vještine, interpersonalne vještine, vještine samostalnog i grupnog rada, istraživačke vještine, sposobnost prilagođavanja drugima i razumijevanja sudionika različitih od sebe, vještine planiranja i organizacije te vještinu uspješne i plodnosne suradnje s drugim sudionicima. Nadalje, tijekom cijelog procesa izvedbe ovog projekta nastojat će se postići produblјivanje pozitivnih odnosa s nastavnikom i drugim sudionicima. Razlog tome je što su sposobnost uspješne komunikacije i društvene, odnosno interpersonalne vještine važne za uspješno djelovanje u okolini i što se smatraju jednim od ključnih kompetencija za budući obrazovni i poslovni život.

Također, naglasak će se staviti na razvoj kritičkoga mišljenja jer je to jedna od najvažnijih sposobnosti koje osoba u suvremenom svijetu treba steći tijekom obrazovanja. Uključivanje kritičkoga mišljenja u tradicionalnu nastavu jedan je od najvažnijih koraka u njezinoj transformaciji u suvremenu nastavu jer se radi o mišljenju koje je neovisno, što znači da svatko samostalno dolazi do vlastitih zamisli, vrijednosti i uvjerenja, čija je polazna, no ne i krajnja točka informacija (jer se na temelju informacija dolazi do vlastitih zaključaka), koje počinje s pitanjima, odnosno s problemima koje je potrebno riješiti, koje zahtijeva razložnu argumentaciju i koje je društveno mišljenje jer se provjerava i doraduje u komunikaciji s drugima.²⁷ Razvijanje sposobnosti kritičkog mišljenja kod učenika se danas izrazito naglašava jer ono omogućuje prepoznavanje problema, zaključivanje o načinima rješavanja tih problema, originalnost i mogućnost izražavanja vlastitih misli. Osim toga, interdisciplinarno poučavanje bit će jedan od osnovnih postupaka i ciljeva ovoga rada. Taj termin označava poučavanje koje svoj temelj nalazi u više različitih znanstvenih disciplina. To znači da će se u ovom radu nastojati povijesno-umjetničku paradigmu povezati s različitim područjima znanja i ljudske djelatnosti poput povijesti, psihologije i tehnologije.

---

²⁷ Vidi u: David Klooster, »Što je kritičko mišljenje?«, u: *Metodički ogledi: časopis za filozofiju odgoja* 9 (2002.), str. 57-95.

Što se tiče sadržaja nastave, cilj je da se učenici proučavanjem suvremenih i aktualnih sadržaja vezanih uz *selfie* i njihovim povezivanjem s autoportretom zainteresiraju za bliska područja u povijesti umjetnosti i steknu opća i proširena znanja o sadržajima, umjetnicima i djelima o kojima će biti riječi.

Utvrđivanjem odgojno-obrazovnih ishoda u nastavi, precizno se iskazuju kompetencije, znanja, vještine, sposobnosti, vrijednosti i stavovi koje učenici trebaju steći i moći pokazati nakon završetka određenog nastavnog programa ili njegovog dijela.²⁸ Osnovni odgojno-obrazovni ishodi ovog prijedloga projektne nastave bit će sljedeći: učenici će znati, odnosno moći definirati i primijeniti osnovnu povijesno-umjetničku terminologiju te terminologiju vezanu uz autoportret i *selfie*, prepoznati likovne primjere, odrediti i opisati povijesni, kulturni, društveni i tehnološki kontekst pojave i popularizacije autoportreta i *selfieja*, analizirati autoportret i *selfie* prema glavnim formalnim karakteristikama, objasniti prirodu autoportreta i *selfieja*, argumentirati i zaključivati o razlozima radi kojih autoportreti i *selfieji* nastaju, primijeniti postojeća znanja o umjetnicima i povijesno-umjetničkim paradigmama i povezati ih sa znanjima stečenim tijekom projektne nastave u funkcionalne cjeline, samostalno istražiti odgovarajuću literaturu i kritički ju obraditi, plodonosno surađivati s drugim sudionicima i kada se njihova mišljenja razlikuju od vlastitih, te elokventno prikazati, i pismeno i prezentacijski, rezultate svojega istraživanja.

Ciljevi ovoga prijedloga za projektnu nastavu nastojat će se ostvariti, u prvom redu, preciznim planiranjem rada i tijeka nastave, te osmišljavanjem raznovrsnih metodičkih vježbi i zadataka koji uključuju različite načine rada, primjerice, nastavničko predavanje, pojedinačan rad, rad u paru i skupni rad. Osim toga, ostale metode kojima će se koristiti tijekom projektne nastave su pretraživanje i istraživanje literature, pisanje seminara, učenička prezentacija, analiza, prikupljanje fotografskog materijala, umjetnički rad, priprema izložbe i drugo. Razvoj kritičkog mišljenja će se u ovom prijedlogu projektne nastave pokušati ostvariti u mnogim raznovrsnim aktivnostima, a posebice kroz pripremu za debatu koja će poslužiti kao zaključak projektne nastave i završno utvrđivanje mišljenja o tematikama autoportreta i *selfieja*. Interdisciplinarno poučavanje temeljit će se na različitim temama i raznovrsnim metodičkim vježbama kako bi se učenike potaknulo na kreativno djelovanje i učenje sadržaja i gledanje na sadržaje s različitih stajališta i gledišta.

---

²⁸ Učenička postignuća (Odgojno-obrazovni ishodi), PMF – Matematički odsjek, 2014., https://web.math.pmf.unizg.hr/nastava/metodika/materijali/mnm3-Bloomova_taksonomija-ishodi.pdf (pregledano 18. listopada 2016.)

3.2. Ciljane skupine, aktivnosti i tijek projektne nastave

Idealna ciljana skupina za ostvarenje projektne nastave su učenici četvrtog razreda gimnazije s četverogodišnjim programom Likovne umjetnosti, ako uzmemo u obzir njihov nastavni plan i program za ovaj predmet. Također, s obzirom na sadržaj i ciljeve ovog primjera projektne nastave, moglo bi ju se prilagoditi za provođenje i u ostalim razredima gimnazije, bilo s dvogodišnjim ili četverogodišnjim programom predmeta Likovne umjetnosti, i u strukovnim školama koje imaju predmet sadržajno blizak gimnazijskoj Likovnoj umjetnosti.²⁹

Projektna nastava bi se odvijala tijekom drugog polugodišta školske godine u trajanju od osam tjedana, izvan redovite nastave predviđene redovnom satnicom i nastavnim programom. Nastavnik će na početku školske godine i na početku polugodišta obavijestiti sve učenike četvrtih razreda o projektu na redovnoj nastavi iz predmeta Likovne umjetnosti. Tijekom školske godine nastavnik će podsjećati učenike na projekt, a obavijest će biti postavljena na oglasnu ploču u školi, kao i na mrežne stranice škole i profile škole na društvenim mrežama. Zainteresirani učenici moći će se osobno ili putem elektroničke pošte prijaviti za sudjelovanje nastavniku koji će voditi projektnu nastavu. Bit će istaknuto da na projektu može sudjelovati najviše dvadeset i četiri učenika, a prijavljeni učenici će trebati prisustvovati uvodnom satu koji će se održati četiri tjedna prije početka projekta kako bi se učenici pravovremeno mogli pripremiti za metode rada i zadatke koji im predstoje.

Na uvodnom satu nastavnik će učenicima predstaviti projekt, njegov tijek, ciljeve i ishode, podijeliti im vremenik [Vremenik]³⁰ te će ih organizirati u četiri grupe po šest učenika (Grupe I, II, III i IV). Svaka grupa imat će zadatak istražiti i pripremiti određenu temu za izlaganje na nastavnim satima koji će se odvijati unutar projekta. Nastavnik će učenicima pomoći predlaganjem relevantne literature kojom bi se bilo uputno služiti, upućivanjem o načinu kako trebaju pristupiti istraživanju i kako treba izgledati konačni proizvod njihova rada. Zadaci učenika, odnosno svake grupe, uključuju pronalazak relevantne literature koju je preporučio nastavnik, analizu i istraživanje literature, pismeno predstavljanje istraživanja i vježbi, pripremu *PowerPoint* prezentacija i izlaganje na nastavi uz unaprijed pripremljene radne materijale za ostale učenike. Komunikacija između učenika i nastavnika izvan nastave odvijat će se preko *Googleove* usluge *Hangouts* i elektroničke pošte, a radnim materijalima i izvorima pristupat će

---

²⁹ Primjerice, poput predmeta Povijest umjetnosti i kulturno-povijesna baština u programima za zanimanje hotelijersko-turističkih tehničara ili predmeta Povijest likovne umjetnosti u programima za zanimanje grafičkih, slikarskih i kiparskih dizajnera te dizajnera tekstila.

³⁰ Svi podatci navedeni u uglatim zagrada u daljnjem tekstu će se odnositi na priloge.

se preko *Google Drivea*. Dakle, svi dijelovi komunikacije izvan nastave će se održavati na istoj mrežnoj platformi, kako bi se komunikacija učinila lakšom i protočnijom.

Projektna nastava će se sastojati od učioničke nastave na temu autoportreta, terenske nastave u Muzej suvremene umjetnosti u Zagrebu, učioničke nastave na temu *selfieja*, obrade prikupljenih materijala i pripreme za predstavljanje projekta te, završno, same prezentacije projekta. U prvom dijelu učioničke nastave koja će trajati dva tjedna (u prvom i drugom tjednu projektne nastave), obrađivat će se pet tema: *Portret, Definicija autoportreta, Povijest autoportreta, Zašto umjetnici rade autoportrete?, Karakteristike autoportreta*. Prve tri teme obradit će se u prvom, a zadnje dvije u drugom tjednu nastave, a svako predavanje trajat će dva školska sata. Nakon toga će u trećem tjednu projektne nastave slijediti jednodnevna terenska nastava u Muzeju suvremene umjetnosti u Zagrebu. Za rad u Muzeju će biti pripremljene radne knjižice koje će dobiti svi učenici kako bi ih samostalno riješili tijekom terenske nastave, a sadržavat će zadatke koji će biti koncipirani poput igre »lova na blago«, odnosno u ovom slučaju »lova na likovne primjere«. U drugom dijelu učioničke nastave koja traje dva tjedna (u četvrtom i petom tjednu projektne nastave), obrađivat će se novih šest tema: *Selfie, Povijest selfieja, Karakteristike selfieja, Društvene mreže (Instagram), Mit o Narcisu, Slika sebe i slika o sebi*. U ovom segmentu nastave obradit će se po tri teme tjedno, a svako predavanje će trajati dva školska sata. Završna faza projektne nastave uključit će obradu prikupljenih materijala i pripreme za njihovu predstavljanje tijekom šestog i sedmog tjedna, te njihovu prezentaciju s debatom u posljednjem, osmom tjednu projektne nastave.

3.3. Prvi tjedan: Uvod u autoportret - Portret, definicija i povijest autoportreta

Prvi radni tjedan prezentaciju svojega istraživanja, odnosno seminara na temelju preporučene literature [Uvod u autoportret: literatura] drži Grupa I o prve tri teme: *Portret*, *Definicija autoportreta*, *Povijest autoportreta* [Uvod u autoportret: prezentacija]. Na početku nastavnoga sata Grupa I će učenicima podijeliti pripremljene radne materijale za vježbu koja se sastoji od dva dijela, a koja će poslužiti kao uvod u predavanje [Uvod u autoportret: Vježba 1]. U prvom zadatku vježbe učenici trebaju vlastitim riječima objasniti pojmove slikarstvo, tema (u slikarstvu), figurativno i apstraktno slikarstvo te motiv (u slikarstvu)³¹ [Uvod u autoportret: prezentacija/2-3]. U drugom dijelu vježbe učenici trebaju odrediti koja se tema, odnosno motiv nalazi na reprodukciji (figurativno i apstraktno, mitološka, religijska, povijesna i svjetovna tema, akt, portret, *genre*, mrtva priroda, pejzaž, životinjski lik). Učenici će dobiti nekoliko minuta za rješavanje zadataka, a rješenja će se zatim zajednički, kroz razgovor, provjeriti pomoću prezentacije [Uvod u autoportret: prezentacija/4-11]. Reproducirana su sljedeća djela: Jackson Pollock (Cody, WY, 1912. – Springs, NY, 1956.), *Jesenski ritam*, 1950. (emajl na platnu, 266.7 x 525.8 cm, The Metropolitan Museum of Art, New York) i Willem de Kooning (Rotterdam, 1904. – East Hampton, NY, 1997.), *Žena*, 1950. – 1952. (ulje na platnu, 192.7 x 147.3 cm, The Museum of Modern Art, New York) kao primjeri apstraktnog i figurativnog slikarstva; Peter Paul Rubens (Siegen, 1577. – Antwerpen, 1640.), *Podizanje križa*, 1610. – 1611. (ulje na platnu, 462 x 341 cm, Katedrala u Antwerpenu, Belgija) kao primjer religijske teme; Francisco de Goya (Fuendetodos, 1746. – Bordeaux, 1828.), *Treći svibnja 1808.*, 1814. (ulje na platnu, 268 x 347 cm, Museo del Prado, Madrid) kao primjer povijesne teme; Sandro Botticelli (Firenca, 1445. – 1510.), *Rođenje Venere*, o. 1485. (tempera na dasci, 172.5 x 278.9 cm, Galleria degli Uffizi, Firenca) kao primjer mitološke teme; Albrecht Dürer (Nürnberg, 1471. – 1528.), *Zec*, 1502. (akvarel, 25.1 x 22.6 cm, Albertina, Beč) kao primjer životinjskog lika; Willem Claesz Heda (Haarlem, 1594. – 1680.), *Mrtva priroda s kamenicama*, 1635. (ulje na dasci, 49.8 x 80.6 cm, The Metropolitan Museum of Art, New York) kao primjer mrtve prirode; Jan Vermeer (Delft, 1632. – 1675.), *Ljubavno pismo*, o. 1669. – 1670. (ulje na platnu, 44 x 38.5 cm, Rijksmuseum, Amsterdam) kao primjer *genre scene*; Jean Auguste Dominique Ingres (Montauban, 1780. – Pariz, 1867.), *Velika Odaliska*, 1814. (ulje na platnu, 91 x 162 cm, Musée du Louvre, Pariz) kao primjer akta; Henri Matisse (Le Cateau-Cambrésis, 1869. – Nica, 1954.), *Zelena linija (Gospođa Matisse)*, 1905. (ulje na platnu, 40.5 x 32.5 cm, Statens Museum for Kunst, Kopenhagen) kao

---

³¹ U daljnjem tekstu na ovaj će se način PowerPoint prezentacije povezivati s tekstom. U uglatim zagradama naveden je prilog, a broj označava broj slajda navedene prezentacije.

primjer portreta; Paul Cézanne (Aix-en-Provence, 1839. – 1906.), *Mont Sainte-Victoire viđen iz kamenoloma Bibemus*, 1897. – 1900. (ulje na platnu, 65.1 x 80 cm, Baltimore Museum of Art) kao primjer pejzaža. Ciljevi vježbe su ponoviti gradivo naučeno na prethodnim stupnjevima obrazovanja, uvesti u temu i zainteresirati učenike za obradu teme.

Rješavanjem vježbe i podsjećanjem na različite teme i motive koji se javljaju na umjetničkim djelima se dolazi do teme portreta. Grupa I će zatim navoditi učenike na razgovor o konkretnim obilježjima koja su karakteristična za portrete i kojima se oni razlikuju od drugih tema u slikarstvu. Pitanja će se odnositi na prisutnost ljudskoga lika, način na koji nastaje portret i slično [Uvod u autoportret: prezentacija/12]. Nakon toga Grupa I pristupit će obradi glavnih tema. Uvodno će se obraditi tema portreta te će biti dana definicija. Mrežno izdanje Oxford Dictionaries portret (engl. *portrait*) definira kao sliku, crtež, fotografiju ili gravuru (engl. *engraving*) osobe, osobito kada prikazuje lice ili glavu i ramena osobe,³² mrežno izdanje Hrvatske enciklopedije portret definira kao prikaz određene osobe s njezinim fizičkim obilježjima i psihičkim izrazom u likovnim umjetnostima (slikarstvu, kiparstvu, grafici) i fotografiji,³³ a Enciklopedija likovnih umjetnosti portret definira kao prikazivanje individualnog izgleda određenog čovjeka.³⁴

Nakon definiranja portreta, Grupa I će odmah započeti s objašnjavanjem činjenica o povijesti izrade i pojavi portreta i načinu na koji se ta praksa razvijala kroz povijest. Na početku će se učenicima napomenuti da se začetak izrade portreta često povezuje s vremenskim i stilskim razdobljem renesanse. Naglasit će se da je tada zapravo započelo jačanje interesa za portret, a kao posljedica se sve češće profesionalno izrađuju portreti, koji su izrađivani i u prijašnjim kulturno-povijesnim razdobljima još od starije mezopotamske umjetnosti.³⁵

Izlagači će pitati učenike je li im poznato kakva se promjena u statusu umjetnika dogodila u razdoblju renesanse. Zaključuju da je to razdoblje značajno za umjetnost portreta zato što otada sve više jača individualizam, odnosno ideje samosvijesti i individualnosti. Kao rezultat takvog načina razmišljanja, umjetnici su se izdigli od statusa obrtnika. Umjetnici su kroz stoljeća zarađivali izrađivanjem portreta, a iako su krajem 19. stoljeća, a posebice u 20. stoljeću počeli

---

³² »Portrait«, u: *English Oxford Living Dictionaries*, <https://en.oxforddictionaries.com/definition/portrait> (pregledano 16. svibnja 2016.)

³³ Vidi u: »Portret«, u: *Hrvatska enciklopedija*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=49611> (pregledano 16. svibnja 2016.)

³⁴ Vidi u: Luc Menaše, »Portret«, u *Enciklopedija likovnih umjetnosti 4*, (gl. ur.) Slavko Batušić, Andre Mohorovičić, Mirko Šeper, Zagreb: Leksikografski zavod FNRJ, 1966., str. 1-5.

³⁵ Isto.

sve češće eksperimentirati s načinima prikazivanja osobnosti, društvenog položaja ili profesije portretiranih osoba, naručeni portret formalnog karaktera ostao je popularan do danas.³⁶

Zatim će učenici trebati zaključiti što je potrebno da bi mogao nastati određeni portret. Istaknut će se da je za to potreban određen oblik prisutnosti (samo slika ili poziranje) osobe koja će se portretirati. Prema tome, portretiranje bi se moglo smatrati oponašanjem stvarnosti. Grupa I ispituje učenike što misle, kakav je status imao portret kao tema u likovnim umjetnostima u odnosu na druge teme, primjerice povijesne teme. Zaključuje se da je tema portreta često imala niži status od drugih tema, baš zato što nastaje oponašanjem stvarnosti, te je smatrana isključivo načinom vježbanja tehnike ili sličnog.³⁷

Izlagači će s učenicima raspravljati o tome kako izgleda tradicionalni portret, odnosno što je osnovna ideja izrađivanja nečijeg portreta. Pokušavaju navesti učenike na zaključak da se, s obzirom na činjenicu da se portretiranjem u određenoj tehnici (a posebno tradicionalnim slikarskim i kiparskim tehnikama) osoba prikazuje tako da portret postaje uvjerljiv prikaz njezinog lika u određenom likovnom mediju, portret povezuje s idejom sličnosti (s prikazanom osobom), a to se odnosi i na uspješnost prikaza identiteta koji odgovara portretiranoj osobi. Takva je praksa prikazivanja najčešće u skladu s uobičajenom modom prikazivanja i shvaćanja određene vrste identiteta u različitim vremenima i na različitim mjestima. Primjerice, prikazivanjem identiteta portretirane osobe mogu se pokazati obilježja njezinog roda i dobi, njezine osobnosti, položaja u društvu i zanimanja, te društvenih veza. Pritom je nužno prikazana i povezanost tih elemenata identiteta s njihovim ulogama u pojedinim razdobljima ljudske povijesti, odnosno u okolnostima vremena u kojemu je portretirana osoba živjela [Uvod u autoportret: prezentacija/13]. Portret je tako idealan način za prikazivanje i naglašavanje jedinstvenih karakteristika osobe, koje se ističu nad onima tipičnima ili uobičajenima.³⁸

Učenici će zatim trebati nabrojiti medije, tipove i funkcije portreta s kojima su se do sada susretali, a zatim će trebati promotriti reproducirane likovne primjere na prezentaciji i pokušati ih odrediti upravo u tim kategorijama [Uvod u autoportret: prezentacija /14-15]. Reproducirana su sljedeća djela: *Justinijan I* (detalj), 547. (mozaik, San Vitale, Ravenna) kao primjer bizantskog mozaika s izrazitom carsko-religijskom simbolikom, koji je dio grupnog portreta; Jody Clark (rođ. 1981., Windermere), *Portret kraljice Elizabete II*, 2015., kao primjer kraljevskog portreta i individualnog portreta u profilu na kovanici u opticaju u Ujedinjenom Kraljevstvu; Jan van Eyck (Maaseik, 1390. – Bruges, 1441.), *Portret Arnolfinijevih*, 1434. (ulje

---

³⁶ Vidi u: Shearer West, *Portraiture*, Oxford: Oxford University Press, 2004., str. 16-17.

³⁷ Isto, str. 11-12.

³⁸ Isto, str. 11-17.

na dasci, 82.2 x 60 cm, The National Gallery, London) kao primjer slike s grupnim portretom koji je najvjerojatnije dokumentacija braka; Nicholas Hilliard (London, 1547. – 1619.), *Elizabeth I*, 1572. (vodene boje na pergamentu, 51 x 48 mm, The National Portrait Gallery, London) kao primjer portretne minijature, intimnog portreta, kraljevskog portreta, individualnog portreta i poprsja. Kroz razgovor i pomoću navedenih reprodukcija učenicima će se naglasiti da se portret kao tema ostvaruje u različitim granama likovne umjetnosti (u slikarstvu, kiparstvu, grafici i fotografiji), u primijenjenoj umjetnosti (primjerice na novčanicama i kovanicama), da portreti osoba mogu biti individualni ili grupni, da portretirana osoba može biti prikazana u obliku poprsja, siluete ili punom visinom, da su portreti u različitim vlasništvima, da se nalaze u različitim okruženjima, od privatnih domova do javnih prostora, koja im daju različita značenja.³⁹ Osim toga, bit će naglašeno da portreti imaju i mnoštvo funkcija i uloga. Primjerice, bit će navedeno da su se u drevnom Egiptu faraoni preko portreta povezivali s božanstvima i tako si omogućavali besmrtnost, da je u antičkom Rimu prikaz ljudskoga lica imao važnu ulogu u pogrebnim ritualima, da za osobe s visokim položajem u društvu portret može označiti potvrđivanje toga položaja,⁴⁰ da nas portreti mogu podsjećati na određene osobe, da portreti mogu povezivati institucije s osobama koje su bile od presudne važnosti za njih i slično.

Nakon toga pojavit će se reprodukcija slike španjolskoga slikara Diega Velázqueza (Sevilla, 1599. – Madrid, 1660.) *Las Meninas* (1656., ulje na platnu, 318 x 276 cm, Museo del Prado, Madrid) koja će poslužiti kao uvod u iduću, glavnu temu prvog predavanja, a to je autoportret [Uvod u autoportret: prezentacija/16]. Grupa I ispituje učenike o kakvom se portretu radi i tko je sve portretiran. Kroz razgovor se zaključuje da je to istovremeno i portret i autoportret, s obzirom na činjenicu da je slikar u prostoriji palače španjolskog kralja Filipa IV. Habsburškog (Valladolid, 1605. – Madrid, 1665.), osim infante Margarite, njezine svite i roditelja, prikazao i samoga sebe kako slika. Grupa I zatim ispituje učenike s kojim je ciljem Velazquez naslikao i sebe na kraljevskom portretu, te zajednički dolaze do zaključka da je tako postupio kako bi istaknuo važnost svoje uloge dvorskog slikara na španjolskom dvoru, koju je tako želio potvrditi.⁴¹ Grupa I u tom kontekstu pita učenike o ključnoj razlici između portreta i autoportreta, a to je činjenica da je u slučaju autoportreta portretirana osoba sam autor djela.

Nakon toga kreće se s obradom druge i treće cjeline prvoga predavanja u kojima će biti definiran autoportret i u kojima će biti ukratko obrađena njegova povijest. Na početku će se

---

³⁹ Vidi u: Shearer West, *Portraiture*, 2004., str. 13-14.

⁴⁰ Vidi u: Albert E. Elsen, *Purposes of art*, New York; Chicago; San Francisco; Toronto; London: Holt; Rinehart and Winston, 1966., str. 227.

⁴¹ Vidi u: Penelope J. E. Davies, Walter B. Denny, Frima Fox Hofrichter, Joseph Jacobs, Ann M. Roberts, David L. Simon, *Jansonova povijest umjetnosti: zapadna tradicija*, Varaždin: Stanek, 2008., str. 692-693.

autoportret (engl. *self-portrait*) definirati kao: portret sebe koji izrađuje sam umjetnik;⁴² odnosno kao prikaz vlastitog lika u slici, grafici ili plastici, na fotografiji, videu ili filmu, na različite načine, primjerice samo glave ili čitavog lika;⁴³ te kao slika, crtež, skulptura ili rad umjetničkog obrta u kojemu je umjetnik prikazao samoga sebe, to jest, podvrsta portreta s kojim autoportret ima zajedničke tehničke i formalne značajke⁴⁴ [Uvod u autoportret: prezentacija/17].

Grupa I ispituje učenike što misle kada su nastali najraniji autoportreti. Nakon odgovora se na slajdu pojavljuje reprodukcija Bakovog *Autoportreta* (o. 1353. – 1336. g. pr. Kr., kvarcit, Ägyptisches Museum und Papyrussammlung, Berlin), a učenici na temelju forme i stilskih karakteristika trebaju odrediti kojoj civilizaciji primjer pripada i kada je nastao. Radi se o kamenoj steli s reljefnim prikazom žene i muškarca koji su prikazani frontalno i punom visinom. Učenicima se pokušava skrenuti pozornost na činjenicu da je muškarac u dvorskoj odjeći te na fizičke karakteristike likova, to jest na činjenicu da je muški lik prikazan zaobljenoga trbuha i grudi što mu daje ženstvena obilježja. Ovdje Grupa I Bakov *Autoportret* uspoređuje s *Kipom Ekhnatona* iz Karnaka, Teba (1353. – 1335. g. pr. Kr., pješčenjak, 3.96 m, Egipatski muzej, Kairo) čiji su prikazi prepoznatljivi po androgenosti, odnosno »feminiziranosti«. Nakon zajedničke analize i rasprave objašnjava se da najraniji autoportreti koji su nam poznati potječu iz drevnoga Egipta,⁴⁵ te da se u tom kontekstu ističe upravo Bak, koji je bio glavni kipar faraona Ekhnatona (vladao 1353. – 1336. g. pr. Kr.), pripadnika 18. dinastije. S obzirom na analizu, Grupa I ispituje učenike što je Bak želio postići takvim prikazom. Zaključuju da se Bak prikazao u dvorskoj odjeći, a kraj sebe je prikazao i svoju suprugu, čime je pokazao da je povezan s faraonovim dvorom, ali i sa svojom obitelji.⁴⁶ Osim toga, preuzevši fizičke karakteristike faraona Ekhnatona kojemu je služio, dodatno se i s njim povezo [Uvod u autoportret: prezentacija/18-19].

U nastavku ovog dijela predavanja Grupa I u kratkim crtama objašnjava kako je tekao razvoj autoportreta kao samostalne teme u likovnim umjetnostima. Osim primjera autoportreta u drevnoj umjetnosti Egipta, važno je učenicima naglasiti da se u povijesti autoportreta najranija pisana svjedočanstva o autoportretima javljaju u antičkoj Grčkoj i Rimu. Naime, u svojim zapisima o životima poznatih Grka i Rimljana grčki povjesničar Plutarh (Heroneja, o. 46. – Delfi, 120.) bilježi autoportret grčkog kipara, slikara i arhitekta Fidijsa (Atena, o. 480. – 430. g.

⁴² »Self-portrait«, u: *English Oxford Living Dictionaries*, <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/self-portrait> (pregledano 16. svibnja 2016.)

⁴³ »Autoportret«, u: *Hrvatska enciklopedija*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=4761> (pregledano 16. svibnja 2016.)

⁴⁴ Lucjan Menaše, Zdenko Šenoa, »Autoportret«, u: *Enciklopedija likovnih umjetnosti 1*, (gl. ur.) Andre Mohorovičić, Zagreb: Leksikografski zavod FNRJ, 1959., str. 187-193.

⁴⁵ Usp. Natalie Dybisz, *Self-portrait photography: the ultimate in personal expression*, Lewes: Ilex, 2001., str. 10.

⁴⁶ Vidi u: James Hall, *The self-portrait: a cultural history*. New York: Thames and Hudson, 2014., str. 21.

pr. Kr.) na štitu skulpture Atene Partenos.⁴⁷ Osim toga, rimski pisac i političar Plinije Stariji (Como, 23. – Stabia, 79.) u svojem enciklopedijskom djelu *Naturalis Historia* (77. – 79.) navodi lijevanu skulpturu, autoportret grčkoga kipara i arhitekta Teodora sa Samosa (Samos, 6. st. pr. Kr.), na kojoj je autor postigao izrazitu sličnost s vlastitim likom, što prema Pliniju Starijem dokazuje njegovu vještinu i umješnost.⁴⁸ U razdoblju srednjega vijeka, autoportrete su tadašnji, većinom anonimni majstori ostavljali kao svojevrsne potpise na različitim dijelovima arhitekture crkvi i crkvene opreme koje su izradili.⁴⁹ Najstarijim poznatim autoportretom koji je srednjovjekovni majstor izradio na crkvenoj opremi smatra se lik karolinškoga zlatara Volvina (Reichenau [?], 9. st.) iz 835. godine kojega kruni sv. Ambrozije na reljefu stražnje strane zlatnog oltara koji je dao izraditi Angilbert II (biskup 824. – 859.) u crkvi sv. Ambrozija u Milanu⁵⁰ [Uvod u autoportret: prezentacija/20]. Grupa I učenike ispituje jesu li im poznati neki primjeri autoportreta koji su nastali prije 16. stoljeća, a kojih se sjećaju iz dosadašnje nastave Likovne umjetnosti. Zaključuju da takvih autoportreta postoji vrlo malo pa raspravljaju s učenicima o razlozima radi kojih je tome tako. Nakon rasprave naglašavaju da je dotada većina autoportreta nastajala kao ilustracije na marginama iluminiranih rukopisa. Naime, u 13. stoljeću dominirale su profesionalne obrtničke radionice u većim gradovima, a iluminirane rukopise izrađivali su redovnici u skriptorijima samostana. Zbog toga su iluminirani rukopisi sadržavali kršćanske i poučne tekstove, a na njima su zajednički radili pisari i slikari, bez stroge razlike u udjelu teksta i slike. Slikari su tako imali pravo naslikati svoj lik u iluminiranom rukopisu, kao što su se pisari imali pravo potpisati.⁵¹ Osim toga, važno je napomenuti da je prije toga doba nastalo malo autoportreta radi nepovoljnog društvenog položaja umjetnika, koji su još uvijek smatrani obrtnicima, pa im nije bilo dopušteno da sami sebe uzvisuju prikazujući vlastiti lik na djelima namijenjenima nekome drugome. Veća promjena u statusu umjetnika može se zamijetiti u 14. stoljeću, za što kao primjer može poslužiti autoportretno poprsje u stvarnoj veličini njemačko-bohemske arhitekta i kipara Petera Parleša (Schwäbisch Gmünd, 1333. – Prag, 1399.) u kamenu na triforijskoj galeriji iznad ophoda Katedrale svetog Vida u Pragu [Uvod u autoportret: prezentacija/21], gdje je u samoj veličini autoportreta vidljiv pomak prema

---

⁴⁷ Vidi u: »Pericles«, u: *Plutarch's Lives III* (prijevod Bernadotte Perrin), London: William Heinemann LTD; New York: G. P. Putnam's Sons, 1959., str. 1-116.

⁴⁸ Vidi u: Plinije Stariji (prijevod Philemona Hollanda), *The Historie of the World; Historia Naturalis*, London: Adam Islip, 1634., str. 1916., <https://archive.org/details/historyworldIPlin> (pregledano 5. srpnja 2017.)

⁴⁹ Vidi u: »Autoportret«, u: *Hrvatska enciklopedija*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=4761> (pregledano 16. svibnja 2016.)

⁵⁰ Vidi u: Ella Noyes, *The Story of Milan*, London: J. M. Dent & Co., 1908., str. 270., <https://archive.org/details/storymilan00noyegoog> (pregledano 8. srpnja 2017.)

⁵¹ Vidi u: James Hall, *The self-portrait*, 2014., str. 33-37.

prestanku anonimnosti i začetku individualne svijesti umjetnika.⁵² Kao primjer ovakvog postupanja učenicima se pokazuje već spomenuto djelo *Portret Arnolfinijevih* Jana van Eycka, koji je dodao svoj autoportret u zakrivljenom ogledalu, i djelo firentinskog kipara Lorenza Ghibertija (Pelago, 1378. – Firenca, 1455.), koji je prikazao vlastiti lik na istočnim vratima Krstionice sv. Ivana u Firenci (1425. – 1452., pozlaćena bronca) [Uvod u autoportret: prezentacija/22]. Grupa I nešto će se duže zadržati na ovom primjeru ispitujući učenike o načinu na koji se umjetnik ovdje prikazao: umanjenih dimenzija, u visokom reljefu, individualiziran, realističan prikaz crta lica i životne dobi. U tom kontekstu naglasit će se da su se renesansni umjetnici običavali prikazivati u vjerskim narudžbama u ulogama svjedoka ili promatrača, poput Jana van Eycka u ogledalu na *Portretu Arnolfinijevih*, te da su se uključivanjem prikaza vlastitog lika na važnim narudžbama, poput Lorenza Ghibertija, umjetnici trajno povezivali sa svojim remek-djelima, što im je moglo pomoći u budućim narudžbama.⁵³ Osim toga, umjetnici poput nizozemskog slikara Rogiera van der Weydena (Tournai, o. 1400. – Bruxelles, 1464.) i flamansko-nizozemskog slikara Jana Gossaerta (Maubeuge, o. 1478. – Antwerpen, 1532.) su se, u doba kada su se autoportreti tek počeli izrađivati, prikazivali u liku sv. Luke,⁵⁴ koji se smatra autorom prve ikone Bogorodice. Uz primjer Rogiera van der Weydena, *Sv. Luka slika Bogorodicu*, o. 1435. – 1440. g. (ulje i tempera na dasci, 137.5 x 110.8 cm, Museum of Fine Arts, Boston) Grupa I pita učenike što su umjetnici htjeli postići takvim načinom prikazivanja te se naglašava da je njihov cilj vjerojatno bio istaknuti sebe kao nastavljače tradicije koja, prema predaji, svoj korijen nalazi u osobi sv. Luke [Uvod u autoportret: prezentacija/23].

Učenicima se još jednom naglašava da se kod dosadašnjih likovnih primjera ne radi o autoportretu kao o samostalnoj temi te da do te pojave dolazi upravo u razdoblju renesanse. Jedan od poznatijih umjetnika koji je među prvima izrađivao takve autoportrete bio je njemački slikar i grafičar Albrecht Dürer, čije će autoportrete iz različitih razdoblja života učenici analizirati i usporediti: *Autoportret s 13 godina*, 1484. (srebrenka na papiru, 27.5 x 19.6 cm, Albertina, Beč), *Autoportret s 22 godine*, 1493. (ulje na platnu preneseno s pergamenta, 57 x 45 cm, Louvre, Pariz); *Autoportret s 26 godina*, 1498. (ulje na dasci, 52 x 41 cm, Museo del Prado, Madrid), *Autoportret*, 1500. (ulje na dasci, 67.1 x 48.9 cm, Ante Pinakothek, München). Grupa I navodi učenike na zaključak da se, za razliku od svih do sada analiziranih djela u kojima se javio prikaz samoga umjetnika, na razmatranim Dürerovim slikama radi o autoportretu kao o

---

⁵² Vidi u: Lucjan Menaše, Zdenko Šenoa, »Autoportret«, u: *Enciklopedija likovnih umjetnosti 1*, 1959., str. 187-193.

⁵³ Vidi u: Shearer West, *Portraiture*, 2004., str. 163.

⁵⁴ Vidi u: Lucjan Menaše, Zdenko Šenoa, »Autoportret«, u: *Enciklopedija likovnih umjetnosti 1*, 1959., str. 187-193.

samostalnoj temi. Osim toga, na temelju ovih Dürerovih autoportreta koje je napravio s trinaest, dvadeset dvije, dvadeset šest i dvadeset osam godina s učenicima će se raspraviti razlike u izgledu umjetnika u pojedinim razdobljima njegova života i samom pristupu vlastitom liku i osobnosti: od dječastva i mladosti do odrasle dobi, od učenja u umjetničkim radionicama do poboljšanja društvenog statusa, što je vidljivo u njegovoj odjeći. Također, bit će riječi o karakteristikama njegovih djela poput jasnoće crteža i bogatstva teksture koji su pokazatelj njegove umjetničke vještine. Posebno će se istaknuti posljednji autoportret upravo zbog toga što se umjetnik prikazao frontalno, s pogledom prema promatraču, što pokazuje daljnje promjene u njegovu odnosu prema samome sebi i prema promatraču [Uvod u autoportret: prezentacija/24-25].

U nastavku predavanja učenicima će se istaknuti da ubrzo nakon pojave autoportreta kao samostalne teme umjetnici kao atribut svojega slikarskoga poziva na svoje počinju dodavati štafelaj i drugu slikarsku opremu, za što će kao primjer poslužiti *Autoportret* (1548., ulje na dasci, 31.1 x 24.4 cm, Michaelis Collectie, Cape Town) flamanske slikarice Catharine van Hemessen (Antwerpen, 1528. – 1588.) na kojoj će učenici trebati prepoznati i nabrojiti atribut slikarstva: štafelaj, platno, kistove, paletu s bojama [Uvod u autoportret: prezentacija/26]. Grupa I će zatim navesti da se od 16. stoljeća javlja tip skupne obiteljske slike sa slikarovim autoportretom,⁵⁵ što će učenici prepoznati na *Autoportretu sa suprugom i sinom* (o. 1635., ulje na dasci, 203.8 x 158.1 cm, Metropolitan Museum of Art, New York) flamansko-nizozemskog slikara Petera Paula Rubensa. Potrebno je primijetiti da su osim slikara na slici prikazani i njegovi supruga i dijete, a njihovi međusobni položaji sugeriraju bliskost [Uvod u autoportret: prezentacija/26]. Od razdoblja baroka tip autoportreta sa slikarskim atributima i tip obiteljskog portreta sa slikarovim autoportretom postaju trajno tipični za ovu temu, autoportreti općenito postaju dijelom sakralnih ili mitoloških prikaza, ratnih ili *genre* scena, a izrađuju se i intimni autoportreti.⁵⁶ Kao primjeri takvog postupanja učenicima će biti prikazane reprodukcije sljedećih djela: Otto Dix (Gera, 1891. – Singen, 1969.), *Autoportret kao vojnik*, 1914. (tinta i vodene boje na papiru, 68 x 53.5 cm, Municipal Gallery, Stuttgart) kao primjer autoportreta u sklopu ratnog prikaza jer prikazuje umjetnika u crvenilu koje izražava atmosferu borbe; Gerrit Dou (Leiden, 1613. – 1675.), *Autoportret*, 1665. (ulje na dasci, 48.9 x 39.1 cm, Metropolitan Museum of Art, New York) kao primjer autoportreta u sklopu *genre* scene koja ga prikazuje kako čita na balkonu kuće [Uvod u autoportret: prezentacija/27].

---

⁵⁵ Vidi u: *Autoportret* u: *Hrvatska enciklopedija*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=4761> (pregledano 16. svibnja 2016.)

⁵⁶ Vidi u: Lucjan Menaše, Zdenko Šenoa, »Autoportret«, u: *Enciklopedija likovnih umjetnosti 1*, (1959., str. 187-193.

Zatim će se na prezentaciji [Uvod u autoportret: prezentacija/28] pojaviti reprodukcija slike *Noćna straža* (1642., ulje na platnu, 379.5 x 453.5 cm, Rijksmuseum, Amsterdam) nizozemskoga slikara Rembrandta van Rijna (Leiden, 1606. – Amsterdam, 1669.) koja prikazuje vojničku družinu i koja uključuje Rembrandtov autoportret na kojemu je vidljiva beretka, jedno oko i nos. S obzirom na važnost ove slike, Grupa I učenicima skreće pažnju na njezine najvažnije karakteristike: izrazito velike dimenzije, izražajne odnose svjetlosti i sjene, te na međuodnose i položaje likova. Grupa I će pritom Rembrandta istaknuti kao umjetnika koji se smatra izrazito značajnim za umjetnost autoportreta, s obzirom na činjenicu da ih je izradio preko pedeset u različitim slikarskim, crtačkim i grafičkim tehnikama [Uvod u autoportret: prezentacija/29].

U nastavku će se istaknuti da se razdoblju romantizma umjetnici počinju sve slobodnije koristiti umjetničkim sredstvima, što će izrazit zamah dobiti u 20. stoljeću,⁵⁷ tako da je tradicija izrade autoportreta aktualna i danas. Prikazane reprodukcije su [Uvod u autoportret: prezentacija/30-31]: Francisco de Goya, *Autoportret*, 1795. (ulje na platnu, 18.2. x 12.2 cm, Museo del Prado, Madrid); Vincent van Gogh (Zundert, 1853. – Auvers-sur-Oise, 1890.), *Autoportret sa slamnatim šeširom*, 1887. (ulje na kartonu, 24.9 x 26.7 cm, Insitute of Arts, Detroit); Pablo Picasso (Málaga, 1881. – Mougins, 1973.), *Autoportret s paletom*, 1906. (ulje na platnu, 92 x 73 cm, Museum of Art, Philadelphia); Cindy Sherman (rođ. 1954., Glen Ridge), *Bez naslova #92* (Serijal *Katastrofe i bajke*), 1985., (fotografija u boji). Grupa II naglašava da se općenito autoportretom u povijesti umjetnosti bavio velik broj umjetnika od Rembrandtovog doba sve do danas, u različitim razdobljima života i pokazujući različite pristupe i stilove. U hrvatskoj umjetnosti [Uvod u autoportret: prezentacija/32] autoportret se počinje popularizirati u prvoj polovici 19. stoljeća s pojavom građanskoga portreta,⁵⁸ a jedan od ranijih primjera je *Autoportret* (1840., Gradski muzej, Karlovac) Vjekoslava Karasa (Karlovac, 1821. – 1858.). Grupa I ispituje učenike o načinu na koji se slikar prikazao, osobito o njegovu izrazu lica koji se čini rezigniranim i mrkim, što se može povezati s depresijom od koje je slikar patio.

Grupa I kao zanimljivosti navodi i da se najveća zbirka autoportreta na svijetu nalazi u takozvanom Vasarijevom hodniku u Galeriji Uffizi u Firenci, te da u zagrebačkom Muzeju suvremene umjetnosti postoji velik broj autoportreta domaćih i inozemnih umjetnika.

Grupa I prvo predavanje na temu portreta i autoportreta završava vježbom [Uvod u autoportret: Vježba 2] u kojoj će učenici raditi u paru. Svaki par dobit će reprodukcije osam

---

⁵⁷ Vidi u: Lucjan Menaše, Zdenko Šenoa, »Autoportret«, u: *Enciklopedija likovnih umjetnosti 1*, (1959., str. 187-193.

⁵⁸ Vidi u: *Autoportret* u: *Hrvatska enciklopedija*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=4761> (pregledano 16. svibnja 2016.)

portreta i osam autoportret te će trebati upariti portret i autoportret istog autora. Djela koja će poslužiti kao primjeri u vježbi su sljedeća: Miroslav Kraljević (Gospić, 1885. – Zagreb, 1913.), *Autoportret sa psom*, 1910. (ulje na platnu, 110 x 85.5 cm, Moderna galerija, Zagreb) i *Bonvivant*, 1912. (ulje na platnu, Moderna galerija, Zagreb); Vlaho Bukovac (Cavtat, 1855. – Prag, 1922.), *Autoportret sa suprugom* (diptih), 1914.; Vilko Gecan (Kuželj, 1894. – Zagreb, 1973.), *Autoportret*, 1920. (ulje na platnu, 25.2. x 25.5 cm, Muzej suvremene umjetnosti, Zagreb) i *Portret Danka Anđelinovića* (detalj), 1928. (ulje na platnu, 50.7. x 38.3 cm, Muzej suvremene umjetnosti, Zagreb); Vincent van Gogh, *Autoportret*, 1889. (ulje na platnu, 65 x 54.5 cm, Musée d'Orsay) i *Portret Pèrea Tanguya*, 1887. (ulje na platnu 65 x 51 cm, Musée Rodin, Pariz); Henri Matisse, *Autoportret u majici na crte*, 1906. (ulje na platnu, 55 x 46 cm, Statens Museum for Kunst, Kopenhagen) i *Žena sa šešikom*, 1905. (ulje na platnu, 80.65 x 59.69 cm, Museum of Modern Art, San Francisco); Rembrandt van Rijn, *Autoportret*, 1658. (ulje na platnu, 131 x 102 cm, The Frick Collection, New York) i *Portret Dircka van Osa*, o. 1658. (ulje na platnu, 113.5 x 88.7 cm, Joslyn Art Museum, Omaha); Jan van Eyck, *Čovjek s crvenim turbanom (Autoportret?)*, 1433. (ulje na dasci, 53 x 25.8 cm, The National Gallery, London) i *Čovjek s plavom kapom*, o. 1430. (ulje na dasci, 22.5 x 16.6 cm, Brukenthal National Museum, Sibiu); Rafael Sanzio (Urbino, 1483. – Rim, 1520.), *Autoportret s prijateljem*, 1518.-1520. (ulje na platnu, 99 x 83 cm, Louvre, Pariz) i *Portret Baldassarea Castiglionea*, 1514.-1515., ulje na platnu, 82 x 67 cm, Louvre, Pariz. Pritom će se kod djela M. Kraljevića istaknuti naglašen potez, neutralno okruženje, naglašavanje ruku i izraza lica portretirane osobe i tonska modelacija. Kod djela V. Bukovca potrebno je napomenuti duh impresionizma, izrazito bogat kolorit i pastelne boje. Na primjerima djela V. Gecana istaknut će se ekspresivan potez i izražaj te izobličena fizionomija likova. U kontekstu djela V. van Gogha spomenut će se izražajan i specifičan potez kista i slikarski rukopis, jasne i izražajne boje i izražajne crte lica. Kod djela H. Matissea će se istaknuti jasne boje, slobodno i nesputano korištenje boje i ekspresivan crtež. Na primjerima Rembrandtovih djela istaknut će se bogate i izražajne odnose svjetla i sjene, tonska modelacija, neodređeno okruženje i izlaženje iz kadra. Za primjere djela Jana van Eycka naglasit će se jasan crtež, neodređen prostor, neutralna pozadina i individualizacija lika. Na primjerima Rafaelovih djela istaknut će se jasan crtež, neodređen prostor, neutralnu pozadinu i tonsku modelaciju [Uvod u autoportret: prezentacija/33-40]. Cilj vježbe je da učenici promatranjem i zamjećivanjem specifičnog rukopisa, stila i drugih obilježja dođu do zaključka o istom autorstvu portreta i autoportreta.

Na kraju sata nastavnik će svim učenicima naložiti da u grupama po četvero istraže život i opus jednoga umjetnika i prikažu ga kroz njegove autoportrete u kratkom referatu koji ne

trebaju pisati, ali obavezno trebaju napraviti plakat koji ga prati. Mogu birati između Rembrandta van Rijna, Fride Kahlo (Coyoacán, 1907. – 1954.), Vincenta van Gogha, Egon Schielea (Tulln an der Donau, 1890. – Beč, 1918.), Luciena Freuda (Berlin, 1922. – London, 2011.) i Pabla Picassa. Ako određena grupa ima želju istražiti biografiju nekog drugog umjetnika, to je moguće dogovoriti s nastavnikom. Sve grupe će svoje plakate donijeti na sljedeće predavanje i izložiti svoje istraživanje u otprilike pet do deset minuta na početku drugog predavanja prateći plakat. Prikupljeni plakati će biti izloženi na izložbi u sklopu prezentacije projektne nastave u zadnjem tjednu.

Osnovni odgojno-obrazovni ishodi ovog predavanja bit će sljedeći: učenici će znati, odnosno moći definirati i primijeniti osnovnu povijesno-umjetničku terminologiju te terminologiju vezanu uz portret i autoportret; prepoznati obrađene likovne primjere; odrediti i opisati povijesni, kulturni, društveni i tehnološki kontekst pojave i popularizacije autoportreta; analizirati autoportret prema glavnim formalnim karakteristikama; primijeniti postojeća znanja o umjetnicima i povijesnoumjetničkim paradigmama i povezati ih sa znanjima stečenim tijekom nastave u funkcionalne cjeline; samostalno istražiti odgovarajuću literaturu i kritički ju obraditi; uspješno surađivati s drugim sudionicima i kada se njihova mišljenja razlikuju od vlastitih; elokventno prikazati, i pismeno i prezentacijski, rezultate svojega istraživanja.

3.4. Drugi tjedan: Autoportret – Zašto umjetnici rade autoportrete?, Karakteristike autoportreta

Drugi radni tjedan prezentaciju svojeg istraživanja, odnosno seminara na temelju preporučene literature [Autoportret: literatura] drži Grupa I o sljedećim temama: *Zašto umjetnici rade autoportrete?*, *Karakteristike autoportreta* [Autoportret: prezentacija]. Na početku predavanja učenici će izlagati svoje kratke referate koji su im zadani na kraju prvoga predavanja u grupama po četvero. Njihov zadatak je u pet do deset minuta prikazati život i djelo pojedinog umjetnika kroz njegove autoportrete, prateći plakat koji su obavezno trebali izraditi. Nastavnik će nakon učeničkih izlaganja prikupiti plakate, koji će biti izloženi na izložbi u zadnjem tjednu projektne nastave. Cilj je da učenici samostalno istraže biografiju odabranog umjetnika i njegov opus u kontekstu autoportreta te da rezultate svojeg istraživanja kompetentno prikažu usmenim izlaganjem uz izradu plakata.

Nakon učeničkih izlaganja Grupa II će kroz razgovor s učenicima nastojati doći do objašnjenja razloga za pojavu i popularnost autoportreta ispitujući ih o njihovom mišljenju i prethodnim znanjima. Pitanja koja postavljaju učenicima odnose se na aspekte nastajanja autoportreta, što znači da se učenicima skreće pažnja na činjenicu da umjetnik mora moći vidjeti svoj fizički odraz kako bi mogao napraviti njegov prikaz u određenom mediju. U tom kontekstu u predavanju se kao jedan od najvažnijih faktora koji su utjecali na početak učestalije izrade autoportreta navodi izum ravnih zrcala u Veneciji. Nije sigurno točno kada su ona izumljena, ali zna se da su u 15. stoljeću staklari u Muranu bili izuzetno vješti u, za to vrijeme, modernim tehnikama proizvodnje stakla i zrcala te da su se opisi proizvodnje ravnih zrcala ubrzo pojavili u alkemijskim djelima.⁵⁹ U drugim dijelovima Europe ravna zrcala postala su dostupna ubrzo nakon izuma, s obzirom na činjenicu da su u Veneciji radili radnici iz drugih dijelova Europe koji su taj postupak proširili u svojim krajevima.⁶⁰ Grupa II ispituje učenike do kakvih je promjena u statusu umjetnika došlo u razdoblju renesanse u odnosu na prijašnja razdoblja i podsjeća ih da se radi o razdoblju kada se umjetnici izdižu od statusa obrtnika i postaju sve svjesniji svojem profesionalnom identitetu [Autoportret: prezentacija/2]. Tako se dolazi do prvog razloga zašto su umjetnici baš u tom razdoblju počeli sve češće izrađivati autoportrete, a to je potvrđivanje svojega novog, uzdignutog statusa.⁶¹ Kao likovni primjer poslužit će reprodukcija

---

⁵⁹ Vidi u: Sabine Melchior-Bonnet, *The Mirror: a history*, New York; London: Routledge, 2002., str. 11-34., https://books.google.hr/books/about/The_Mirror.html?id=ssV1SVY1VmsC&redir_esc=y (pregledano 8. srpnja 2017.)

⁶⁰ Isto.

⁶¹ Vidi u: Shearer West, *Portraiture*, 2004., str. 164.

već spomenutoga *Autoportreta* slikarice Catharine van Hemessen [Autoportret: prezentacija/3]. Grupa II ispituje učenike što misle zašto je ovaj autoportret važan u umjetnosti autoportreta te se zaključuje da se radi o ranome autoportretu koji prikazuje ženu umjetnicu i naglašava koliki napor je bio potreban za njezinu afirmaciju u slikarstvu s obzirom na vrijeme u kojem je živjela. Također, u analizi se promatra način na koji se slikarica prikazala i potrebno je istaknuti da se slikarica prikazala u samome činu slikanja sa svim priborom koji joj je za to potreban – štafelajem, platnom, kistovima, paletom i bojama, čime je vjerojatno htjela dodatno naglasiti svoj identitet slikarice. Pažnja se skreće i na svečanu, bogatu odjeću koju slikarica nosi unatoč činjenici da je prikazana u radu, čime je htjela naglasiti svoj položaj u društvu.

Nadalje, u izlaganju o razlozima koji mogu utjecati na odabir autoportreta kao teme umjetničkog djela učenicima se navode slučajevi kada umjetnici rade autoportrete kako bi uvježbavali određenu tehniku ili efekt ili kako bi eksperimentirali tehnikom, temom, kostimima, gestama, položajima i sličnim. Umjetnici su ponekad morali koristiti vlastiti lik kao model, jer nisu uvijek mogli plaćati modele koji bi im pozirali.⁶² Takva neovisnost o drugoj osobi umjetnicima je omogućila veću slobodu u radu. Kao umjetnik koji je zasigurno najbolji primjer eksperimentiranja tehnikama, efektima i izrazima lica na svojim autoportretima bit će naveden Rembrandt van Rijn, čiji opus broji preko pedeset autoportreta izvedenih u različitim tehnikama. Pritom će se analizirati tri njegova autoportreta izvedena u mediju grafike: *Autoportret namrštenog lica*, 1630., bakropis, Teylers Museum, Haarlem; *Autoportret nasmijanoga lica*, 1630., bakropis, Rijksmuseum, Amsterdam; *Autoportret začuđenog izraza lica*, 1630., bakropis, Nationalmuseum, Stockholm). Grupa II će ispitivati učenike na prikazu čega je naglasak na ovim djelima, kakav je kadar i što umjetniku omogućuje tehnika koju koristi. Istaknut će način na koji se umjetnik prikazao, to jest element kojim je eksperimentirao u ovim primjerima. Važno je primijetiti da je sva pažnja na licu umjetnika, s obzirom na to da kadar reže figure u razini prsa i što umjetniku tehnika bakropisa omogućuje veliki kontrast svjetla i sjene koji naglašava njegove crte lica. Dakle, radi se o eksperimentima u izrazima lica, jer se može primijetiti da je na jednoj reprodukciji umjetnik namršten, na drugoj nasmijan, a na trećoj ima zbunjen izraz lica [Autoportret: prezentacija/4].

Kao likovni primjer eksperimentiranja temom promatrat će se slika *Dvije Fride* (1939., ulje na platnu, 1.74 x 1.74 m, Museo de Arte Moderno, Instituto Nacional de Bellas Artes, Mexico City) meksičke slikarice Fride Kahlo [Autoportret: prezentacija/5]. Učenike se ispituje o kakvom se autoportretu ovdje radi. Sam naziv djela sugerira da se radi o dvostrukom

---

⁶² Vidi u: Shearer West, *Portraiture*, 2004., str. 164.

autoportretu, a učenike se ispituje koja je razlika između ova dva autoportreta. Nakon ispitivanja ističe se da je bitno primijetiti specifičnost odjeće u kojoj se umjetnica prikazala. Naime, europskom haljinom s jedne i meksičkom seljačkom opravam s druge strane, umjetnica je izrazila svoju etničku pripadnost, odnosno narodne identitete. Ovaj element narodnosti nastojat će se povezati i s likovnim elementima prisutnim na djelu, osobito s elementima poput čipke i srca koji su izrazito detaljno izvedeni i s konturama dviju Frida koje su jasne i podsjećaju na narodnu umjetnost pa će se i takav način prikazivanja povezati s isticanjem narodnosti.⁶³ Istaknut će se i da je Frida Kahlo vrlo često prikazivala vlastiti lik u različitim kontekstima i tako progovarala ne samo o svojim osjećajima i unutarnjim doživljajima, već i o temama koje su zajedničke i bliske različitim društvenim skupinama.

Kao likovni primjer eksperimentiranja gestama bit će prikazana reprodukcija *Autoportreta s izvrnutom rukom* (1910., akvarel i ugljen na papiru, 45 x 31.75 cm, privatna zbirka, New York) austrijskog slikara Eгона Schielea [Autoportret: prezentacija/6]. Grupa II ispituje učenike kako se umjetnik ovdje prikazao, a pažnja se skreće na njegov ispijen i bolestan lik koji je prikazan nag. Učenici trebaju primijetiti tamne obrisne linije u ugljenu, a i grotesknost umjetnikovog lika koju naglašava ispijenošću i mršavošću svojega tijela iz kojega gotovo da probijaju same kosti. Ovdje se učenike podsjeća na tradiciju prikazivanja muške anatomije koja je prisutna od antike u kojoj se traži ideal fizionomije. Raspravlja se o neposrednosti i iskrenosti u prikazu vlastitoga tijela. Naglašava se i umjetnikov izraz lica, a učenike se ispituje kakav je i kakav dojam u njima ostavlja u kombinaciji s prikazom tijela. Zaključuje se da se radi o umjetniku koji je vlastito tijelo običavao prikazivati u različitim položajima i gestama kako bi se činilo iskrivljenim, čak i osakaćenim, što u promatraču izaziva osjećaj neugode.

Grupa II će zatim s učenicima sudjelovati u vježbi u kojoj će učenici biti podijeljeni u parove. Jedan član para trebat će kamerom mobitela, fotoaparata ili nekog drugog prijenosnog uređaja s kamerom uslikati drugog člana para (i obrnuto). Pritom će se trebati zabilježiti određen položaj, tehnika ili način na koji se određen umjetnik prikazivao na određenom djelu. Dakle, učenici trebaju u skladu sa svojim mogućnostima ponovno stvoriti konkretno djelo s njegovim ključnim likovnim elementima (primjerice, specifičnim položajem, izrazom lica ili gestama, perspektivom, odnosima svjetlosti i sjene i sličnim). Djela, odnosno autoportreti koji će biti ponuđeni kao predlošci su [Autoportret: prezentacija/7-12]: Artemisia Gentileschi (Rim, 1593. – Napulj, 1653.), *Autoportret/Alegorija slikarstva*, 1693. (ulje na platnu, 96.5 x 73.7 cm, Royal Collection, London), Rembrandt van Rijn, *Autoportret začuđenog izraza lica* (1630.), Gustave

---

⁶³ Vidi u: Penelope J. E. Davies, Walter B. Denny, Frima Fox Hofrichter, Joseph Jacobs, Ann M. Roberts, David L. Simon, *Jansonova povijest umjetnosti*, 2008., str. 1027-1028.

Courbet (Ornans, 1819. – La Tour-de-Peilz, 1877.), *Očajni čovjek/Autoportret*, 1843. – 1845. (ulje na platnu, 54 x 45 cm, privatna zbirka), Lucien Freud, *Odraz s dvoje djece/Autoportret*, 1965. (ulje na platnu, 91 x 91 cm, Museo Thyssen-Bornemisza, Madrid), Egon Schiele, *Autoportret s crnom vazom i raširenim prstima*, 1911. (ulje na dasci, 34 x 27.5 cm, Kunsthistorisches Museum, Beč), Egon Schiele, *Autoportret s izvrnutom rukom*, (1910.), Parmigianino (Parma, 1503. – Casalmaggiore, 1540.), *Autoportret u konveksnom zrcalu*, o. 1524. (ulje na konveksnoj dasci, d = 24.4 cm, Kunsthistorisches Museum, Beč), Anthony van Dyck (Antwerpen 1599. – London, 1641.), *Autoportret sa suncokretom*, 1632. (ulje na platnu, 60 x 73 cm, privatna zbirka), Tamara de Lempicka (Varšava, 1898. – Cuernavaca, 1980.), *Autoportret/Tamara u zelenom Bugattiju*, 1929. (ulje na dasci, 35 x 27 cm, privatna zbirka, Švicarska), Henri de Toulouse-Lautrec (Albi, 1864. – Saint-André-du-Bois, 1901.), *Autoportret pred zrcalom*, 1883. (ulje na kartonu, 32.4 x 40.3 cm, Musée Toulouse-Lautrec, Albi), Rembrandt van Rijn, *Autoportret*, 1629. (ulje na dasci, 44 x 34 cm, Indianapolis Museum of Art, Indianapolis); Andy Warhol (Pittsburgh, PA, 1928. – Manhattan, NYC, 1987.), *Autoportret*, 1966. (sitotisak na devet platna, cjelina 171.7. x 171.1 cm, MoMA, New York). Cilj vježbe je da učenici pokušajem zabilježavanja ključnih likovnih elemenata na postojećim autoportretima usvoje da svaki eksperiment i konačno djelo zahtijevaju mnogo promišljanja unaprijed kako bi se postigao određeni rezultat. Nakon što izvrše zadatak, nastavnik će učenicima napomenuti da kod kuće rezultat, odnosno proizvod ove vježbe pripreme za izložbu koja će se održati u posljednjem tjednu projektne nastave. To će učiniti tako da isprintaju djelo koje je poslužilo kao inspiracija i svoju fotografiju jedno kraj drugog na čvršći papir ili karton A4 formata. Nastavnik će učenike upozoriti da je krajnji rok za predaju završenih materijala iz ove, kao i drugih vježbi drugi tjedan završnog dijela projektne nastave, to jest sedmi tjedan.

U daljnjem izlaganju Grupa II navodi dokumentiranje dobi i izgleda umjetnika kao sljedeći razlog za izradu autoportreta. Treba napomenuti da autoportreti mogu imati svojevrsnu autobiografsko-dokumentarnu vrijednost upravo zato što bilježe umjetnikov izgled u različitim razdobljima njegova života.⁶⁴ Osobito je to slučaj kod umjetnika koji su kroz duže periode svoga života izrađivali autoportrete. Grupa II traži od učenika da se, osim već navedenih umjetnika, prisjete nekih umjetnika koji su učestalo i u različitim razdobljima svojega života koristili vlastiti lik kao predmet svojih djela. Nakon kratkog razgovora kreće se u analizu dva Rembrandtova autoportreta iz različitih razdoblja njegova života, nastala u razmaku od trideset godina:

---

⁶⁴ Usp. Philippe Abastado, Gilles Guiramand, Bernard Bousquet, »Signs of ageing, the lifespan and self-representation in European self-portraits since the 15th century«, u: *Ageing & Society* 25 (2005), str. 147-158., <https://doi.org/10.1017/S0144686X04002715> (pregledano 8. srpnja 2017.)

Autoportret (1629.), *Autoportret s beretkom i podignutim ovratnikom*, 1659. (ulje na platnu, 84.4 x 66 cm, National Gallery of Art, Washington, DC.). Učenici trebaju usporediti način prikazivanja umjetnika na navedenim djelima, u pogledu kompozicije, načina oblikovanja, odnosa svjetlosti i sjene. Na *Autoportretu* iz 1629. godine prikazana je samo umjetnikova glava i ramena u poluprofilu, dok je umjetnik na *Autoportretu* iz 1659. godine u sjedećem položaju i kadar ga reže u visini pojasa. Na obje slike prisutan je izražajan kontrast svjetlosti i sjene, koji je ipak jači na *Autoportretu* iz 1629. godine, a ističe se i postupak kojim umjetnik na obje slike najviše osvjetljava, a tima i naglašava svoje lice. Učenike ispituju kako je umjetnik prikazao vlastiti lik u različitim razdobljima života i kakvim se likovnim sredstvima poslužio da postigne takav dojam. Umjetnik je radom u ulju naglasio svoju mladost gotovo monokromatskom, glatkom kožom lica na *Autoportretu* iz 1629. godine, za razliku od gusto nanesenih pigmenata na *Autoportretu* iz 1659. godine koji stvaraju efekt titravosti i teksture ostarjele, naborane kože [Autoportret: prezentacija/13].

Zatim će Grupa II s učenicima razgovarati o tome jesu li ovi autoportreti idealizirani ili realistični, nakon čega će se napomenuti da su umjetnici ponekad, osim svojih realističnih prikaza, slikali i svoje idealizirane, a katkad i karikaturalne prikaze.⁶⁵ U daljnjoj analizi prikazat će se *Autoportret* (1500.) Albrechta Dürera na kojemu Grupa II traži od učenika da primijete mladolikost i idealizirane crte umjetnikovog lica koji se prikazao po uzoru na Krista, kao rezultat korištenja tehnike ulja i minucioznosti detalja. Primjer karikaturalnog autoportreta bit će *Autoportret/Karikatura* (1885., tinta na papiru, 30.4 x 12.7 cm, Musée Toulouse-Lautrec, Albi) francuskoga slikara i grafičara Henrija de Toulouse-Lautreca. Učenici će trebati istaknuti likovne elemente koji ovaj autoportret čine karikaturom, a to su jednostavnost crteža i prenaplašavanje najuočljivijih obilježja kako bi se stvorio humorističan dojam [Autoportret: prezentacija/14].

U nastavku će se kao jedan razlog za izradu autoportreta navesti samopromocija. S učenicima će se raspravljati o načinima na koje može funkcionirati takva samopromocija te se ističe da su umjetnici od razdoblja renesanse svoje naslikane autoportrete slali na dvorove, a isto tako su dali otisnuti svoja djela u grafičkoj tehnici, koja je jeftinija i pristupačnija, kako bi ih širi krug ljudi mogao vidjeti. Tako su umjetnici promovirali i sebe i svoja djela, to jest iskazivali svoje vještine pred potencijalnim pokroviteljima i naručiteljima.⁶⁶ Isto tako, umjetnici su

---

⁶⁵ Vidi u: Lucjan Menaše, Zdenko Šenoa, »Autoportret«, u: *Enciklopedija likovnih umjetnosti 1*, 1959., str. 187-193.

⁶⁶ Vidi u: *The self-portrait as self-promotion*, Royal Collection Trust, <https://www.royalcollection.org.uk/collection/themes/exhibitions/portrait-of-the-artist/the-queens-gallery-buckingham-palace/exhibition-details/explore-the-exhibition/the-self-portrait-as-self-promotion/#/> (pregledano 17. svibnja 2017.)

poklanjali svoje autoportrete europskim umjetničkim akademijama i drugim institucijama u sklopu kojih su radili, kako bi se s njima trajno povezali⁶⁷ [Autoportret: prezentacija/15].

Grupa II se u izlaganju još jednom osvrće na primjer Jana van Eycka, odnosno na njegovo djelo *Portret Arnolfinijevih* (1434.). Ističe se da je umjetnik na ovome naručenom djelu u središnjoj osi slike, između glavnih figura na zidu stavio svoj potpis, ali i svoj autoportret u odrazu zrcala koje je smjestio ispod njega. Umjetnici su tako mogli uključiti vlastiti autoportret na naručeno djelo poput svojevrsnog potpisa koji ih povezuje s djelom. U tom kontekstu može se spomenuti i slikar Diego Velazquez koji je na svoju sliku *Las Meninas* (1656.) uključio svoj autoportret u punoj visini, o čemu je u nastavi već bilo riječi [Autoportret: prezentacija/16].

Sljedeći razlog koji je u srži nastanka i izrade autoportreta jest istraživanje i izražavanje vlastitih osjećaja, unutarnjih doživljaja i duševnih stanja. Ispitivanje vlastitog unutarnjeg života umjetnika izradom autoportreta postalo je uobičajeno od kraja 19. stoljeća te posebice u slikarstvu avangardnih pravaca prvih desetljeća 20. stoljeća, poput ekspresionizma i nadrealizma. Grupa II s učenicima raspravlja o razlozima zašto je fenomen istraživanja psihe karakterističan upravo za to doba, a kao glavni razlog navode činjenicu da se takav način propitivanja samoga sebe javio usporedno s velikim promjenama u razumijevanju ljudske psihe. Širenje teorija poput psihoanalitičke teorije austrijskog neurologa i psihoanalitičara Sigmunda Freuda (Příbor, 1856. – Hampstead, 1939.) utjecalo je na način na koji su umjetnici pristupali sebi te prikazima sebe na autoportretima. Tako je pojedinim umjetnicima na samome početku 20. stoljeća autoportret služio kao dijalog s vlastitim egom, a pojedini su temelj svojega stvaranja našli u interpretacijama vlastitog unutarnjeg života, snova i sličnog.⁶⁸

Budući da se radi o jednom od najvažnijih slikara u čijem opusu nalazimo veliki broj autoportreta kao odraz istraživanja vlastitog unutarnjeg života, izlagači će se nešto duže zadržati na djelima nizozemskog postimpresionističkog slikara Vincenta van Gogha. Mnogi stručnjaci iz područja psihologije i povijesti umjetnosti bavili su se proučavanjem njegovih autoportreta, ali i djela druge tematike. U različitim likovnim elementima njegovih djela, od načina na koji je koristio boju do poteza kista, iščitali su brojne psihičke probleme s kojima se van Gogh bezuspješno suočavao tijekom cijeloga života, a koji su nam poznati iz zapisa o njegovom životu, poglavito iz njegovih pisama bratu, trgovcu umjetninama Theu van Goghu (Groot-Zundert, 1857. – Utrecht, 1891.). Kao uvod u temu izvest će se vježba [Autoportret: Vježba 1] u kojoj će učenici biti podijeljeni u parove te će Van Goghove autoportrete trebati upariti s odgovarajućim tekstom iz njegovih pisama bratu Theu, bez da su im ovi podatci otkriveni. Slike

---

⁶⁷ Vidi u: Shearer West, *Portraiture*, 2004., str. 164-165.

⁶⁸ Isto, str. 165, 182-185.

koje će biti uključene u vježbu su: *Autoportret s uhom u zavojima, stafelajem i japanskom grafikom* (1889., ulje na platnu, 60 x 49 cm, Courtauld Institute Galleries, London), *Autoportret posvećen Paulu Gauguinu* (1888., ulje na platnu, 62 x 52 cm, Fogg Art Museum, Cambridge, MA), *Autoportret* (1888., privatna zbirka; *Autoportret s japanskom grafikom*, 1887./1888., Kunstmuseum, Basel), *Dva autoportreta i nekoliko detalja* (1886., olovka na papiru, Van Gogh Museum, Amsterdam). Odabrani tekstovi za navedenu vježbu su sljedeći: »Rana dobro zacjeljuje, a veliki se gubitak krvi nadoknađuje, jer dobro jedem i probavljam. Najstrašnija je besanica. Liječnik mi o njoj još ništa nije govorio, a ni ja njemu. Ali ja se sam borim protiv nje. Protiv te besanice se borim iznimno jakom dozom kamfora kojega stavljam u jastuk i strunjaču. Preporučam to i tebi, ako ikada ne budeš mogao spavati. Jako sam se bojao toga što ću sam spavati u kući – bio sam u strahu da neću moći zaspati. Ali sve je dobro prošlo i nadam se da mi se besanica neće više vratiti.«;⁶⁹ »Jednog ćeš dana vidjeti i moj autoportret koji sam poslao Gauguinu, jer će ga on, nadam se sačuvati. Na tom su portretu sve boje pepeljaste na svijetlo veronese-zelenoj pozadini (nema žute boje). Odjeven sam u onaj smeđi kaput s plavim rubom, ali tu sam smeđu boju pretjerao do grimizne, a povećao sam i širinu plavih rubova. Glava je modelirana potpuno svijetlo, pastozno, na svijetloj pozadini, gotovo bez sjena. Samo oči sam naslikao malo koso, na japanski način.«;⁷⁰ »Opažam da se sve ono što sam naučio u Parizu gubi i da se vraćam onim mislima koje su se u meni rojile još na selu, prije nego što sam upoznao impresioniste. Neću se jako čuditi ako impresionisti uskoro počnu prigovarati mome načinu slikanja, kojega su sve više oplodile Delacroixove ideje, nego njihove. Naime, umjesto da točno prenosim ono što mi je pred očima, ja samovoljnije upotrebljavam boju da bih se snažno izrazio.«;⁷¹ »Ti znaš da sam u svom radu prevrtljiv i da ova pomama za slikanjem voćnjaka neće uvijek trajati. Poslije ću vjerojatno slikati arene. Osim toga, moram još strašno mnogo crtati, jer bih rado napravio crteže u stilu japanskih oslikanih tkanina. Ja ne mogu ništa drugo, nego kovati željezo, dok je vruće.«;⁷² »Čini mi se da sam ušao u trag onome što tražim, a možda bih to još i brže našao da bez ičijeg vodstva crtam po antičkim uzorima. Meni je drago što sam išao u Akademiju i to upravo zato što u njoj mogu vidjeti mnoge rezultate metode koju zovu *prendre par le contour* (franc. odrediti obrisom). Naime, oni to rade sistematski i neprestano mi prigovaraju: 'Napravite najprije obris, vaš obris nije točan. Neću to korigirati ako budete modelirali prije nego što ozbiljno odredite obris.' Vidiš, sve se svodi na to. A trebao bi vidjeti

---

⁶⁹ Vincent van Gogh, *Pisma: izbor*, preveo Radovan Ivšić, Zagreb: Moderna vremena, 1997., str. 237.

⁷⁰ Isto, str. 233.

⁷¹ Isto, str. 229-230.

⁷² Isto, str. 224.

kako su plitki, mrtvi i nesnosni rezultati te metode«. ⁷³ U izvedbi zadatka učenici trebaju obratiti pozornost na aspekte Van Goghova umjetničkog rada o kojima piše u citatima, na njegove stavove o pojedinim likovnim elementima i sredstvima i načinima njihova korištenja, na njegove trenutne inspiracije, osjećaje i događaje koje opisuje te ih zatim uočiti na reprodukcijama i povezati s ponuđenim tekstovima. Učenici će imati pet do sedam minuta da pročitaju tekstove, promotre reprodukcije i odluče koje će upariti. Rješenja vježbe će se zatim zajednički analizirati pomoću prezentacije – najprije će se pročitati tekst, a učenici će reći koju reprodukciju su mu pridružili i zašto [Autoportret: prezentacija/17-21]. Cilj vježbe je potaknuti učenike na čitanje, gledanje, promišljanje i zaključivanje u vezi s temom o kojoj se prethodno govorilo te na potpuno usredotočivanje na određenog umjetnika.

Nakon analize vježbe ukratko će se izložiti umjetnikova biografija, a učenike će se uz prethodno korištene reprodukcije ispitivati o činjenicama koje su im već poznate. Naglasit će se da je Van Gogh prve crteže izradio tek s dvadeset godina te da se intenzivno počeo baviti umjetnošću 1886. godine po upisu na Ecole des Beaux-Artes. Kratko je bio upisan na Akademiju primijenjenih umjetnosti u Antwerpenu, gdje se susreo s Rubensovim slikama i japanskim grafikama, što je imalo velik utjecaj na njegov umjetnički rad. Nakon odlaska u Arles 1888. godine izrazito puno stvara, a pod utjecajem intenzivnih, nekontroliranih emocija njegovo slikarstvo postaje sve više ekspresionističko s bojama koje služe kao izražaj njegovih emocija. U razdoblju do smrti Van Gogh je sve nestabilniji i sve češće doživljava napadaje »pomračenja uma«, slabi mu odnos s bratom Theom koji ga je podupirao, napao je prijatelja, također umjetnika Paula Gauguina (Pariz, 1848. – Atuona, 1903.), a sebi odsjekao donji dio lijevog uha. Godine 1890. umire nakon što si je pucao u prsa. ⁷⁴ Što se tiče Van Goghovih autoportreta, on ih je počeo izrađivati tijekom boravka u Parizu i Antwerpenu, a između 1886. i 1889. godine napravio ih je više od trideset pet. Budući da je tijekom života gotovo uvijek bio u oskudici s novcem, nije mogao plaćati modele pa se može zaključiti da je jedan dio njegovih portreta nastao radi nedostatka modela, to jest kao studija ljudske forme. ⁷⁵ Grupa II na temelju raznih autoportreta iz različitih razdoblja njegova života ispituje učenike prema kojim sve elementima na Van Goghovim slikama možemo vidjeti izražavanje njegovih emocija i psihičkih stanja. Koristit će se sljedeći primjeri: *Autoportret s lulom*, 1886. (ulje na platnu, 27.2 x 19 cm, Van Gogh Museum, Amsterdam), *Autoportret sa štafelajem*, 1886. (ulje na platnu, 46.5 x 38.5 19 cm, Van Gogh Museum, Amsterdam), *Autoportret sa štafelajem*, 1887.-1888. (ulje na platnu, 65.1 x

---

⁷³ Vincent van Gogh, *Pisma: izbor*, preveo Radovan Ivšić, Zagreb: Moderna vremena, 1997., str. 221.

⁷⁴ Usp. Ingo F. Walther, *Vincent van Gogh: 1853. – 1890.: vizija i stvarnost*, Zagreb: Europapress holding, 2006., str. 90-95.

⁷⁵ Isto.

50 cm, Van Gogh Museum, Amsterdam), *Autoportret posvećen Paulu Gauguinu* (1888.), *Autoportret sa zavijenim uhom, japanskom grafikom i štafelajem* (1889.) [Autoportret: prezentacija/22-24]. Zaključuje se da je Van Gogh na različite načine (primjerice, prikazujući se zapašenim, neispavanim, neobrijanim, upalih očiju) i različitim likovnim sredstvima (primjerice, korištenjem intenzivnih boja, debelim namazom boje, teksturalno vidljivim potezima kista) dokumentirao svoja promjenjiva i teška psihička stanja. Kronološkim promatranjem navedenih primjera istaknut će i da je njegovo služenje takvim sredstvima postajalo sve neobuzdanije i slobodnije prema kraju njegova života, to jest s pogoršavanjem njegovih psihičkih problema. Do toga zaključka doći će se promatranjem [Autoportret – 2. dio: prezentacija/25] jednog od Van Goghovih posljednjih *Autoportreta*, onoga iz 1889. godine (ulje na platnu, 65 x 54 cm, Musee d'Orsay, Pariz), gdje će Grupa II učenike ispitivati o tome kakav je pokret umjetnika u odnosu na pozadinu (statičnost lika u odnosu na titrajuću pozadinu vijugavih poteza), kako je prikazao svoje lice (ukočen izraz na ispijenom licu), kontraste boja (plavozelena pozadina i odijelo, jarkonarančasta kosa i brada, žutozelen inkarnat), utjecaj poteza kista na dojam teksture (gusti i pastozni nanosi, dugi i vijugavi potezi kistom na pozadini u odnosu na kraće i ravne na licu).

Druga tema predavanja odnosi se na razne specifičnosti, odnosno na bitna svojstva autoportreta. Grupa II će s učenicima najprije raspraviti način na koji autor na slici komunicira sa svojim promatračem. Promatranjem reprodukcije slike *Očajni čovjek/Autoportret* (1843.-1845.) francuskoga slikara Gustavea Courbeta, vidljivo je da su oči umjetnika uprte direktno u nas, odnosno u promatrača [Autoportret: prezentacija/26]. Grupa II s učenicima raspravlja o dojmu koji to stvara u njima. Putem ove slike intenzivno doživljavamo umjetnikove osjećaje, kao da gledamo u odraz umjetnika u ogledalu – on je intenzivno zagledan u nas (ili u sebe), njegovo lice izražava očaj, a taj dojam dodatno je pojačan čupanjem kose. Grupa II naglašava da je komunikacija s promatračem važan dio autoportreta, jer se može izraziti na različite načine i u nama stvoriti različite dojmove. Primjerice, možemo imati dojam nesigurnosti jer ne znamo gleda li umjetnik i prosuđuje li nas ili prosuđuje samoga sebe, gleda li se umjetnik u zrcalu kako radi ili pokušava stvoriti određen dojam o sebi.⁷⁶

U nastavku se kao ključno svojstvo autoportreta ističe bavljenje umjetničkim identitetom kroz autoportret. Umjetnici su tako svoje autoportrete izrađivali, između ostalog, i kako bi jasno izrazili svoju ulogu kao umjetnika i svoju ulogu kao člana društva.⁷⁷ Učenike se ispituje o njihovim saznanjima i iskustvima o tome u kakvom se okruženju obično nalaze prikazane

---

⁷⁶ Vidi u: James Hall, *The self-portrait*, 2014., str. 15.

⁷⁷ Vidi u: Shearer West, *Portraiture*, 2004., str. 165.

umjetnice i umjetnici na autoportretima. U tom kontekstu naglašavaju da bi, s obzirom na svoj oponašateljski karakter, autoportret trebao prikazivati umjetnika u samome činu izrađivanja umjetničkog djela, a to uključuje i sve alate koji su mu za to potrebni, što uključuje štafelaj, platno, kistove, boje i ostalo, o čemu je već ranije bilo riječi. Kao primjer uzet će se detalj slike *Las Meninas* (1656.) Diega Velazqueza, na kojoj vidimo umjetnika pred velikim platnom na kojemu trenutno radi, a u rukama su mu kistovi i paleta s bojama [Autoportret: prezentacija/27]. Grupa II će napomenuti da se umjetnici ne prikazuju uvijek s atributima svojega zanimanja, kao na prethodnom primjeru, jer je to samo dio njihovoga identiteta. Također, napominje se da su neki umjetnici u pojedinim razdobljima namjerno izbjegavali takav način prikazivanja kako bi se izdignuli od aspekata njihovog zanimanja koji su ih povezivali s obrtničkim radom, dok su, s druge strane, pojedini umjetnici u svojim djelima namjerno naglašavali takve elemente, upravo kako bi istaknuli svoje zanimanje.⁷⁸

U okviru teme izražavanja identiteta kroz razgovor s učenicima obradit će se primjeri načina na koji su umjetnici i umjetnice kroz autoportret izražavali svoj identitet ili se njime kreativno, a ponekad i kontroverzno, poigrali. Prvi primjer će biti *Autoportret* (1500.) Albrechta Dürera koji se smatra jednim od najkontroverznijih autoportreta. Nakon opisa, Grupa II ispituje učenike na što ih podsjeća ovakav frontalan prikaz lika idealiziranog izgleda i duge, tamne kose. Učenici trebaju zaključiti prikazuje li se ovdje Dürer kao umjetnik, a potom se naglašava da na ovome autoportretu umjetnikova fizionomija nalikuje na Isusa Krista, od duge smeđe kose do položaja tijela i glave u odnosu na promatrača i gestikulacije. S učenicima se raspravlja o tome što je Dürer takvim prikazom sebe želio postići i naglašavaju da mu je cilj najvjerojatnije bio uzvisiti vlastiti talent povezujući ga s Božjim Sinom⁷⁹ [Autoportret: prezentacija/28]. U tom kontekstu izlagači će istaknuti i da su se kroz cijelu povijest autoportreta muški umjetnici običavali prikazivati tako da se uzvisuju. Međutim, identitet muškog umjetnika se s vremenom mijenjao, pa su se ponekad prikazivali i na upravo suprotan, ponižavajuć način, ovisno o društvenim klasama ili načinima ponašanja s kojima su željeli izraziti povezanost,⁸⁰ pa se ovdje učenike može podsjetiti na način na koji se prikazivao Egon Schiele, o čemu je već bilo riječi. U kontekstu muškog umjetnika učenici će se upoznati s djelima engleskog suvremenog umjetnika Damiana Hirsta (rođ. 1965., Bristol), kako bi uvidjeli tretiranje vlastitoga lika umjetnika u današnje doba. Prezentacijom će se reproducirati [Autoportret: prezentacija/29] njegova djela *Fizička nemogućnost smrti u umu nekoga tko živi*, 1991. (tigrasti morski pas,

---

⁷⁸ Vidi u: Shearer West, *Portraiture*, 2004., str. 165-173.

⁷⁹ Vidi u: *Self-Portrait in a Fur-Collared Robe*, <http://www.wga.hu/frames-e.html?/html/d/durer/1/03/1self28.html>, (pregledano 24. kolovoza 2017.)

⁸⁰ Vidi u: Shearer West, *Portraiture*, 2004., str. 165-171.

staklo, čelik, otopina formaldehida, 213 x 518 x 213 cm) i *Autoportret kao farmaceut*, 2000. (staklo, obojeni čelik, guma, drvo, ulje na platnu, laboratorijska kuta, slikarski pribor, stol, noćni ormarić, stolica, ogledalo, cipele, pepeljara, cigarete, keramički vrč, zdjele, šalica i rola kuhinjskog papira, 2134 x 3048 x 2743 mm). Prokomentirat će se i usporediti način na koji je umjetnik koncipirao svoja djela i kako pristupa različitim temama na specifičan način. Govorit će se o formi i materijalima, a zatim i o načinu na koji je umjetnik prikazao sebe. Učenike će se pitati kako i po čemu se ovaj koncept autoportreta razlikuje od prijašnjih. Za razliku od tradicionalnih autoportreta gdje umjetnici izrađuju autoportrete u tradicionalnim tehnikama, kao samostalno djelo ili kao dio drugih prikaza, moglo bi se reći da je ovaj autoportret zapravo djelo unutar djela. Naime, umjetnik je odlučio vlastiti autoportret izveden u tradicionalnoj slikarskoj tehnici ulja na platnu zatvoriti u spremnik od čelika i stakla. Takav koncept se uspoređuje s kompariranim primjerom morskog psa u formaldehidu i zaključuje se da je umjetnik vlastiti autoportret zapravo na sebi svojstven način izložio poput jednog od svojih artefakata. S učenicima se razgovara i o značenjima tih koncepata te se kao jedno od mogućih značenja *Fizičke nemogućnosti smrti u umu nekoga tko živi* navodi poigravanje sa značenjima i konceptima života i smrti. U kontekstu obrađenog Hirstovog *Autoportreta* ističe se i raspravlja o samouvjerenosti i samoživosti suvremenog umjetnika, o čemu govori sam koncept toga djela, a to je izlaganje samoga sebe kao što se izlaže umjetnina [Autoportret: prezentacija/29].

Što se tiče umjetnica, bit će naglašeno da su, osim naglašavanja svoje profesije na autoportretima, za što je već bilo primjera (Catharina van Hemessen) i izdizanja od tradicionalnih prikaza, umjetnice običavale prikazivati sebe kako sviraju instrumente ili su u društvu članova svojih obitelji⁸¹ za što se kao primjer prikazuje *Autoportret za čembalom sa sluškinjom* (1577., ulje na platnu, 27 x 24 cm, Accademia di san Luca, Rim) talijanske umjetnice Lavinije Fontane (Bologna, 1552. – Rim, 1614.) [Autoportret: prezentacija/30]. Predavači ispituju učenike kako je umjetnica odjevena i čime je sve okružena. Naglašava se njezina raskošna i minuciozno izvedena odjeća i nakit te da sjedi za čembalom sa sluškinjom u drugom i diskretno postavljenim štafelajem u trećem planu. Učenike se ispituje o mogućem značenju prikazivanja umjetnice u takvom okruženju i odjeći. Zaključuje se da je time umjetnica možda htjela naglasiti svoj društveni položaj, mogućnosti i vještine.

Sljedeći primjer koji će se analizirati u kontekstu umjetnica je *Autoportret s jantarnom ogrlicom* (1906., ulje na platnu, 31 x 50.2 cm, Öffentliche Kunstsammlung/Kunstmuseum, Basel) njemačke slikarice Paule Modersohn-Becker (Dresden, 1876. – Worpswede, 1907.).

---

⁸¹ Vidi u: Shearer West, *Portraiture*, 2004., str. 172.

Grupa II ispituje učenike o načinu na koji se umjetnica ovdje prikazala [Autoportret: prezentacija/31]. Umjetnica je samu sebe prikazala nagom, odnosno u formi akta, što je jedan od uobičajenih načina za prikazivanje ženskih likova, pretežito u djelima mitološke, alegorijske i slične tematike. Izlagači ispituju učenike o mogućem značenju takvog načina prikazivanja vlastitog lika od strane umjetnice. Jedno od mogućih tumačenja jest da je time umjetnica obrnula tradiciju svođenja žene na objekt promatranja i prikazivanja. Osim izuzetka nagosti, umjetnica je poput Dürera na prethodno razmatranoj slici ovakvim načinom prikazivanja vlastitog lika poput ikone, prema nekim tumačenjima stručnjaka, na svojevrsan način samu sebe uzvisila.⁸²

Na samome kraju predavanja nastavnik podsjeća učenike na terensku nastavu u Muzej suvremene umjetnosti u Zagrebu, koja će se održati u idućem tjednu. Učenicima se sugerira da se za potrebe terenske nastave podsjetite na pojmove relevantne za zadatke koji ih očekuju u radnoj knjižici. To su formalni elementi likovnoga djela (linija, boja, svjetlost i sjena, kontrasti, format i kadar, kompozicija i dr.), slikarske, crtačke i grafičke tehnike, kiparske tehnike (tradicionalne i moderne) i slično.

Osnovni odgojno-obrazovni ishodi ovoga predavanja bit će sljedeći: učenici će znati, odnosno moći definirati i primijeniti osnovnu povijesno-umjetničku terminologiju te terminologiju vezanu uz autoportret; prepoznati likovne primjere; analizirati autoportret prema glavnim formalnim karakteristikama; objasniti specifične karakteristike autoportreta; argumentirati i zaključivati o razlozima radi kojih autoportreti i *selfieji* nastaju; zaključivati na temelju čitanja i promišljanja; primijeniti postojeća znanja o umjetnicima i povijesnoumjetničkim paradigmama i povezati ih sa znanjima stečenim tijekom projektne nastave u funkcionalne cjeline; samostalno istražiti odgovarajuću literaturu i kritički ju obraditi; uspješno surađivati s drugim sudionicima i kada se njihova mišljenja razlikuju od vlastitih; elokventno prikazati, i pismeno i prezentacijski, rezultate svojega istraživanja.

---

⁸² Vidi u: Penelope J. E. Davies, Walter B. Denny, Frima Fox Hofrichter, Joseph Jacobs, Ann M. Roberts, David L. Simon, *Jansonova povijest umjetnost*, 2008., str. 955.

3.5. Treći tjedan: Jednodnevna terenska nastava u MSU, Zagreb

Treći radni tjedan svi sudionici projektne nastave u pratnji nastavnika odlaze na terensku nastavu u Muzej suvremene umjetnosti u Zagrebu. Terenska nastava će poslužiti za vježbanje i utvrđivanje vještina gledanja i analiziranja umjetničkih djela jer predstavlja adekvatno, strukturirano okruženje u kojemu se učenici mogu susresti sa stvarnim umjetničkim djelima, za razliku od učioničke nastave na kojoj se gotovo isključivo susreću s reprodukcijama djela. Također, budući da će se terenska nastava održati u muzeju koji je specijaliziran za suvremenu umjetnost, učenici će se upoznati s djelima različitih suvremenih umjetničkih načina izražavanja, što će poslužiti kao uvod, odnosno priprema za drugi dio učioničke nastave koji će se baviti *selfiejem*, koji je također suvremen način izražavanja. Stoga će osnovni cilj terenske nastave biti analiza pred samim djelom i ukazivanje na manje tradicionalne, suvremenije oblike preispitivanja vlastitog lika i identiteta u likovnoj umjetnosti.

Nastavnik će po dolasku, prema prethodnom dogovoru s osobljem Muzeja suvremene umjetnosti na početku održati kratko predavanje o samome muzeju.⁸³ Zatim će nastavnik učenicima podijeliti radne knjižice [Radna knjižica] i dati im upute za rad. Zadaci u radnoj knjižici funkcionirat će kao svojevrsni »lov na blago«, odnosno »lov na likovne primjere«. To znači da učenici u stalnom postavu Muzeja suvremene umjetnosti u Zagrebu trebaju pronaći likovni primjer s temom autoportreta, a prema zadanim kriterijima u pitanjima te u radnu knjižicu upisati sve dostupne odgovarajuće podatke o pojedinom djelu (ime i prezime autora, naziv djela, godina, tehnika, dimenzije, zbirka/lokacija) ili pismeno odgovoriti na postavljena pitanja. Iza svih zadataka nalazi se vremenska lenta na kojoj učenici trebaju označiti pronađene primjere (crtom na lenti dodati odgovarajuću godinu i oznaku zadatka), te opisati koje i kakve promjene u umjetničkom izražaju su primijetili kronološkim gledanjem na primjere koje su pronašli. Nastavnik će učenicima napomenuti da se isto djelo kao primjer u cijeloj radnoj knjižici smije iskoristiti najviše dva puta, da zadatke mogu rješavati redoslijedom koji im odgovara te da svoje kretanje kroz muzej mogu bilježiti na tlocrtima etaža muzeja koji se nalaze na kraju knjižice tako da upisuju oznake zadatka (primjer: 1a) na mjestu na kojemu se djelo nalazi.

Osim zadataka s pronalaženjem likovnih primjera, učenici će u radnoj knjižici trebati riješiti još tri zadatka drugačijega tipa. U prvome i drugome zadatku će prema zadanim parametrima trebati usporediti dobivene likovne primjere. U prvome zadatku trebat će pismeno obrazložiti što je zajedničko likovnim primjerima, *Autoportretu* Janeza Logara (1944. – 2014.)

---

⁸³ Više o muzeju vidi na mrežnoj stranici: *Povijest muzeja suvremene umjetnosti*, <http://www.msu.hr/#/hr/65/> (pregledano 23. studenog 2016.)

(1971., mehanografska tehnika i akrilik na platnu, 179.5 x 137.8 cm) i *Autoportretu* Roberta Auera (Zagreb, 1873. – 1952.) (1911., ulje na platnu, 47 x 30.3 cm) te koje razlike uočavaju u načinu oblikovanja motiva, tehnici i izražajima autora tih djela. Važno je naglasiti da navedeni umjetnici prikazuju isti motiv i temu, to jest ljudski lik i autoportret, s kadrom koji ih reže u razini prsa i istim poluprofilom, ali sasvim različitim likovnim sredstvima i tehnikama. Kod prvog umjetnika je slikarska tehnika moderna, dok je kod drugoga tradicionalna, a pristup ljudskom licu je sasvim različit. Dok drugi umjetnik lice slika tehnikom ulja na platnu s ciljem postizanja sličnosti vlastitome liku, prvi osnovne dijelove fizionomije i osvjetljenje postiže rjeđim i gušćim kombinacijama crnih brojki na bijeloj pozadini. U drugom zadatku učenici će trebati pismeno usporediti odnose figure i kadra, privid prostora i svjetlost na *Autoportretu* (1961., tempera na platnu, 118 x 85 cm) Gabrijela Stupice (Dražgoše, 1913. – Ljubljana, 1990.) i *Autoportretu* (1924., ulje na platnu, 80 x 63.2 cm) Marijana Trepšea (Zagreb, 1897. – 1964.). Osim usporedbe učenici će trebati opisati što se postiže takvim načinom oblikovanja. Figura na prvom djelu cijelom visinom ispunjava kadar, dok na drugom djelu kadar reže figuru u visini pojasa. Na prvom djelu je pozadina neutralna i ne sadrži druge elemente ili motive pa na temelju toga ne možemo zaključiti ništa o prostoru u kojemu se lik nalazi. S druge strane, na drugome djelu vidimo da je lik naslonjen na stol koji se nalazi iza njega. Što se tiče svjetlosti, na prvome primjeru nema naznake odakle svjetlost dolazi, to jest svaki dio slike je jednako osvjetljen, dok na drugom primjeru svjetlost dolazi s umjetnikove lijeve strane, što znači da je njegova desna strana u sjeni. Takvo osvjetljenje, kao i drugi elementi poput kadriranja, korištenja boje, izraza lica, pojačava dojam dramatičnosti na drugome djelu i tako dodatno naglašava i privlači pozornost na lika.

Nastavnik će tijekom terenske nastave ispitivati učenike jesu li možda našli određene primjere autoportreta iz prvog zadatka pa će se otići do tih primjera i analizirati njihove ključne aspekte pred samim djelom. Primjerice, što se tiče fotografskog autoportreta, može se otići do djela Tomislava Gotovca (Sombor, 1937. – Zagreb, 2010.) *Glave*, 1970. (crno - bijele fotografije, 12 primjera, svaki 29.5 x 19.5 cm). [Prilozi za rad u Muzeju suvremene umjetnosti] Od učenika se može tražiti da opišu formu i ono što se vidi na fotografijama. U ovom primjeru, radi se o dvanaest fotografija raspoređenih u tri reda. U svakome redu su četiri fotografije koje prikazuju glavu umjetnika frontalno, iz oba profila i straga u procesu šišanja i brijanja (od duge kose i brade do potpuno obrijane kose i dlaka na licu). Učenike se zatim može ispitivati što se postiže takvim prikazivanjem, to jest kako formalni elementi doprinose isticanju umjetnikova karaktera, upravo zato što je to ključni izražajni element ovih autoportreta. Navest će se da nas položaji umjetnika na fotografijama, to jest vizure lica sprijeda i s profila mogu asociirati na

slične fotografske portrete koji se izrađuju kada je osoba uhićena kako bi se to zabilježilo policijskim zapisom. Takvom asocijacijom i drastičnom promjenom vlastitog izgleda umjetnik se vjerojatno htio kontroverzno osvrnuti na vlastiti identitet.⁸⁴

Osim opisanog načina ispitivanja i analize pred samim djelom unutar nastave u muzeju korisno bi bilo usporediti primjere autoportreta koji su nastali korištenjem različitih tehnika, tradicionalnih i modernih, to jest onih koji su nastali korištenjem neuobičajenijih materijala i modernih materijala. Primjerice, mogu se usporediti skulptura *Autoportret* (2014., akrilna smola, drvo, 120 x 46 x 32 cm) Nikole Vrljića (rođ. 1980., Zagreb) i instalacija⁸⁵ *Biografija* (1997./1998., prostorna instalacija od pet cjelina, staklene epruvete, poliester, gips, 5 dijelova, svaki 20 x 26 x 21 cm) Edite Schubert (Virovitica, 1947. – Zagreb, 2001.) [Prilozi za rad u Muzeju suvremene umjetnosti]. Učenike se može pitati koje likovne elemente, predmete i sadržaj mogu prepoznati na ovim djelima, odnosno što je prikazano. Kod prvog primjera se radi o figurativnoj skulpturi napravljenoj kombinacijom tradicionalnog i modernog materijala, gdje se autor prikazao u liku osobe patuljastog rasta. Drugi primjer je instalacija koja se sastoji od pet cjelina sa staklenim epruvetama, u kojima se nalazi životna priča umjetnice, na gipsanim policama pričvršćenima za zid.⁸⁶ S učenicima se u tom kontekstu može raspravljati o korištenju modernih i suvremenih materijala i tehnika za obrađivanje teme autoportreta, koju obično doživljavamo kao jednu od tradicionalnih likovnih tema. Upravo takvo iskorištavanje suvremenih materijala i tehnika za izražavanje vlastitoga lika i identiteta može se iskoristiti kako bi se napravila poveznica s idućom važnom temom u sljedećem dijelu ovog prijedloga projektne nastave. To je *selfie*, suvremen oblik fotografskog autoportreta, koji se pojavio zahvaljujući razvoju i širokom rasprostranjenju tehnologije fotografskog snimanja i čija je popularnost danas dovela do toga da ga se počinje i u umjetničkim krugovima doživljavati i prepoznavati kao način kreativnog izražavanja vlastitog identiteta, osjećaja i sličnog.

Učenici će imati najviše dva školska sata da ispune radnu knjižicu, nakon čega će se svi s nastavnikom sastati na lokaciji na kojoj se nalazi djelo iz zadnjeg zadatka u radnoj knjižici, *Autoportret* (1917., ulje na kartonu, 35.5 x 19 cm) Marina Tartaglije (Zagreb, 1894. – 1984.). Budući da se u ovom zadatku traži formalna analiza toga djela, učenici će s nastavnikom zajednički kroz razgovor analizirati likovne elemente djela. Bit će istaknuto da se radi o štafelajnoj slici koja je nastala slikarskom tehnikom ulja na kartonu. Osnovna tema je

---

⁸⁴ Tomislav Gotovac, *Glave*, Muzej suvremene umjetnosti, <http://www.msu.hr/?hr/47/104392/0/1/> (pregledano 25.5.2017.)

⁸⁵ Instalacija je intervencija umjetnika u nekom postojećem, otvorenom ili zatvorenom prostoru postavljanjem objekata koji nose određenu poruku namijenjenu promatraču.

⁸⁶ Edita Schubert, *Biografija*, Muzej suvremene umjetnosti, <http://www.msu.hr/?hr/47/104396/0/1/> (pregledano 25.5.2017.)

autoportret, odnosno prikaz umjetnikovog lika, što znači da je osnovni motiv ljudski lik. Format djela je uspravljeni pravokutnik. Unutar kadra vidimo lik umjetnika, a kadar ga reže u razini prsa. Poprsje umjetnika je u uspravnom položaju, što kompoziciju čini vertikalnom. Osim toga, kompozicija nema vidljivih granica, odnosno rubova, što znači da je otvorena. Linija nije jedan od izražajnijih likovnih elemenata na ovome djelu. Linije kao takve nema, to jest prijelazi između nanosa boja su nejasni pa nema obrisne linije. Boja je, s druge strane, na ovom djelu jedan od najizražajnijih elemenata. Crna i bijela naglašavaju umjetnikovu odjeću, kosu i odsjaj na naočalama, ali djelom dominiraju jarke boje. Pozadinom dominira jarka narančasta prošarana zelenom i plavom bojom, a dvije su strane lica oblikovane tako da je privid volumena postignut kolorističkom modelacijom, to jest kontrastom hladnih boja (različiti tonovi ljubičasto-plave) na desnoj strani umjetnikova lica i toplih boja (različiti tonovi žute i narančaste) na lijevoj strani njegova lica. Ovakav način korištenja boja osim privida volumena stvara i jasan dojam svjetla koje dolazi s umjetnikove lijeve strane i pada na lijevu stranu njegova lica, pa je desna strana u sjeni. Nanosi boja su debeli, a potez kista nejednolik. Kontrasti koje možemo naći su oni između boja (crno-bijelo, toplo-hladno, tonovi i čistoća boja, komplementarni kontrasti). Naglasit će se da se ovo djelo smatra jednim od najuspjelijih djela hrvatskog slikara Marina Tartaglie, a nastalo u ekspresionističkom stilu s oslanjanjem na fovizam. U tom kontekstu može se raspraviti i što je umjetnik želio postići takvim načinom izražavanja i kakav dojam to stvara u promatraču.

Time završava terenska nastava. Učenici koji smatraju da su gotovi s ispunjavanjem radne knjižice mogu je odmah predati nastavniku na pregled, a ostali najkasnije na predavanju sljedećeg tjedna. Ispravljene radne knjižice s procjenom uspješnosti nastavnik će vratiti učenicima prije pripreme za predstavljanje projekta kako bi ih se moglo pripremiti za izložbu.

Osnovni odgojno-obrazovni ishodi terenske nastave u Muzeju suvremene umjetnosti u Zagrebu bit će sljedeći: učenici će znati, odnosno moći primijeniti osnovnu povijesno-umjetničku terminologiju te terminologiju vezanu uz autoportret u pronalaženju odgovarajućih primjera, prepoznati likovne tehnike i ostale likovne elemente, analizirati autoportret prema glavnim formalnim karakteristikama, argumentirati i zaključivati o razlozima radi kojih se koriste formalni elementi u odnosu na prikaz i njegovo značenje.

3. 6. Četvrti tjedan: Uvod u *selfie* – Definicija, povijest i karakteristike *selfieja*

Četvrti radni tjedan prezentaciju [Uvod u *selfie*: prezentacija] svojeg istraživanja, odnosno seminara na temelju preporučene literature [Uvod u *selfie*: literatura] drži Grupa III na temu definicije, povijesti i karakteristika *selfieja*. Kao uvod u temu na slajdu [Uvod u *selfie*: prezentacija/2] se pojavljuje *Oscars selfie* (Bradley Cooper, 2014., objavljeno na Twitteru (@TheEllenShow) 2. ožujka 2014.). Grupa III ispituje učenike o tome što vide na fotografiji i je li im poznata. Naglašava se da se radi o jednom od najpoznatijih *selfieja*, koji je snimljen tijekom dodjele filmskih nagrada Oscar 2014. godine. *Selfie* uključuje neke od najtraženijih holivudskih zvijezda današnjice, a snimljen je na poticaj televizijske voditeljice Ellen DeGeneres i objavljen na društvenoj mreži Twitteru. Postavši dostupan milijunima ljudi na društvenim mrežama, ubrzo nakon objave ovaj *selfie* doživio je iznimnu popularnost, čak i u tradicionalnim medijima, poput televizije.

S učenicima se zatim raspravlja o mogućim definicijama *selfieja*. *Selfie* bismo mogli definirati kao digitalni autoportret snimljen mobilnim telefonom ili drugim uređajem poput fotoaparata ili tableta, koji u današnje doba uživa svojevrsnu sveprisutnost,⁸⁷ a često se objavljuje na društvenim mrežama poput Facebooka, Twittera i Instagrama [Uvod u *selfie*: prezentacija/3].

Grupa III ispituje učenike o tome što misle iz koje umjetničke vrste se mogao razviti *selfie*. Dolazi se do zaključka da se *selfie* mogao razviti iz fotografskog autoportreta. Grupa III ispituje učenike o tome što znaju općenito o fotografiji, odnosno o okvirima njezina nastanka i razvoja, o *cameru obscuri*, fotoosjetljivosti, prvoj pravoj fotografiji u prvoj polovici 19. stoljeća i dagerotipiji. Dakle, važno je kao izvorište začetaka fotografije istaknuti takozvanu *cameru obscuru* (lat. tamna soba), koja označava fenomen kada se slika s vanjske strane zida stvara obrnuta na suprotnom zidu zamračene prostorije ili kutije, kao rezultat svjetla koje ulazi kroz mali otvor na prostoriji ili kutiji.⁸⁸ Ona je bila jedan od prethodnika prave fotografije koja se počela razvijati početkom 19. stoljeća, i to kao rezultat eksperimenata kojima se pokušavao riješiti problem nemogućnosti fiksiranja nastale slike, jer treba imati na umu da je slika koja nastaje *camerom obscurom* projekcija, što znači da ju se ne može učiniti trajnom [Uvod u *selfie*: prezentacija/4]. Prve trajne fotografije, to jest optičke litografije napravio je francuski izumitelj Joseph Nicéphore Niépce (Chalon-sur-Saône, 1765. – Saint-Loup-de-Varenes, 1833.) u trećem

---

⁸⁷ Vidi u: Brooke Wendt, *The allure of the selfie: Instagram and the new self-portrait*. Amsterdam: Institute of Network Cultures, 2014., str. 12.

⁸⁸ Vidi u: Penelope J. E. Davies, Walter B. Denny, Frima Fox Hofrichter, Joseph Jacobs, Ann M. Roberts, David L. Simon, *Jansonova povijest umjetnosti*, 2008., str. 892.

desetljeću 19. stoljeća. Nakon uspostavljanja partnerstva s francuskim umjetnikom Louisom Daguerrom (Cormeilles-en-Parisis, 1787. – Bry-sur-Marne, 1851.), koji je otkrio da fotografije može trajno fiksirati na bakrenim pločama premazanim srebrnim jodidom ako ih se izloži živinim parama. Tako je nastala prva dagerotipija, a proces nastajanja objavljen je 1839. godine⁸⁹ [Uvod u *selfie*: prezentacija/5].

Grupa III ispituje učenike što misle kada je mogao nastati prvi fotografski autoportret. Prvi fotografski autoportret (1839., dagerotipija, Library of Congress, Washington, DC) napravio je američki fotograf Robert Cornelius (Philadelphia, PA, 1809. – 1893.), a nastao je eksperimentiranjem s dagerotipijom⁹⁰ [Uvod u *selfie*: prezentacija/6]. Zatim će ova dva spomenuta primjera, *Oscars selfie* i Corneliusov *Autoportret* učenici usporediti u pogledu načina na koji su nastali, te njihovih karakteristika, odnosno razlika i sličnosti, što se tiče popularnosti, važnosti za društvo, mogućnostima reprodukcije i promatračima [Uvod u *selfie*: prezentacija/7]. Najprije će se navesti njihove razlike i naglasit će se da se u Corneliusovu slučaju radi o eksperimentu s tehnologijom koja je izumljena te godine, a za dobivanje ovakvoga rezultata bilo mu je potrebno mnogo iskustva i razumijevanja tehnike i procesa kojima nastaje dagerotipija, dok današnje *selfieje* može izraditi amater, to jest svatko kome je dostupna tehnologija digitalne fotografije, koja je uglavnom vrlo jednostavna za korištenje.⁹¹ Nadalje, dagerotipije su intimnije, odnosno privatnije u svojem karakteru od *selfieja* jer, s obzirom na proces izrade, nemaju mogućnost umnoživosti. S druge strane, zahvaljujući razini popularnosti društvenih mreža poput Facebooka i Instagrama, današnje je fotografije moguće gotovo beskonačno reproducirati pomoću različitih tehnologija i interneta.⁹² Naglasit će se i zanimljiva činjenica da većina ljudi ne radi *selfieje* s namjerom da ih ostavi budućim naraštajima kao nasljedstvo, što je bio temelj marketinga tvrtki koje su se u prošlosti bavile proizvodnjom fotografskih alata i materijala. Takva promjena pokazuje da danas marimo samo za sadašnji trenutak, u kojemu se imamo potrebu prikazati na najbolji način.⁹³ Nakon toga istaknut će se sličnosti fotografskog autoportreta i *selfieja*, a to je da su prve fotografije, kao i danas *selfieji* ubrzo nakon nastanka doživjele veliku popularnost, osobito u odnosu na tradicionalne portrete izvedene raznim slikarskim, crtačkim ili grafičkim tehnikama, zahvaljujući mogućnosti objektivnog prikazivanja stvarnosti. Još jedna bitna sličnost prvih fotografija i današnjih *selfieja* jest u činjenici da je prvi

⁸⁹ Vidi u: Ian Jeffrey, *Photography: a concise history*, New York; Toronto: Oxford University Press, 1981., str. 240.

⁹⁰ Vidi u: Robert Cornelius' *Self-Portrait: The first ever »selfie« (1939)*, <http://publicdomainreview.org/collections/robert-cornelius-self-portrait-the-first-ever-selfie-1839/> (pregledano 13. veljače 2017.)

⁹¹ Vidi u: Marcy J. Dinius, *The long history of the »selfie«* u: J19: The Journal of the Nineteenth-Century Americanists 3. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2015., str. 445-451.

⁹² Isto.

⁹³ Vidi u: Brooke Wendt, *The allure of the selfie*, 2014., str. 107-109.

promatrač obje fotografije sama prikazana osoba.⁹⁴ Važno je objasniti da su u početku fotografski portreti često slijedili obrasce uobičajene za slikarske portrete, primjerice poze. Kako se razvijala tehnologija fotografiranja, fotografski su portreti postajali dostupniji sve većem broju ljudi, pa su se s vremenom ustalile i fotografske poze i izrazi lica poželjni za fotografije, poput smješka, koji su i danas uobičajeni. Takvo postupanje usporedivo je s izrazima lica koji su poželjni na današnjim *selfiejima*. Jedan od takvih, koji je dugo vremena zadržao, je takozvani *duck face*, izraz lica u kojemu je poželjno napućiti usne i uvući obraze u pokušaju da lice izgleda privlačnije, a koji se danas uglavnom ironizira i ismijava. Dakle, oba slučaja predstavljaju oblik ponašanja koje je postalo uobičajeno zahvaljujući tehnologijama snimanja⁹⁵ [Uvod u *selfie*: prezentacija/8].

Zatim će se nastaviti s obradom povijesti *selfieja*, to jest s objašnjavanjem onoga što je dovelo do pojave *selfieja*. Navodi se nekoliko slučajeva koji se smatraju važnima po tom pitanju. Grupa III će učenicima na slajdu pokazati tri reprodukcije [Uvod u *selfie*: prezentacija/9]. Prva će biti fotografija *Australac ozlijeđenih usta nakon tuče u baru* (2002., objavljena na jednom australskom forumu) korisnika s imenom *Hopey*, koja se smatra začetkom današnjih *selfieja*,⁹⁶ a prikazuje Australca koji je navodno snimio samoga sebe ozlijeđenih usta nakon tuče u baru. Druga reprodukcija bit će fotografija *Jack Nicholson sa selfiejem u zrcalu* (o. 1980.), koju je napravio američki filmski redatelj Stanley Kubrick na filmskom setu *Isijavanja*, na kojoj vidimo američkog glumca Jacka Nicholsona u prvom planu s Kubrickovim autoportretom u zrcalu u fokusu. Važnost ove fotografije je u tome što predstavlja jedan od primjera izrade *selfieja* prije nego što su oni prepoznati kao fenomen.⁹⁷ Treća reprodukcija bit će Parmigianinov *Autoportret u konveksnom zrcalu* (o. 1524.) koja će povezati porijeklo *selfieja* s prikazom vlastitog lika u likovnim umjetnostima, to jest s autoportretom, koji se kontinuirano javlja kao tema od razdoblja renesanse, o čemu je već bilo riječi u prošlim predavanjima. Grupa III pitat će učenike koji je poriv zajednički *selfieju* i trima prikazanim primjerima. Bit će naglašeno da je to upravo potreba za stvaranjem slike kojom će osoba prikazati vlastiti lik ili predstaviti sebe.⁹⁸ U tom kontekstu se pojava *selfieja*, osim navedenog, može povezati i s praksom izrade takozvanih *snapshot*

---

⁹⁴ Vidi u: Marcy J. Dinius, *The long history of the »selfie«* u: J19: The Journal of the Nineteenth-Century Americanists 3. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2015., str. 445-451.

⁹⁵ Vidi u: Brooke Wendt, *The allure of the selfie*, 2014., str. 107-109.

⁹⁶ Vidi u: Katie Warfield, »Making selfies / making self : digital subjectivities in the selfie« u: *Proceedings of the Image Conference Berlin*, Berlin: Image Conference, 2014., str. 1-6., <http://kora.kpu.ca/islandora/object/kora:39> (pregledano 8. srpnja 2017.)

⁹⁷ Isto.

⁹⁸ Isto.

fotografija koje su opuštenog, odnosno neformalnog karaktera, a nastaju brzo i spontano, uglavnom bez ikakve umjetničke svrhe,⁹⁹ to jest na način na koji nastaje i veliki broj *selfieja*.

Kao vremenski okvir pojave *selfieja* bit će navedeno da se taj pojam prvi put pojavio 2002. godine u komentaru na jednome australskom forumu, nakon čega se pojavio i na jednome australskom blogu.¹⁰⁰ Kao *hashtag #selfie* se prvi put pojavio 2004. godine na servisu za objavljivanje slika na internetu Flickr, a do značajne prisutnosti riječi *selfie* u svakodnevnom govoru došlo je 2012. godine.¹⁰¹ Popularnost *selfieja* narasla je do te mjere da su ju *The Oxford Dictionaries* 2013. proglasili riječju godine.¹⁰² U daljnjem izlaganju bit će naglašeno da je, što se tiče prve pojave *selfieja*, teško reći točno koji *selfie* možemo smatrati prvim, zbog navedenih slučajeva (*selfie* prije *selfieja*, i slično). Strogo rečeno, moglo bi se uzeti da su prvi *selfieji* u pravom, današnjem smislu te riječi počeli nastajati nakon 2003. godine. Razlog tome je da su se tada na tržištu pojavili prvi mobiteli s prednjim kamerama (engl. *front-facing camera*), koje olakšavaju proces fotografiranja sebe. Upravo radi toga, one su u posljednjem desetljeću postale nezaobilazni dio tehničke opreme pametnih telefona, a nerijetko i temelj marketinga tih proizvoda. Još će se naglasiti da su se prve slike označene kao *#selfie* počele javljati na Flickru 2004. godine¹⁰³ [Uvod u *selfie*: prezentacija/10].

Dalje se nastavljaju obrađivati karakteristike *selfieja*. Budući da se najčešće izrađuju pomoću uređaja koji su spojeni na mrežu, *selfieji* se uobičajeno odmah nakon izrade mogu objaviti i dalje dijeliti na mreži. Grupa III ispituje učenike što nam takvo trenutno dijeljenje omogućuje, te zaključuju da tako brzo možemo dati informacije drugima na mreži o tome tko smo, gdje smo i što radimo,¹⁰⁴ kao na *Selfieju u Parizu* koji će se za to vrijeme nalaziti prezentiran na slajdu [Uvod u *selfie*: prezentacija/11]. Grupa III pita učenike gdje se u mrežnom okruženju najviše susreću sa *selfiejima*. Kroz razgovor se dolazi do činjenice da se *selfieji* najčešće javljaju na društvenim mrežama. U skladu s tim, *selfieji* se od drugih načina prikazivanja sebe, poput autoportreta u likovnim umjetnostima ili fotografiji, razlikuju po elementima koji nemaju veze s konceptima i načinima prikazivanja, snimanja, slikanja ili slično.

---

⁹⁹ Vidi u: Richard Kedzior, Douglas E. Allen, »From liberation to control: understanding the selfie experience«, *European Journal of Marketing*, 2016., str. 1773-1788., <http://dx.doi.org/10.1108/EJM-07-2015-0512> (pregledano 8. srpnja 2017.)

¹⁰⁰ Vidi u: Antun Halonja, Lana Hudeček, »Pokloni mi svoj selfie«, u: *Hrvatski jezik: znanstveno-popularni časopis za kulturu hrvatskoga jezika* 1 (2014.), str. 26-27., <http://hrcak.srce.hr/166779> (pregledano 8. srpnja 2017.)

¹⁰¹ Isto.

¹⁰² Vidi u: *The Oxford Dictionaries Word of the Year 2013 is 'selfie'*, <http://blog.oxforddictionaries.com/2013/11/word-of-the-year-2013-winner/> (pregledano 27. rujna 2016.)

¹⁰³ Vidi u: Elizabeth Day, *How selfies became a global phenomenon*, <https://www.theguardian.com/technology/2013/jul/14/how-selfies-became-a-global-phenomenon>, (pregledano 30. studenog 2016.)

¹⁰⁴ Vidi u: Jerry Saltz, *Art at arm's length: a history of the selfie*, <http://www.vulture.com/2014/01/history---of---the---selfie.html>, (pregledano 9. veljače 2017.)

Ti elementi su dijeljenje na mreži, pohranjivanje na uređajima i poslužiteljima (engl. *server*) mrežnih servisa i metapodatci¹⁰⁵ (engl. *metadata*). Zato je bitno učenicima naglasiti da, i u onim slučajevima kada *selfieji* nastaju s određenim estetskim ciljem ili svrhom, oni nastaju kao rezultat iskorištavanja mogućnosti određenih uređaja ili programa. Upravo zbog toga, osnovne su karakteristike *selfieja*, nastalih u mrežnom i tehnološkom okruženju, neposrednost u nastajanju i dijeljenju mrežom, prolaznost karaktera i performativnost.¹⁰⁶ To znači da je tehnologija omogućila da način snimanja i dijeljenja *selfieja* bude izrazito jednostavan, da *selfieji* ne nastaju s namjerom da imaju trajnu vrijednost (ako uzmemo u obzir samu količinu *selfieja* koja svakodnevno nastaje), te da se preko *selfieja* gestama, izražajima lica i drugim elementima izražava identitet na drugačiji način, u odnosu na, primjerice, umjetničko djelo [Uvod u *selfie*: prezentacija/12]. Zbog tih karakteristika, a posebice utjecaja tehnologije, *selfieji* su promijenili način na koji međusobno komuniciramo, ponašamo i mislimo [Uvod u *selfie*: prezentacija/13]. Kao primjer bit će prikazana fotografija na kojoj se vide turisti koji snimaju *selfieje* pred Eiffelovim tornjem u Parizu. Učenike će se pitati zašto je to neobično, u kakvom su položaju turisti u odnosu na spomenik koji posjećuju, pa će se naglasiti da se njihovo ponašanje promijenilo u smislu da ne gledaju sam spomenik, nego su mu okrenuli leđa, a osnovni cilj im je da imaju dokaz da su ga posjetili.

Učenicima se zatim zadaje usmeni zadatak u kojemu moraju promotriti i usporediti umjetnički fotografski *Autoportret* (1932., otisnuto nakon 1960., osvjetljeni želatinozni srebrni otisak, 28.8 x 21.9 cm, Smithsonian American Art Museum, Washington, DC.) Mana Raya (Philadelphia, PA, 1890. – Pariz, 1976. s gotovo svakodnevnim *Slavljeničkim selfiejem* (2014., objavljeno na Instagramu (@kyliejenner)) trendsetterice Kylie Jenner [Uvod u *selfie*: prezentacija/14]. Pitanja koja se postavljaju učenicima odnose se na način nastajanja ovih primjera, kako to utječe na ono što je prikazano i što se time postiže. Zaključuje se da oba autora fotografiraju svoj odraz u zrcalu, tako da je vidljiva tehnologija koju koriste – fotografski aparat (u prvom primjeru) i mobitel (u drugom primjeru). To znači da je u oba slučaja uređaj kojim se fotografira okrenut prema zrcalu, a ne prema osobi koja se fotografira. Kao posljedica, u oba primjera se javlja primjetna usredotočenost fotografirane osobe na aparaturu koju koristi za fotografiranje, to jest nijedna od osoba ne gleda svoj odraz u zrcalu, nego aparat koji drži u ruci. Međutim, postoje određene razlike između prikazanih primjera. Može se uočiti da je umjetnik u prvome primjeru bočno okrenut prema zrcalu, a autorica drugog primjera okrenuta je frontalno.

---

¹⁰⁵ Metapodaci su »podaci o podacima«, koji ih opisuju i omogućavaju njihovo lakše kategoriziranje i pronalaženje.

¹⁰⁶ Vidi u: Paul Frosh, »The gestural image: the selfie, photography theory and kinesthetic sociability« u: *International Journal of Communication* 9. Los Angeles: USC Annenberg Press, 2015., str. 1607-1628., <http://ijoc.org/index.php/ijoc/article/viewFile/3146/1388> (pregledano 8. srpnja 2017.)

Osim toga, za prvi primjer se može uočiti da se umjetnik koncentrira kako bi u odgovarajući položaj namjestio fotografski aparat i objektiv (što je vidljivo iz njegovih pokreta i izraza lica), dok prateći pogled autorice na drugom primjeru možemo zamijetiti da ona gleda svoju sliku na mobitelu u trenutku kad ju izrađuje. S učenicima se u tom kontekstu može raspraviti o njihovim mišljenjima što takvi postupci govore o autorima ovih primjera.

Uz ove likovne primjere s učenicima se raspravlja i o načinima na koje nastaju tradicionalni fotografski autoportret i *selfie*. Nakon zaključka o mnogo kompliciranijem i strukturiranijem procesu izrade u slučaju tradicionalnih autoportreta, obzirom da ih izrađuju umjetnici, a ne amateri kao u slučaju *selfieja*, Grupa III pita učenike koji od ova dva načina prikazivanja sebe im se čini spontanijim, a koji formalnijim i zašto. Kao primjeri će poslužiti fotografski autoportret *Autoportret u zrcalima* (1931., želatinozni srebrni otisak, 26.8 x 30.8 cm, MoMA, New York) njemačke fotografkinje Ilse Bing (Frankfurt, 1899. – Manhattan, NYC, 1998.) i popularni *selfie* koji su tinejdžeri snimili s papom Franjom u Vatikanu 2013. godine [Uvod u *selfie*: prezentacija/15]. Ističe se da je fotografski autoportret precizno isplaniran s pažljivo postavljenim zrcalima kako bi se postigao efekt autoportreta u zrcalu na kojem se vidi još jedan odraz umjetnice s fotografskim aparatom u zrcalu koje je postavila tako da se vidi odraz njezina profila. S druge strane, ovaj primjer *selfieja* nastao je tako da su tinejdžeri iskoristili trenutak kada im je papa Franjo bio u blizini i s njime snimili *selfie*, što je vidljivo i po kompoziciji i zamućenosti motiva na fotografiji. Prema tome se zaključuje da je *selfie* najčešće mnogo spontaniji i mnogo manje formalan od tradicionalnih fotografskih autoportreta, a posebice onih umjetničkih.¹⁰⁷ U tom kontekstu može se dodatno istaknuti i da na ovakvim primjerima fotografiranja mladih s poznatim ličnostima nije važna kvaliteta fotografije, već zabilježavanje trenutka. A takvi zabilježeni trenutki imaju prolaznu vrijednost, jer služe pokazivanju pred drugim korisnicima na društvenim mrežama, za razliku od, primjerice, obiteljskih fotografskih albuma koji su u prošlosti za ljude imali veliku i trajnu vrijednost.

U daljnjem izlaganju se kao osnovni oblik komunikacije *selfiejima* ističe njihovo dijeljenje mrežom [Uvod u *selfie*: prezentacija/16]. U tom kontekstu izlagači upozoravaju učenike da kada su tradicionalne fotografske autoportrete izrađivali amateri, oni svoje fotografije nisu dijelili s nepoznatim ljudima, kao što to rade osobe koje svoje *selfieje* objavljuju na internetu, gdje ih zapravo gotovo svatko može pronaći. Osim toga, fotografske autoportrete nije izrađivao niti približno toliki broj ljudi koji danas izrađuju *selfieje*, niti su ih izrađivali u tolikim

---

¹⁰⁷ Vidi u: Jerry Saltz, *Art at arm's length: a history of the selfie*, <http://www.vulture.com/2014/01/history---of---the---selfie.html>, (pregledano 9. veljače 2017.)

količinama, a *selfieji* su danas toliko rašireni da su postali dominantan vizualni motiv na fotografijama.¹⁰⁸

Grupa III ispituje učenike s kakvim su se *selfiejima* do sada susretali, to jest mogu li se prepoznati određeni tipovi *selfieja* i karakteristične grupe ljudi koje rade i objavljuju *selfieje*, osim »običnih« ljudi iz naše svakodnevice. Nakon razgovora s učenicima naznačit će se *selfieji* poznatih ličnosti (engl. *celebrity selfie*), *selfieji* političara (engl. *politician selfie*), grupni *selfieji* (engl. *group selfie*) i njihovi primjeri: Kylie Jenner, *Met Gala Selfie*, 2017.; Joe Biden, *Selfie s predsjednikom Obamom*, objavljeno na Instagramu (@vp) 16.4.2014.) [Uvod u *selfie*: prezentacija/17]. Grupa III će zatim pitati učenike koje su karakteristične kompozicije *selfieja*. Pritom će se pomoću odgovarajućih reprodukcija razjasniti da na kompoziciju *selfieja* utječe način na koji se oni snimaju. Pomoću fotografije *Mirror selfie* (Daniel Howell, 2016.) objasniti će se *selfieji* snimljeni u zrcalu (engl. *mirror selfie*), a pomoću *Selfieja nepoznate autorice* (?) još karakterističniji *selfieji* snimljeni s udaljenosti dužine ruke prikazane osobe [Uvod u *selfie*: prezentacija/18]. Objasniti će se da se zbog držanja mobitela na udaljenosti dužine ruke od lica prikazanog, kompozicija ovih *selfieja* razlikuje se od kompozicija tradicionalnih autoportreta prema tome što uključuje i ruku prikazane osobe, one koja drži mobitel. Vezano uz to, radi kuta snimanja prikazana osoba rijetko je u središtu kadra.¹⁰⁹ Istaknut će se da radi takvih karakteristika *selfieji* mogu izgledati vrlo slično unatoč tome što ih izrađuju različite osobe u različitim okruženjima. To dovodi do manjka zanimljivosti, kreativnosti i isticanja, što nije slučaj u umjetničkim autoportretima, pa će cilj i uputa za sljedeću vježbu biti da svaki učenik samostalno, u idućih deset do petnaest minuta osmisli i napravi *selfie* koji će se svojom kreativnošću i domišljatošću isticati među onima koje običavamo vidati na društvenim mrežama [Uvod u *selfie*: prezentacija/19]. Učenici to mogu izvesti kako god žele i znaju, primjerice, mogu pokušati na inovativan način iskoristiti mogućnosti odraza u zrcalu, istaknuti neku svoju karakteristiku kojom se razlikuju od ostalih ili se poigrati s efektima sjena, krajnjeg približavanja ili udaljavanja određenih elemenata. Nakon što učenici naprave *selfieje*, oni će se zajednički, putem spajanja uređaja na računalnu projekciju, pogledati i prokomentirati. *Selfieje* će, kao i ostale svoje radove, učenici trebati ispisati na papiru A4 formata i predati najkasnije u šestom tjednu projektne nastave kako bi se izložili na izložbi.

U nastavku sata s učenicima se razgovara o najčešćoj osnovnoj svrsi izrade *selfieja* i namjeri osoba koje izrađuju *selfieje*. Navest će se da je njihova namjera zapravo da budu viđeni

---

¹⁰⁸ Vidi u: Jerry Saltz, *Art at arm's length: a history of the selfie*, <http://www.vulture.com/2014/01/history---of---the---selfie.html>, (pregledano 9. veljače 2017.)

¹⁰⁹ Isto.

na društvenim mrežama u određenom trenutku, na određenom mjestu, kako su okruženi određenim ljudima, i na način na koji oni sami to žele. Zbog toga se kaže da »*selfiejima* postajemo vlastitim najvećim obožavateljima i privatnim *paparazzima*«. ¹¹⁰ Grupa III pita učenike što to znači. Ta će se rečenica protumačiti upozorenjem da izradom i dijeljenjem *selfieja* čak i nepoznatim ljudima dragovoljno pokazujemo vlastiti identitet, okruženje i svakodnevicu – preciznije, ono što želimo da drugi vide kao naš identitet, okruženje i svakodnevicu [Uvod u *selfie*: prezentacija/20].

Predavanje će završiti vježbom [Uvod u *selfie*: Vježba 1] u kojoj će učenici dobiti do deset minuta da pažljivo promotre primjer *selfieja* astronauta Akihika Hoshide, *Space selfie* (2012., objavljen na Twitteru (@Cmdr_Hadfield) 30. rujna 2013.) i odgovore na nekoliko pitanja, a zatim će se rješenja zajednički provjeriti kroz razgovor [Uvod u *selfie*: prezentacija/21]. Učenici će najprije trebati objektivno opisati sve što vide na ovome primjeru. Potrebno je navesti da je fotografirana osoba u svemirskom odijelu do razine prsa, da pruža ruke pred sebe, a kadar ih reže otprilike na sredini podlaktice. Nadalje, odraz ruku koje drže fotografski aparat vidi se u odrazu kacige svemirskog odijela. Osim toga, u odrazu kacige vidljiv je i odraz svemirskog broda i planeta Zemlje. U pozadini astronauta je potpuno mračno nebo, to jest okolni svemir, a s njegove desne strane sja Sunce. Učenici zatim trebaju izdvojiti najistaknutije formalne elemente na ovoj fotografiji, elemente koji najviše privlače pogled i čine najснаžniji kontrast. Navest će se da se najviše ističe lik astronauta koji svojom veličinom dominira kadrom. Nadalje, ističe se bjelina svemirskog odijela i sjaj Sunca koji su u kontrastu s tamom svemira u pozadini. Osim toga, naglašena je i gotovo simetrična kompozicija, kojoj je otklon Sunce i dio opreme s desne strane astronauta. Smještaj odraza u kacigi, a posebice položaj objektiva fotografskog aparata u samome je središtu kompozicije, što izrazito privlači pogled. Na kraju će učenici trebati pokušati interpretirati fotografiju s obzirom na osnovne principe i okolnosti prema kojima je nastala. Jedna od mogućih interpretacija je pokušaj inverzije dojma veličina čovjeka u odnosu na Zemlju i Sunce, koji su u prirodi znatno veći od čovjeka, a na ovoj fotografiji lik astronauta dominira svojom veličinom u odnosu na svemirska tijela. Takvim umjetničkim principom autor je možda želio naglasiti vlastiti značaj i značaj čovjeka kao predstavnika ljudske rase koja počinje »osvajati« svemir. Osim toga, potrebno je naglasiti da se radi o jednom od najpoznatijih primjera takozvanih *space selfieja*, odnosno *selfieja* snimljenih u fizičkom svemiru van Zemljine atmosfere.

---

¹¹⁰ Alicia Eler, *Keeping up with your selfies*, <http://hyperallergic.com/122640/keeping-up-with-your-selfies/>, (pregledano 9. veljače 2017.), slobodan prijevod V. Mikec

Na kraju predavanja nastavnik će nasumično podijeliti sve učenike u parove i upozoriti ih da je jedan od njihovih osnovnih zadataka za ovaj dio projektne nastave u svojem okruženju izvan nastave »uloviti« osobu (ili više njih) u trenutku izrade *selfieja*, odnosno snimiti kamerom taj proces [Uvod u *selfie*: prezentacija/22]. Jedan učenik će snimati, a drugi ispitivati osobu koja radi *selfie*. Učenici će zamoliti te osobe da im odgovore na nekoliko kratkih pitanja uz dozvolu snimanja odgovora: »S kojim ciljem ste napravili ovaj *selfie* i što planirate dalje učiniti (objaviti ga, zadržati za sebe, ...)?«, »Koliko često snimate *selfieje*?«, »U kakvim situacijama i kontekstima snimate *selfieje*?«, »Objavljujete li *selfieje* na društvenim mrežama? Ako da, na kojima?«, »Uređujete li *selfieje* prije nego što ih objavite? Ako da, na koji način?«, »Što vama kao osobi znači snimanje i objavljivanje *selfieja*?«. Nastavnik će učenike uputiti da budu uljudni prema ispitanicima te da im objasne da ih intervjuiraju u svrhu zadatka za projektnu nastavu i da ne moraju pristati odgovoriti na sva pitanja. Učenici imaju obavezu prikupljene materijale (fotografije, audio- i video-materijale, transkripte intervjua) s pripadajućim datumima i mjestima predati nastavniku najkasnije do početka sedmog tjedna projektne nastave, kada će se svi materijali i radovi na projektnoj nastavi pripremati za izložbu i predstavljanje u posljednjem, osmom tjednu. Nastavnik će, s obzirom na količinu prikupljenih materijala, zamoliti nekoliko učenika s dobrim znanjem rada u programima za obradu teksta, slike, zvuka i videa za pomoć pri obradi prikupljenih materijala iz ovoga zadatka i njihovoj montaži u kratak film koji će biti prikazan u zadnjem tjednu, na predstavljanju projektne nastave. Osim dobivanja uvida u razmišljanja i stavove osoba koje izrađuju *selfieje*, cilj vježbe je da učenici steknu iskustvo i s ovakvim oblikom istraživanja, putem usmene ankete s ispitanicima.

Osnovni odgojno-obrazovni ishodi ovog dijela projektne nastave bit će sljedeći: učenici će znati, odnosno moći definirati i primijeniti osnovnu povijesno-umjetničku terminologiju te terminologiju vezanu uz *selfie*; odrediti i opisati povijesni, kulturni, društveni i tehnološki kontekst pojave i popularizacije *selfieja*; analizirati *selfie* prema glavnim formalnim karakteristikama, objasniti karakteristike *selfieja*; argumentirati i zaključivati o razlozima radi kojih *selfieji* nastaju; samostalno istražiti odgovarajuću literaturu i kritički ju obraditi; uspješno surađivati s drugim sudionicima i kada se njihova mišljenja razlikuju od vlastitih; elokventno prikazati, i pismeno i prezentacijski, rezultate svojega istraživanja.

3. 7. Peti tjedan: *Selfie* – Društvene mreže (Instagram), Mit o Narcisu, Slika sebe i slika o sebi

Peti radni tjedan prezentaciju svojeg istraživanja, odnosno seminara na temelju preporučene literature [*Selfie*: literatura] drži Grupa IV na temu društvenih mreža (Instagrama), mita o Narcisu te slike sebe i slike o sebi [*Selfie*: prezentacija]. Grupa IV započinje predavanje izlaganjem o društvenim mrežama [*Selfie*: prezentacija/2] tako da navodi učenike da ih definiraju. Društvene mreže će se definirati kao usluge bazirane na *webu*¹¹¹ koje omogućuju korisnicima da u okviru mogućnosti sustava izrade profil, da izgrade popis drugih korisnika s kojima su povezani i komuniciraju, te da pregledavaju njihove profile.¹¹² Grupa IV će tražiti od učenika da navedu primjere društvenih mreža koji su im poznati, te njihove tehničke mogućnosti i osnovne oblike ponašanja na njima. Bit će objašnjeno da društvene mreže mogu imati različite tehničke mogućnosti, te da su osnovni oblici ponašanja na svima njima dodavanje kontakata i dijeljenje različitih vrsta sadržaja, od kojih je jedan od najpogodnijih za dijeljenje upravo medij fotografije. Taj aspekt dijeljenja slika, odnosno fotografija, Grupa IV će iskoristiti kao poveznicu s fenomenom *selfieja*. *Selfieji* su prisutni na svim društvenim mrežama, ali u njihovom kontekstu najbitniji i učestalo korišten je Instagram, obzirom na činjenicu da se radi o servisu, odnosno društvenoj mreži koja primarno služi za dijeljenje, pohranjivanje i organizaciju vizualnih materijala i video-zapisa.

Ukratko će se navesti najvažnije informacije o Instagramu. Instagram su osnovali poduzetnici Kevin Systrom i Mike Krieger u listopadu 2010. godine,¹¹³ a danas je ovaj servis s više od šest stotina milijuna korisnika aktivnih na mjesečnoj bazi¹¹⁴ jedna od najpopularnijih društvenih mreža. Instagram korisnicima omogućuje fotografiranje i snimanje videa unutar aplikacije, dijeljenje već snimljenih fotografija i videa, te automatsko dijeljenje tih objava na drugim društvenim mrežama Facebooku, Twitteru i Tumblru. Osim toga, Instagram daje korisnu mogućnost uređivanja fotografija i slika u samoj aplikaciji bez ugrađenog softvera s tom svrhom na uređaju [*Selfie*: prezentacija/3]. Što se tiče mogućnosti komunikacije, korisnici svojim objavama na Instagramu mogu dodavati opise (engl. *caption*), geografske odrednice (engl. *location*), a mogu na njima označivati (engl. *tag*) i druge korisnike [*Selfie*: prezentacija/4].

---

¹¹¹ *Web* je jedna od najpopularnijih usluga interneta koju čine umrežena računala, a temeljem internetskih protokola omogućuje dohvaćanje i pregledavanje digitalnih dokumenata različitih tipova.

¹¹² Vidi u: Danah M. Boyd, Nicole B. Ellison, *Social network sites : definition, history and scholarship* u: *Journal of Computer-Mediated Communication*, 13, 1(2007), <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1083-6101.2007.00393.x/pdf> (pregledano 6. prosinca 2016.)

¹¹³ Vidi u: Instagram: About us, <https://instagram.com/about/us/> (pregledano 6. prosinca 2016.)

¹¹⁴ Vidi u: Instagram user statistics, <http://expandedramblings.com/index.php/important-instagram-stats/> (pregledano 15. veljače 2017.)

Objavama drugih korisnika mogu davati oznake sviđanja (engl. *like*), mogu ostavljati komentare (engl. *comment*), podijeliti ih s drugim korisnicima ili ih spremi u vlastite zbirke objava za kasnije pregledavanje. Također, postoji mogućnost privatnog, direktnog slanja poruka, slika i videa (engl. *Instagram Direct*) drugim korisnicima ili grupama korisnika. Učenicima se naglašava da se u stručnoj literaturi često navodi kako, zahvaljujući tim mogućnostima interakcije, poglavito usredotočivanjem na broj *likeova* ili komentara na objavi, *selfieji* mogu postati oblik samo-potvrđivanja vlastite vrijednosti, uspostavljanja kontrole nad vlastitim životom ili mogu služiti pre naglašavanju ili povećavanju određenih fizičkih ili karakternih obilježja.¹¹⁵

Grupa IV ispituje učenike jesu li čuli za *hashtagove* i mogu li objasniti što je to [*Selfie: prezentacija/5*]. Objašnjava se da je to nezanemariv aspekt Instagrama, odnosno oznake kojima prethodi znak #, kojima korisnici svoje objave mogu opisati prema vlastitom nađenju, primjerice, isticanjem konkretne teme, događaja, lokacije, uključenih osoba i sličnog. Takvo označavanje omogućuje da se objave organiziraju i lakše pronalaze.¹¹⁶ Kao zanimljivost može se navesti da je početkom 2017. godine gotovo tristo milijuna objava na Instagramu bilo označeno *hashtagom #selfie*.¹¹⁷ U kontekstu *hashtagova* s učenicima se raspravlja o značenju takvog opisivanja i do čega ono dovodi. Važno je naglasiti da ovim oznakama osobe same sebe kategoriziraju i time na svojevrsan način uklanjaju svoje ljudske karakteristike, jer se u biti opisuju metapodacima. Takva dehumanizacija, iako nenamjerna, nastaje jer individualni korisnik, kako bi se istaknuo, mora biti ukorak s drugima koji se također trude istaknuti među ostalima.¹¹⁸

U nastavku se učenike ispituje kakvog su formata objave na Instagramu i na što ih to podsjeća. Zatim im se na prezentaciji prikazuju tipični primjer *selfija*, to jest objave na Instagramu i primjer polaroidne fotografije. Naglašava se da su slike na Instagramu namjerno kvadratnog formata, što oblikom podsjeća na polaroidne fotografije¹¹⁹ [*Selfie: prezentacija/6*]. Nadalje, učenike se ispituje čime se uređuju fotografije na Instagramu te će im se skrenuti pažnja na takozvane filtere (engl. *filter*), koji omogućavaju uređivanje fotografija unutar aplikacije Instagrama [*Selfie: prezentacija/7*]. Oni omogućavaju dodavanje različitih efekata fotografijama, primjerice, onih koji podsjećaju na izgled različitih stilova fotografije. Zatim će se učenike pitati

¹¹⁵ Vidi u: Brooke Wendt, *The allure of the selfie*, 2014., str. 49-63, 85-103, 107-121.

¹¹⁶ Vidi u: Tim Highfield, Tama Leaver, *A methodology for mapping Instagram hashtags u: First Monday : peer-reviewed journal on the Internet*, 20, 1-5(2015), <http://firstmonday.org/article/view/5563/4195> (pregledano 6. prosinca 2016.)

¹¹⁷ Vidi u: #selfie, <https://www.instagram.com/explore/tags/selfie/> (pregledano 15. veljače 2017.)

¹¹⁸ Vidi u: Brooke Wendt, *The allure of the selfie*, 2014., str. 100-101.

¹¹⁹ Vidi u: Alice E. Marwick, »Instafame: luxury selfies in the attention economy«, u: *Public Culture*, 27 (2015), br. 1, str. 137-160., http://publicculture.dukejournals.org/content/27/1_75/137.full (pregledano 8. srpnja 2017.)

što misle, zašto Instagram koristi baš takav format fotografija i filtere, kakav dojam u promatraču se time želi stvoriti [*Selfie*: prezentacija/8]. Napominje se da takvi postupci, podsjećanjem na različite, etablirane stilove fotografije zapravo pokušavaju simulirati autentičnost i natprosječnu kvalitetu objava na Instagramu, što znači da autora objave uvjeravaju da se fotografija koju je stvorio izdvaja nad ostalima.¹²⁰ Ovaj dio predavanja zaključuje se objašnjavanjem da dodavanjem pisanih opisa, *hashtagova* i uređivanjem fotografija osobe, odnosno *selfie*, više nije samo vizualni prikaz, jer dodijeljeni metapodaci postaju jednako važni kao i sama slika. Oni tako mogu doprinijeti konstruiranju identiteta osobe, a s obzirom na činjenicu da su takvi postupci u današnje vrijeme sveprisutni i nastaju ponavljanjem istih obrazaca, oni mogu i umanjiti individualnost.¹²¹

Učenicima se pokazuje primjer zadatka kakav će trebati napraviti za izložbu na predstavljanju projektne nastave.¹²² Koristeći zadani predložak [*Selfie*: Instagram predložak i primjer] trebat će napraviti Instagram profil jednog umjetnika prema svojem odabiru, a koji uključuje *selfije*, odnosno autoportrete. Profil može uključivati i djela druge tematike odabranog umjetnika. Pri izradi zadatka učenici osobito trebaju obratiti pozornost na kronologiju događaja i djela (koja je obrnuta na Instagramovom sučelju). Osim toga, učenici trebaju napraviti i barem jedan »bliski pogled na pojedinačnu objavu« odabranog umjetnika s opisom objave i komentarima osoba koje je odabrani umjetnik poznao tijekom života. Na kraju moraju dodati popis djela koja su uvrstili u profil s ispravnim navođenjem svih potrebnih podataka (ime i prezime umjetnika, *naziv djela*, godina nastanka, materijal i tehnika, dimenzije, lokacija). Vježba neće poslužiti samo kao detaljno upoznavanje sa sučeljem i načinom funkcioniranja Instagrama, već će kroz osmišljanje profila učenici razvijati kreativnost, vježbati istraživanje specifičnog sadržaja i stjecati znanja o odabranom umjetniku.

U nastavku predavanja govorit će se o načinu na koji gledamo na sebe i vlastite prikaze te o konceptu idealne ljepote. Istraživači koji se bave ovom tematikom mišljenja su da je Instagram, kao posljedica jednostavne i brze izrade fotografskog autoportreta, doveo do pojave da osoba sebe gleda na površnoj razini, dakle da im je gotovo isključivo stalo do svoje vanjske prezentacije, te da su prestali razmišljati o sebi kao o osobama. Njihovi *selfieji* zbog toga postaju izražaji onoga kakvi oni žele biti, točnije kakvima se žele predstaviti pred drugima.¹²³ Tako dolazi do velike količine vizualnog materijala koji je uređen i popravljen na različite načine i

---

¹²⁰ Vidi u: Brooke Wendt, *The allure of the selfie*, 2014., str. 69-70.

¹²¹ Isto, str. 102-103, 19.

¹²² Vježba je inspirirana sljedećim: Instructomania by Mr and Mrs P, Instagram »Selfie« from a famous figure or character Analysis Common Core, <https://www.teacherspayteachers.com/Product/Instagram-Selfie-From-A-Famous-Figure-or-Character-Analysis-Common-Core-1069067> (pregledano 13.2.2017.)

¹²³ Vidi u: Brooke Wendt, *The allure of the selfie*, 2014., str. 63, 108.

prikazuje »savršene ljude« koji u stvarnosti ne postoje. U kontekstu tog koncepta ideal(izira)ne ljepote, Grupa IV će učenicima podijeliti radne listiće [*Selfie*: Vježba 1] s reprodukcijama ideala ljepote iz prošlosti izraženima na umjetničkim djelima: Poliklet (Grčka, 5. st. pr. Kr.), *Dorifor* (o. 450.-440. g. pr. Kr., rimska mramorna kopija grčkog originala u bronci, Museo Archeologico Nazionale, Napulj) i Peter Paul Rubens, *Tri Gracije* (1639., ulje na platnu, 221 x 181 cm, Museo del Prado, Madrid). Učenici će dobiti nekoliko minuta da promotre reprodukcije i opišu njima prikazane ideale ljepote na radnom listiću, nakon čega će Grupa IV s njima raspraviti ideal ljepote koji oni predstavljaju. Govorit će se o antičkom idealu muškog tijela sportaša s razvijenom muskulaturom, o savršeno uravnoteženim proporcijama tijela u liku *Dorifora* i o baroknom idealu zaobljenog i jedrog ljudskog tijela koji sugerira obilje i bogatstvo u liku Rubensovih *Gracija*. Zatim će učenici trebati riječima opisati i skicirati ideale ljepote kakvi su danas prisutni na društvenim mrežama i *selfiejima* zahvaljujući tehnologiji uređivanja fotografija, a kao primjeri će se na slajdu pojaviti dva suvremena *selfieja* koji prikazuju današnje ideale muške i ženske fizionomije [*Selfie*: prezentacija/9-13]. Tada će izlagači pokrenuti raspravu s učenicima o tome kako se kroz fotografije, a i *selfije*, može ispoljiti utjecaj društva na pojedinca. Spomenut će se kako se u određenim trenucima pojavljuje popularnost elemenata ljudske fizionomije, ponašanja, odijevanja i sličnog i negativni učinak koji takva popularnost može ostaviti na osobe koje se od njih razlikuju. Također, poželjno je da učenici navedu vlastita iskustva s pritiskom društva u vezi vanjskog izgleda, ponašanja i odijevanja, a svakako da se osvrne na uređene, manipulirane slike savršenih ljudi u medijima i na društvenim mrežama i utjecaj koji imaju na psihi mladih. Cilj vježbe i rasprave je skrenuti pozornost učenicima na još jednu implikaciju *selfieja*, a to je utjecaj na psihi i negativnu sliku o sebi, do čega može doći ako osoba smatra da ne zadovoljava trenutni ideal ljepote.

Izvođači nastavnoga sata dalje nastavljaju s obrađivanjem teme mita o Narcisu. Učenicima se na početku ovoga dijela predavanja ističe da su *selfieji* postali globalni fenomen prvenstveno zahvaljujući njihovoj brojnosti na društvenim mrežama. Mnogi istraživači koji se bave tom tematikom, a i velik dio društva smatra da je njihova popularnost pokazatelj vremena u kojemu živimo, koje je izrazito narcisoidno. Oni u ponašanju mladih, koji su najrelevantnija društvena skupina u kontekstu razmatranja *selfieja*, vide ovisnost o tehnologiji i sve veću izolaciju od društva¹²⁴ [*Selfie*: prezentacija/14]. U tom kontekstu učenicima se popularnost *selfieja* objašnjava kroz mit o Narcisu teoretičara medija Marshala McLuhana (Edmonton, 1911.

---

¹²⁴ Vidi u: Margaret Nichols, Identity crafting: reading the agency and art implicit in selfies u: Bridges 9. Conway: Coastal Carolina University, 2015., str. 1-6., <https://pdfs.semanticscholar.org/6baa/7a45c845e7ec3366497811260100f89ae4af.pdf> (pregledano 8. srpnja 2017.)

– Toronto, 1980.). Prije objašnjenja od učenika se može tražiti da objasne mit o Narcisu ako im je poznat. Prema mitu, radi se mladiću koji se zaljubio u vlastiti odraz u vodi. Budući da se radilo o nedostižnoj ljubavi prema samome sebi, Narcis je gledao u svoj odraz na površini jezera dok nije umro, nakon čega se pretvorio u cvijet narcis. Mit se kao tema prikazuje u različitim vrstama umjetnosti, a poslužio je i kao ishodište za pojam *narcizam*, kao tumačenje svojevrstne opsjednutosti sobom i izrazitog sebeljublja. Prema McLuhanu, mit o Narcisu se bavi načinom na koji osobe same sebe shvaćaju. Naime, Narcis nije prepoznao vlastiti odraz u vodi, nego ga je zamijenio s drugom osobom i u nju se zaljubio, a McLuhanovo tumačenje kaže da »ljude odmah zadivi svaki njihov produžetak u svakom materijalu koji nije njihov dio«.¹²⁵ [*Selfie: prezentacija/15*]. Slično postupanje se može primijetiti danas na primjeru *selfieja*, jer osoba postaje otupjela na svoju sliku i zato kontinuirano izrađuje brojne i različite verzije sebe, kako bi došla do one idealne, što joj omogućuje Instagram,¹²⁶ programi za uređivanje fotografija i slično. S obzirom na popularnost ove pojave, sve su češća psihološka istraživanja vezana uz društvene mreže, a neka od njih pokazala su da su potreba za pripadanjem i pokazivanjem jedan od glavnih razloga za korištenje društvenih mreža.¹²⁷ Osim toga, ova su istraživanja pokazala minimalne korelacije, odnosno malu međuzavisnost narcisoidnosti i izrađivanja *selfieja*, ali su one ipak u skladu sa spomenutim potrebama kod osoba koje imaju narcisoidne tendencije¹²⁸ [*Selfie: prezentacija/16*].

Nakon izložene teorije o narcizmu današnjega društva koji je doveo do velike popularnosti *selfieja*, učenicima se mogu navesti i druge teorije o značenju *selfieja*, odnosno o razlozima radi kojih oni nastaju. Izlagači će ih prezentirati korak po korak pomoću sučeljavanja reprodukcija likovnih djela i *selfieja* koje odgovaraju teorijama i ispitivanja učenika o tome što na njima uočavaju. Prva teorija govori da su *selfieji* način istraživanja samoga sebe (engl. *self-exploration*), jer filteri i naknadno uređivanje slika omogućuju da se vidimo na različite načine i u novom svjetlu.¹²⁹ Slikovni primjeri koji će biti prikazani su: Rembrandt, *Autoportret* (1652., ulje na platnu, 112.1 x 81 cm, Kunsthistorisches Museum, Beč) i *Selfie ženske osobe s korisničkim imenom 'Leslieprice'* (2015.), s obzirom na to da su oba djela nastala istraživanjem i

---

¹²⁵ Marshal McLuhan, »Ljubitelj spravica: Narcis kao narkoza« u: *Razumijevanje medija: mediji kao čovjekovi proizvođači*. Zagreb: Golden Marketing; Tehnička knjiga, 2008., str. 41-47.

¹²⁶ Vidi u: Brooke Wendt, *The allure of the selfie*, 2014., str. 12-13.

¹²⁷ Vidi u: Christopher T. Barry [et. al.], »Let me take a selfie«: associations between self-photography, narcissism, and self-esteem« u: *Psychology of Popular Media Culture*. Washington, DC: American Psychological Association, 2015., str. 1-13., <http://dx.doi.org/10.1037/ppm0000089> (pregledano 8. srpnja 2017.)

¹²⁸ Isto.

¹²⁹ Vidi u: Flavio Souza, Diego de las Casas, Vinicius Flores, SunBum Youn, Meeyoung Cha, Daniele Quercia, Virgilio Almeida, »Dawn of the selfie era: the whos, wheres and the hows of selfies on Instagram« u: *Proceedings of the 2015 ACM on Conference on Online Social Networks*, New York: ACM, 2015., str. 221-231., <https://arxiv.org/abs/1510.05700> (pregledano 8. srpnja 2017.)

eksperimentiranjem s različitim načinima prikazivanja sebe. Kod Rembrandta to je eksperimentiranje tehnikom, a kod *selfieja* filterima [*Selfie: prezentacija/17*]. Druga teorija povezuje izradu *selfieja* s idejom uljepšavanja jer se ljudi počinju u većoj mjeri identificirati s »uljepšanim« verzijama sebe na *selfiejima*,¹³⁰ a obrađivat će se uz pomoć slikovnih primjera na kojima su autori uljepšali vlastiti lik: Rafael, *Autoportret* (1504.-1506., ulje na dasci, 47.5 x 33 cm, Galleria Uffizi, Firenca) i Sara Casen, *Selfie* (2014.). Na oba primjera autori su različitim sredstvima, Rafael tonskom modelacijom i tehnikom ulja, a Sara Casen filterom, poboljšali svoj izgled, što se najviše očituje u glatkoći i ujednačenosti kože lica [*Selfie: prezentacija/18*]. Treća teorija *selfieje* povezuje s idejom pripadanja mrežnom okruženju i praksom dijeljenja informacija s tim okruženjem,¹³¹ za što će slikovni primjeri biti: Rene Magritte, *Pokušavajući nemoguće* (1928., ulje na platnu, privatna zbirka) i *Selfie muške osobe s korisničkim imenom Brunosantos_sp* (2017.). Istaknut će se da na oba primjera autori žele svojem okruženju, odnosno promatračima svojih djela pokazati informacije o sebi. Pritom Magritte ističe svoju ulogu slikara, a *selfieju* autor ističe gdje se trenutno nalazi [*Selfie: prezentacija/19*]. Četvrta teorija govori da se na *selfieje* može gledati kao na oblik utvrđivanja i potvrđivanja identiteta kroz društveno djelovanje.¹³² Likovni primjeri koji će pratiti ovu teoriju bit će: Henri de Toulouse-Lautrec, *Autoportret pred zrcalom* (1883., ulje na kartonu, 40 x 32 cm, Musée Toulouse-Lautrec, Albi) i *Selfie korisnika 'Theleanmachinesofficial'* (2017.). Primjeri su prikazani jer su autori svojim prikazima željeli pokazati svoj identitet, Toulouse-Lautrec kao slikara, a autor *selfieja* kao stručnjaka za zdravlje i fitnes [*Selfie: prezentacija/20*]. Grupa IV će učenicima u zaključku naglasiti da sve ove teorije imaju nešto zajedničko [*Selfie: prezentacija/21*]. Naime, što god bio cilj s kojim izrađujemo *selfieje*, moramo osvijestiti da njima pokušavamo stvoriti sliku sebe ili identitet kojim ćemo se na željen način predstaviti pred drugima, no ne shvaćamo kakvu sliku o sebi pritom stvaramo. Želimo se pred drugima predstavljati posebnima, to nam potvrđuju *selfieji* i daju nam prolazan osjećaj zadovoljstva. Postajemo ovisni o tom osjećaju, a da bismo ga zadržali i naposljetku stvorili idealnoga sebe, zahvaljujući mogućnostima prijenosnih uređaja s kamerama i platformi poput Instagrama, imamo potrebu stvarati goleme količine *selfieja* i time se odmičemo od onog najvažnijeg što nas

---

¹³⁰ Vidi u: Flavio Souza, Diego de las Casas, Vinicius Flores, SunBum Youn, Meeyoung Cha, Daniele Quercia, Virgilio Almeida, »Dawn of the selfie era: the whos, wheres and the hows of selfies on Instagram«, u: *Proceedings of the 2015 ACM on Conference on Online Social Networks*, New York: ACM, 2015., str. 221-231., <https://arxiv.org/abs/1510.05700> (pregledano 8. srpnja 2017.)

¹³¹ Isto.

¹³² Isto.

čini individualnim ljudskim bićima i povezujemo se s namještenim, umjetnim i trenutnim identitetima koje smo stvorili sebi i drugima za promatranje.¹³³

Kao zaključak [*Selfie*: prezentacija/22], Grupa IV će učenike podsjetiti da cilj (auto)portreta nije samo postići sličnost s fizičkim izgledom prikazane osobe, već i zabilježiti srž njezine osobnosti. S obzirom na orkestriran i stihijski način na koji nastaju, *selfieji* ne omogućuju u dovoljnoj mjeri razmišljanje o sebi i svojoj prirodi, kao što to omogućuje izrada umjetničkog (auto)portreta. Osim toga, danas svatko s pristupom nekoj vrsti kamere može brzo i jednostavno snimiti *selfie*, dok je, kao što kaže povjesničar umjetnosti Ernst Gombrich (Beč, 1909. – London, 2001.), »potrebno više od samo dobrog oka i sigurne ruke da se naslika dobar portret«. ¹³⁴

Kao završni zadatak u ovom zadnjem tjednu projektne nastave, svi će učenici trebati snimiti *selfie* te ga zatim pokušati reproducirati u bilo kojoj grani likovne umjetnosti, korištenjem bilo tradicionalnih, bilo modernih materijala ili njihovim kombiniranjem. Glavna uputa koju moraju slijediti je ta da trebaju stvoriti rad koji smatraju dostojnom predodžbom sebe, svojih vrijednosti i svoje individualnosti [*Selfie*: prezentacija/23]. Cilj ovog zadatka jest da se učenici zamisle u ulozi umjetnika koji introspektivno izrađuje svoj autoportret i kreativno izraze te da se tako zaključi ovaj dio nastave o razlici između autoportreta i *selfieja*. Učenici će svoj rad trebati predati nešto kasnije od drugih radnih materijala, na samome kraju sedmoga tjedna projektne nastave, neposredno prije izložbe i predstavljanja projektne nastave.

Nastavnik će na kraju predavanja učenike obavijestiti o debati koja će se održati na kraju predstavljanja projektne nastave s temom »*Selfie*: pokazatelj narcisoidnosti ili pokazatelj samosvijesti« [*Selfie*: prezentacija/24]. Općenito, debata je oblik rasprave, odnosno kontroverzno vođen razgovor prema utvrđenim pravilima u kojemu naizmjenično sudjeluju dvije skupine učenika sa suprotnim mišljenjima ili stavovima. Nakon otvaranja rasprave, govornici iz obiju skupina argumentiranjem iznose svoje stavove i nastoje promijeniti mišljenje drugih. Kada obje skupine iznesu svoje stavove i argumente, rasprava završava glasanjem kojime se utvrđuje koja je skupina bila uvjerljivija u svojem nastupu.¹³⁵ Nastavnik će učenike uputiti u pravila debate, koja uključuju nastavnika kao voditelja koji će osiguravati da ona teče odgovarajućim tokom sa svim potrebnim elementima, što uključuje otvaranje i zatvaranje debate, davanje riječi i glasanje. Nastavnik će paziti da se sudionici drže zadane teme i pravila ponašanja, a to znači da se moraju javiti za riječ, omogućavati i drugima izražavanje stavova, izbjegavati vrijeđanje, prihvaćati

---

¹³³ Vidi u: Brooke Wendt, *The allure of the selfie*, 2014., str. 125.

¹³⁴ Ernst H. Gombrich, *Povijest umjetnosti*, Zagreb: Golden Marketing, 1999., str. 465.

¹³⁵ Vidi u: Wolfgang Mattes, *Nastavne metode*, 2007., str. 85-86.

kritike i slično.¹³⁶ U debati će sudjelovati svi učenici koji su sudjelovali u projektnoj nastavi, a nastavnik će ih podijeliti u dvije skupine s jednakim brojem članova. Učenici će trebati pripremiti odgovarajuće argumente u šestom i sedmom tjednu projektne nastave, kako bi bili spremni za debatu na predstavljanju projektne nastave u osmom tjednu. Nastavnik i posjetitelji će pažljivo pratiti debatu kako bi mogli odrediti pobjednike. Debata će teći po utvrđenim pravilima, a nakon završnih riječi obje skupine i voditelja debate, svi će sudionici i promatrači debate moći glasati, kako bi se odredila skupina koja je bila uvjerljivija u svome nastupu. Ova metoda nije odabrana samo zato da bi sudionici projektne nastave mogli stvoriti ili utvrditi svoja mišljenja na kraju radnog procesa ovog primjera projektne nastave, nego i kako bi kroz ovakvu vježbu stekli sposobnost argumentiranja svojih stavova, ali i prihvaćanja tuđih mišljenja.

Osnovni odgojno-obrazovni ishodi ovoga dijela projektne nastave bit će sljedeći: učenici će znati, odnosno moći definirati i primijeniti terminologiju vezanu uz *selfie*; odrediti i opisati društveni i tehnološki kontekst društvenih mreža; objasniti karakteristike Instagram; koristiti se mogućnostima Instagramovog sučelja; objasniti teorije i argumentirati o značenju i popularnosti *selfieja*; samostalno istražiti odgovarajuću literaturu i kritički ju obraditi; uspješno surađivati s drugim sudionicima i kada se njihova mišljenja razlikuju od vlastitih; elokventno prikazati, i pismeno i prezentacijski, rezultate svojega istraživanja.

---

¹³⁶ Vidi u: Marko Pranjić, *Nastavna metodika u riječi i slici*, Zagreb: Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, 2013., str. 186-190.

3.8. Završni dio projektne nastave

Završni dio projektne nastave održat će se u posljednjim tjednima projektne nastave (u šestom, sedmom i osmom tjednu), a uključit će obradu prikupljenih materijala, pripremu za predstavljanje projekta i samo predstavljanje projektne nastave.

3.8.1. Obrada materijala – 6. tjedan projektne nastave

Završno s drugim dijelom projektne nastave, odnosno na početku šestoga tjedna projektne nastave, svi učenici su obavezni predati nastavniku sve svoje radne materijale i radove (i grupne i individualne) koje su izrađivali ili rješavali tijekom projektne nastave osobno, preko elektroničke pošte ili učitavanjem na Google Drive.

Nastavnik će u ovom tjednu projektne nastave pažljivo pregledati i (pr)ocijeniti učeničke materijale i radove koristeći se kontrolnim listama za (pr)ocjenjivanje individualnog i grupnog rada tijekom projektne nastave i rezultata individualnog i grupnog rada [Kontrolne liste za (pr)ocjenjivanje u projektnoj nastavi]. U kontrolnoj listi za (pr)ocjenjivanje individualnog rada [Kontrolna lista za (pr)ocjenjivanje individualnog postignuća sudionika projektne nastave] nastavnik će znakom plus (+) označiti je li se sudionik projektne nastave posebno istaknuo, je li samo zadovoljio ili nije zadovoljio u pojedinim kategorijama: u interesu i motivaciji za rad, samostalnosti u radu, odgovornosti u radu, suradnji s drugim sudionicima, toleranciji i solidarnosti, ustrajnosti i marljivosti, organizacijskim sposobnostima, rezultatima rada. U kontrolnoj listi za (pr)ocjenjivanje rada u grupi [Kontrolna lista za (pr)ocjenjivanje pojedine grupe i njezinog rada] nastavnik će znakom plus (+) označiti je li se pojedina grupa posebno istaknula, je li samo zadovoljila ili nije zadovoljila u pojedinim kategorijama: u suradnji grupe kao cjeline, rješavanju sukoba unutar grupe, organizaciji rada u grupi, rezultata rada u grupi.

Ovakav način (pr)ocjenjivanja prikladan je za projektnu nastavu jer se radi o tipu nastave koji se ne organizira samo radi učenja informacija ili stjecanja znanja, već i radi ostvarivanja ciljeva stjecanja socijalnih i društvenih vještina, poput kompetencija kooperativnosti, komunikativnosti, tolerancije samostalnosti, sposobnosti koordiniranja rada drugih i sličnog.¹³⁷ Iz toga razloga autorica ovoga rad oslanjanje na tradicionalnu skalu ocjena od nedovoljan (1) do odličan (5) u ovom slučaju ne smatra adekvatnom.

---

¹³⁷ Vidi u: Milan Matijević, Diana Radovanović, »Projektna nastava i projektno učenje«, u: Milan Matijević, Diana Radovanović, *Nastava usmjerena na učenika*, Zagreb: Školske novine, 2011., str. 153-183.

Nakon što pregleda sve materijale i radove, nastavnik će svakom učeniku pojedinačno elektroničkom poštom poslati rezultate procjene za individualni i grupni rad s uputama za predstavljanje projekta.

3.8.2. Priprema za predstavljanje projektne nastave – 7. tjedan projektne nastave

U ovom tjednu projektne nastave učenici će s nastavnikom pripremati predstavljanje projektne nastave. To znači da će se svi radni materijali, skupni i individualni radovi pripremiti za izlaganje, odnosno izložbu u učionici, a po završetku pripreme, izložba će biti postavljena. Također, učenici će se prema dodijeljenim ulogama pripremati za debatu koja će se, uz izložbu, održati na predstavljanju projekta.

3.8.3. Predstavljanje projektne nastave – 8. tjedan projektne nastave

Nastavnik i učenici će projekt predstaviti u posljednjem tjednu projektne nastave u trajanju od dva školska sata. U predstavljanju projekta sudjelovat će svi sudionici, a pozvani će biti svi ostali učenici i nastavnici škole te članovi obitelji sudionika. Nastavnik će na početku ukratko predstaviti projektnu nastavu, a zatim će učenici provesti zainteresirane posjetitelje kroz postav izloženih materijala i radova sudionika, te objasniti kada, kako i s kojim ciljevima su ti radovi i materijali nastajali. Nakon toga će nastavnik pohvaliti sudionike koji su se svojim radom i zalaganjem najviše istaknuli tijekom projektne nastave. Učenici će prikazati i kratak film koji je nastao kao rezultat intervjua s osobama »uhvaćenim« u trenutku izrade *selfieja*. Kao zaključak projekta, bit će održana debata za koju su se učenici spremali tijekom šestog i sedmog tjedna projektne nastave s temom »*Selfie*: pokazatelj narcisoidnosti ili pokazatelj samosvijesti«. Nastavnik i posjetitelji će pažljivo pratiti debatu kako bi mogli odrediti pobjednike debate. Debata će teći po utvrđenim pravilima, a nakon debate, svi će sudionici i promatrači debate moći glasati, kako bi se utvrdila skupina koja je bila uvjerljivija u svome nastupu.

Na predstavljanju projektne nastave nastavnik će svim sudionicima podijeliti upitnik za evaluaciju projektne nastave [Upitnik za evaluaciju projektne nastave]. Cilj upitnika bit će da sudionici ove projektne nastave daju vlastito mišljenje o različitim elementima koji ju sačinjavaju. Ispitanici će ocjenama od »uopće se ne slažem« do »u potpunosti se slažem« prema vlastitom mišljenju ocijeniti sljedeće tvrdnje: »Sviđa mi se projektna nastava kao oblik nastave.«; »Projektnom nastavom može se naučiti više nego redovnom/učioničkom nastavom.«; »Projektnom nastavom mogu se steći vještine i kompetencije koje se ne mogu steći

redovnom/učioničkom nastavom.«; »Projektna nastava pridonijela je razvoju moje kreativnosti i samostalnosti.«; »Način rada i karakteristike projektne nastave trebale bi se koristiti kako bi se unaprijedila redovna/učionička nastava.«; »Zadovoljan/a sam iskustvom sudjelovanja u ovoj projektnoj nastavi.«. Na kraju upitnika, ispitanici će, ako žele, moći napisati svoje mišljenje o ovoj projektnoj nastavi i općenito o njezinom konceptu, o elementima koji su im se sviđjeli ili koji im se nisu sviđjeli te o načinima kako se projektna nastava može poboljšati ili unaprijediti.

4. Zaključak

Vrijednost proučavanja autoportreta, odnosno prikaza vlastitog lika u likovnim umjetnostima, je u činjenici da, osim što govori o likovnosti i stilu određenoga razdoblja ili autora, on može govoriti mnogo o životu i identitetu osobe koja ga je napravila, te o društvenim konvencijama i povijesnim prilikama razdoblja u kojemu je napravljen. Mnogi istraživači slažu se da i *selfie*, odnosno fotografija sebe snimljena kamerom prijenosnog uređaja i objavljena na društvenim mrežama, na sličan način govori o današnjem vremenu, čiji je fenomen i istaknuti vizualni motiv. Ipak, *selfie* u većini slučajeva ne pokazuje naš stvarni identitet, nego u kolikoj smo mjeri danas usredotočeni sami na sebe i ovisni o predstavljanju sebe u idealnom svjetlu pred drugima.

Budući da se u oba slučaja radi o načinu prikaza samoga sebe i da je *selfie* popularan i suvremen fenomen koji je izuzetno blizak dobnoj skupini učenika gimnazije, autorica ovoga rada smatra da je metodički opravdano usporediti ih u primjeru kompleksnog oblika projektne nastave zamišljene u okviru gimnazijskog predmeta Likovne umjetnosti. Ovaj prijedlog projektne nastave se treba provoditi unutar zadanog okvira od osam tjedana – s četiri tjedna učioničke nastave, jednim tjednom terenske nastave, dva tjedna obrade prikupljenih materijala i pripreme za predstavljanje projekta te samog predstavljanja projekta u posljednjem tjednu. U okviru nastave obradit će se teme portreta te povijesti, karakteristika i razloga za nastajanje autoportreta i *selfieja*.

Učenici će trebati aktivno sudjelovati u svakom dijelu projektne nastave i izvršavati predviđene zadatke, a to će uključivati različite načine rada i raznovrsnu nastavnu metodologiju. Na kraju projektne nastave, učenici će dobiti procjenu svoga rada, a osnovni ciljevi koji se planiraju postići su stjecanje komunikacijskih, suradničkih i istraživačkih vještina, stjecanje kreativnosti i sposobnosti kritičkog mišljenja te stjecanje osnovnih i proširenih znanja o autoportretu i *selfieju*, njihovoj važnosti i značenjima.

Rad na osmišljavanju ovog prijedloga projektne nastave bio je zahtjevan radi poteškoća u pronalaženju relevantne literature. Unatoč tome i upravo radi manjka obrađenosti teme autoportreta u sklopu nastavnog plana i programa za Likovnu umjetnosti, a radi njegove relevantnosti u suvremenom kontekstu *selfieja*, nastojalo se projektnu nastavu oblikovati tako da se kod učenika u najvećoj mogućoj mjeri osvijesti značenja autoportreta i *selfija* za izražavanje srži osobnosti i samosvijesti.

5. Prilozi

5.1. Vremenik

2017.

AUTOPORTRET I SELFIE: PRIJEDLOG PROJEKTNE NASTAVE IZ
LIKOVNE UMJETNOSTI
VREMENIK (8 tjedana)

Uvodno predavanje

Prvi dio: učionička nastava (trajanje: dva tjedna po dva školska sata tjedno)

1. tjedan: Uvod u autoportret (Grupa I)
2. tjedan: Autoportret (Grupa II)

Terenska nastava (3. tjedan): jednodnevna terenska nastava u MSU, Zagreb

Drugi dio: učionička nastava (trajanje: dva tjedna po dva školska sata tjedno)

4. tjedan: Uvod u *selfie* (Grupa III)
5. tjedan: *Selfie* (Grupa IV)

Obrada prikupljenih materijala i **priprema** za predstavljanje projekta (6. i 7. tjedan)

Završni dio: predstavljanje projekta (8. tjedan, trajanje dva školska sata)

5.2. Uvod u autoportret

5.2.1. Uvod u autoportret: literatura

1. Albert E. Elsen, *Purposes of art*. New York; Chicago; San Francisco; Toronto; London: Holt; Rinehart and Winston, 1966.
2. James Hall, *The self-portrait: a cultural history*. New York: Thames and Hudson, 2014.
3. Luc Menaše, »Portret«, u *Enciklopedija likovnih umjetnosti 4*, (gl. ur.) Slavko Batušić, Andre Mohorovičić, Mirko Šeper, Zagreb: Leksikografski zavod FNRJ, 1966., str. 1-5.
4. Lucjan Menaše, Zdenko Šenoa, »Autoportret«, u: *Enciklopedija likovnih umjetnosti 1*, (gl. ur.) Andre Mohorovičić, Zagreb: Leksikografski zavod FNRJ, 1959., str. 187-193.
5. Ella Noyes, *The Story of Milan*, London: J. M. Dent & Co., 1908.,
<https://archive.org/details/storymilan00noyegoog>
6. Plinije Stariji (prijevod Philemona Hollanda), *The Historie of the World; Historia Naturalis*, London: Adam Islip, 1634., <https://archive.org/details/historyworldIPlin>
7. Shearer West, *Portraiture*. Oxford : Oxford University Press, 2004.
8. »Autoportret« u: *Hrvatska enciklopedija*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=4761>
9. »Pericles«, u: *Plutarch's Lives III* (prijevod Bernadotte Perrin), London: William Heinemann LTD; New York: G. P. Putnam's Sons, 1959., str. 1-116.
10. »Portrait« u: *English Oxford Living Dictionaries*, <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/portrait>
11. »Portret« u: *Hrvatska enciklopedija*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=49611>
12. »Self-portrait« u: *English Oxford Living Dictionaries*, <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/self-portrait>

5.2.2. Uvod u autoportret: Vježba 1

1. Vlastitim riječima objasni sljedeće pojmove:

a. Slikarstvo

---

b. Tema (u slikarstvu)

---

c. Figurativno slikarstvo

---

d. Apstraktno slikarstvo

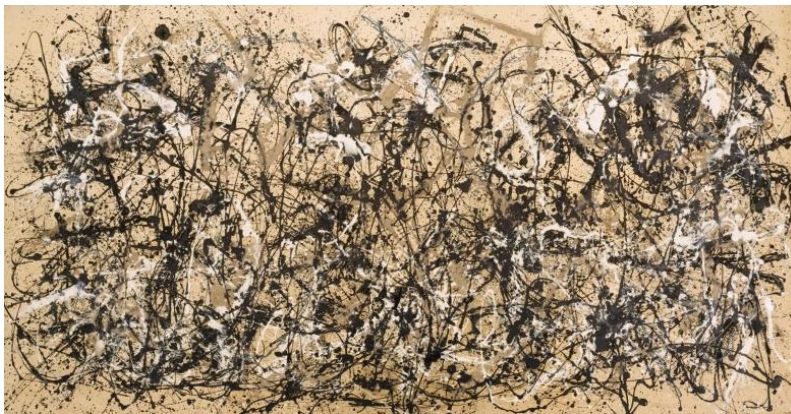
e. Motiv (u slikarstvu)

---

2. Pažljivo promotri reprodukcije, odredi i na crtu upiši o kakvoj se temi, odnosno motivu radi:

a. Figurativna i apstraktna tema

[Sl. 1.]

[Sl. 2.]

---

b. Mitološka, religijska i povijesna tema

[Sl. 3.]

[Sl. 4.]

[Sl. 5.]

c. Akt, portret, *genre*, mrtva priroda, pejzaž, životinjski motiv

[Sl. 6.]

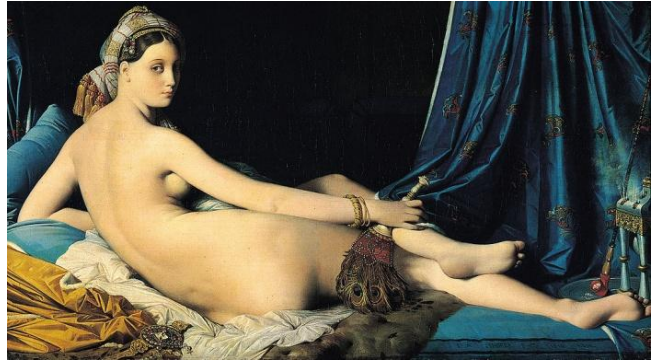

[Sl. 7.]

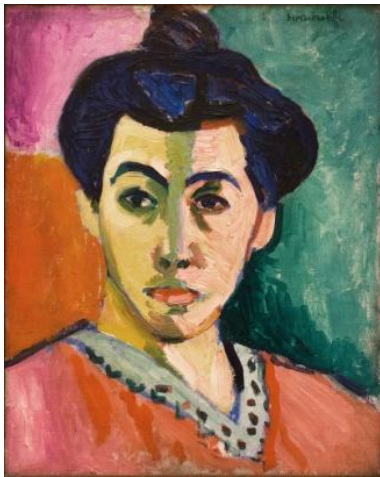
[Sl. 8.]

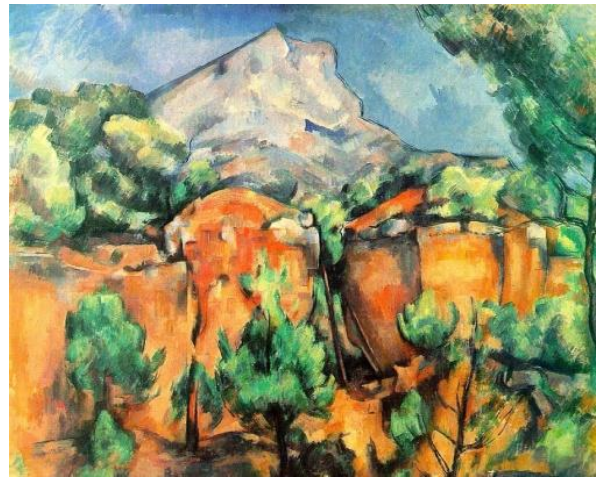
[Sl. 9.]

[Sl. 10.]

[Sl. 11.]

5.2.3. Uvod u autoportret: Vježba 2

Reprodukcijama potreta označenima brojevima pridruži odgovarajuće reprodukcije autoportreta označene slovima za koje smatraš da su djelo istoga slikara tako da u tablici brojevima pridruži odgovarajuće slovo.

Autoportreti	1	2	3	4	5	6	7	8
Portreti								

[Sl. 12.]

[Sl. 13.]

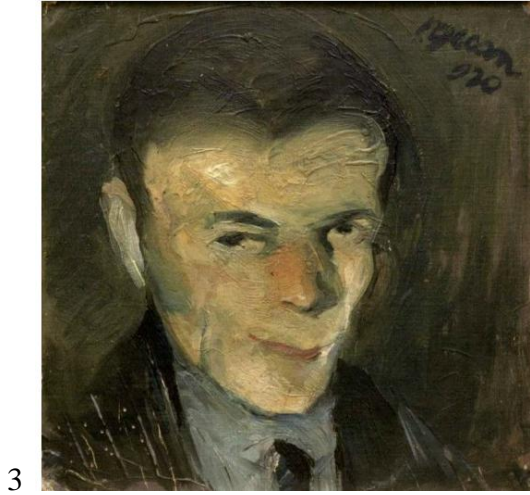

[Sl. 14.]

[Sl. 15.]

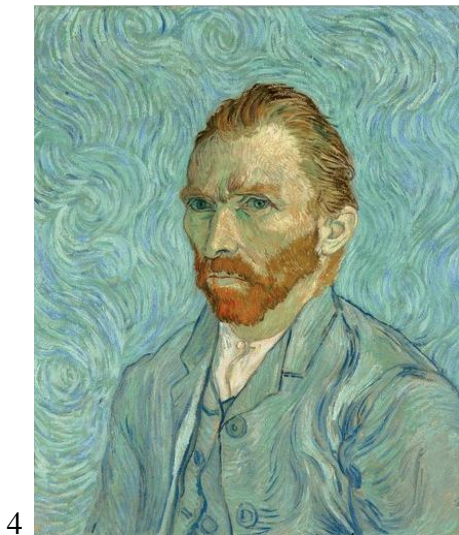

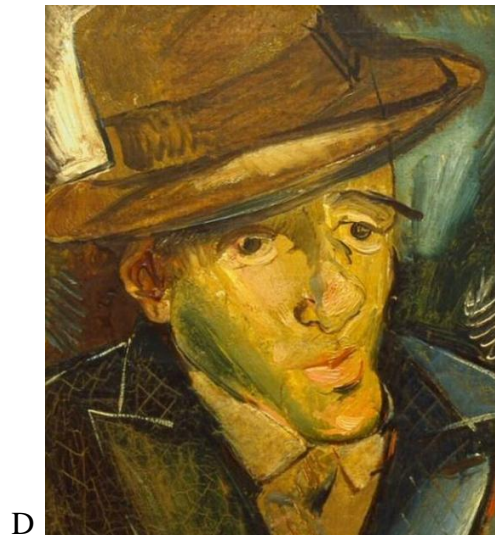
[Sl. 16.]

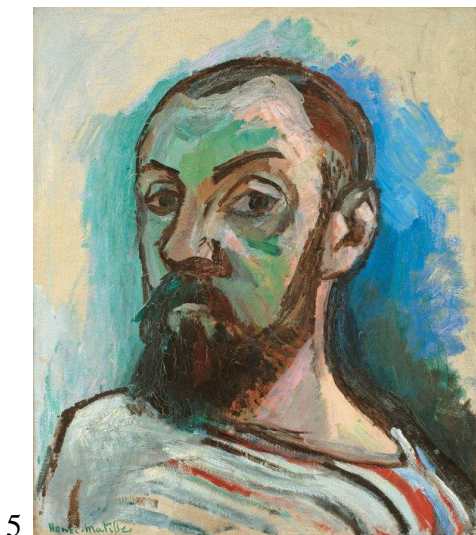
[Sl. 17.]

[Sl. 18.]

[Sl. 19.]

[Sl. 20.]

[Sl. 21.]

6

[Sl. 22.]

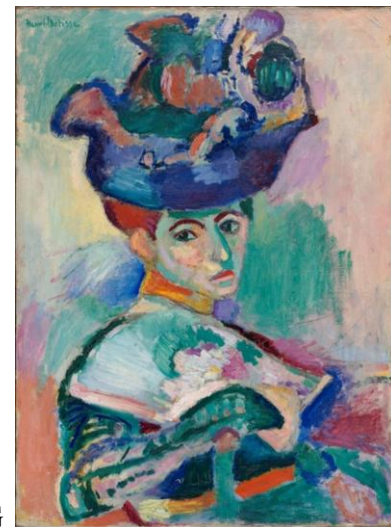
F

[Sl. 23.]

7

[Sl. 24.]

G

[Sl. 25.]

8

[Sl. 26.]

H

[Sl. 27.]

5.2.4. Uvod u autoportret: prezentacija

1

Autoportret i selfie
(Prijedlog projektne nastave iz Likovne umjetnosti)

1. tjedan
Uvod u autoportret

Portret
Definicija i povijest autoportreta

2

Vježba 1. – 1. zadatak

1. Vlastitim riječima objasni sljedeće pojmove:

- Slikarstvo
_____
_____
- Tema (u slikarstvu)
_____
_____
- Figurativno slikarstvo
_____
_____
- Apstraktno slikarstvo
_____
_____
- Motiv (u slikarstvu)
_____
_____

3

Animirano rješenje **Vježbe 1 – 1. zadatak**

Slikarstvo ?
→ Grana likovne umjetnosti koja nastaje dodavanjem boje i drugih likovnih elemenata na dvodimenzionalnu plohu
→ Cjelina postupaka kojima nastaje slika

Tema ?
→ Osnovni predmet slike koji predstavlja njegovu glavnu misao

Figurativno slikarstvo ?
→ Tematski određeno slikarstvo prepoznatljivoga sadržaja.

Apstraktno slikarstvo ?
→ Tematski neodređeno slikarstvo neprepoznatljivoga sadržaja

Motiv ?
→ Glavni sadržaj slike koji je prepoznatljiv i povezuje ostale elemente

4

Vježba 1. – 2. zadatak

Pažljivo promotri reprodukcije te na predviđenu liniju ispod primjera upiši o kakvoj se temi, odnosno motivu od ponuđenih radi.

a) Figurativan sadržaj ili apstraktan sadržaj

5

Vježba 1. – 2. zadatak

Pažljivo promotri reprodukcije te na predviđenu liniju ispod primjera upiši o kakvoj se temi, odnosno motivu od ponuđenih radi.

b) Mitološka, religijska ili povijesna tema

6

Vježba 1. – 2. zadatak

Pažljivo promotri reprodukcije te na predviđenu liniju ispod primjera upiši o kakvoj se temi, odnosno motivu od ponuđenih radi.

c) Akt, portret, genre, mrtva priroda, pejzaž, životinjski motiv

7

Animirano rješenje Vježbe 1 – 2. zadatak

APSTRAKCIJA

Jackson Pollock, *Jesenski ritam*, 1950., emajl na platnu, 266.7 x 525.8 cm, [The Metropolitan Museum of Art](#), New York.

FIGURACIJA

Willem de Kooning, *Žena*, 1950.-1952., ulje na platnu, 192.7 x 147.3 cm, [The Museum of Modern Art](#), New York.

8

Vježba 1 – 2. zadatak

Pieter Pauwel Rubens, *Podizanje križa*, 1610.-1611., ulje na platnu, 462 x 341 cm, Katedrala u Antwerpenu, Belgija.

**RELIGIJSKA
TEMA****POVIJESNA
TEMA**

Francisco de Goya, *Treci svibnja* 1808., 1814., ulje na platnu, 2,79 x 3,35 m, [Museo del Prado](#), Madrid.

**MITOLOŠKA
TEMA**

Sandro Botticelli, *Rođenje Venere*, o. 1485., tempera na dasci, 1.8 x 2.8 m, [Galleria degli Uffizi](#), Firenca.

9

Vježba 1 – 2. zadatak

**ŽIVOTINJSKI
MOTIV**

Albrecht Dürer, *Zec*, 1502., akvarel, 25.1 x 22.6 cm, [Albertina](#), Beč.

MRTVA PRIRODA

Willem Claesz Heda, *Mrtva priroda s kamenicama*, 1635., ulje na dasci, 49.8 x 80.6 cm, [The Metropolitan Museum of Art](#), New York.

10

Vježba 1 – 2. zadatak – Odredi motiv slike:

GENRE

J. A. D. Ingres, *Velika Odaliska*, 1814., ulje na platnu, 91 x 162 cm, [Musée du Louvre](#), Pariz.

AKT

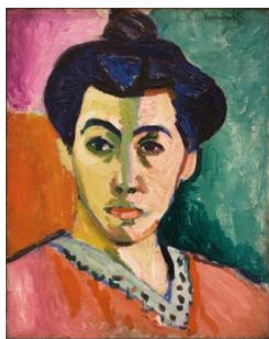

Jan Vermeer, *Ljubavno pismo*, 1665. – 1668., ulje na platnu, 43.8 x 38.7 cm, [Rijksmuseum](#), Amsterdam.

11

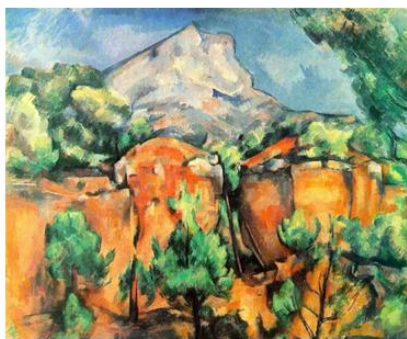
Vježba 1 – 2. zadatak – Odredi motiv slike:

PORTRET

Henri Matisse, *Zelena linija (Gospođa Matisse)*, 1905., ulje na platnu, 40.5 x 32.5 cm, [Statens Museum for Kunst](#), Kopenhagen.

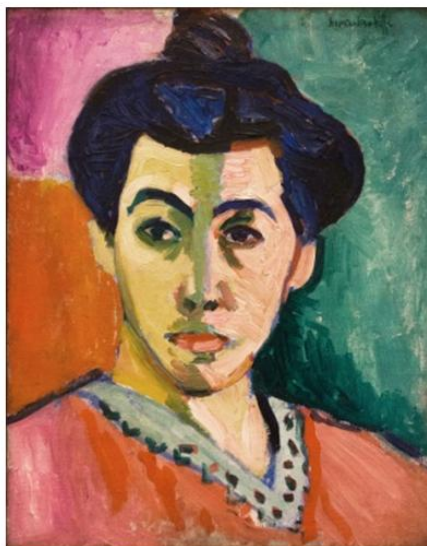
PEJZAŽ

Paul Cézanne, *Mont Sainte-Victoire viđen iz kamenoloma Bibemus*, 1897.-1900., ulje na platnu, 65.1 x 80 cm, [Baltimore Museum of Art](#).

12

PORTRET?

Henri Matisse, *Zelena linija (Gospođa Matisse)*, 1905., ulje na platnu, 40.5 x 32.5 cm, [Statens Museum for Kunst](#), Kopenhagen.

13

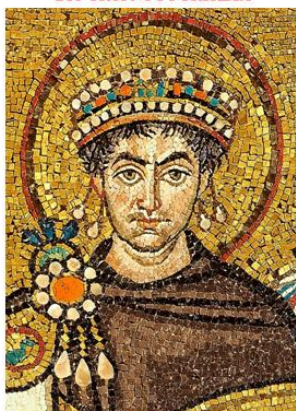
Portret

- Def.: slika, crtež, fotografija, gravura ili skulptura osobe, osobito kada prikazuje lice ili glavu i ramena osobe; prikaz određene osobe s njezinim fizičkim obilježjima i psihičkim izrazom u likovnim umjetnostima .
- Začetak izrade portreta: razdoblje renesanse ili ranije?
- 15. stoljeće
  - Početak profesionalizacije europskog portretnog slikarstva
  - Individualizam
- Prisutnost subjekta
- Oponašanje stvarnosti
- Niži status od drugih tema
- Osnovna ideja izrađivanja
  - Sličnost s likom
  - Uvjerljivost identiteta
- Prikaz identiteta
  - Povezanost s društvenim, psihološkim i umjetničkim običajima i očekivanjima

14

Promotri reprodukcije i odredi medij, formu ili funkciju portreta (pojavljivanje rješenja animacijom)

MOZAIK
CARSKO-RELIGIJSKA SIMBOLIKA
DIO GRUPNOG PORTRETA

Justinijan I (detalj), 547., mozaik, San Vitale, Ravenna.

KOVANICA
KRALJEVSKI PORTRET
INDIVIDUALNI PORTRET U PROFILU

Jody Clark, *Portret kraljice Elizabete II*, 2015., kovanica u optičaju u Ujedinjenom Kraljevstvu.

15

Promotri reprodukcije i odredi medij, formu ili funkciju portreta (pojavljivanje rješenja animacijom)

SLIKA
GRUPNI PORTRET
DOKUMENTACIJA BRAKA

Jan van Eyck, *Portret Arnolfinijevih*, 1434., ulje na dasci, 83,7 x 57 cm, The National Gallery, London.

INTIMNI PORTRET
KRALJEVSKI PORTRET
INDIVIDUALNI PORTRET
POPRSJE

Nicholas Hilliard, *Elizabeta I*, 1572., vodene boje na pergamentu, 51 x 48 mm, The National Portrait Gallery, London.

16

Promotri reprodukcije i odredi medij, formu ili funkciju portreta
(pojavljivanje rješenja animacijom)

SLIKA
GRUPNI PORTRET
KRALJEVSKI PORTRET

AUTOPORTRET

Diego Velázquez, *Las Meninas*, 1656., ulje na platnu, 318 x 276 cm, Museo del Prado, Madrid.

17

Autoportret

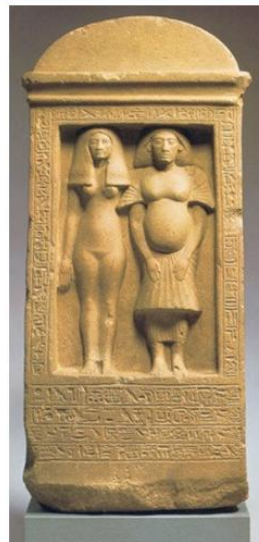
- Definicija:
  - portret sebe koji izrađuje sam umjetnik
  - prikaz vlastitog lika u različitim medijima, na različite načine
- Portretirana osoba i portretist su jedna osoba

18

Povijest autoportreta

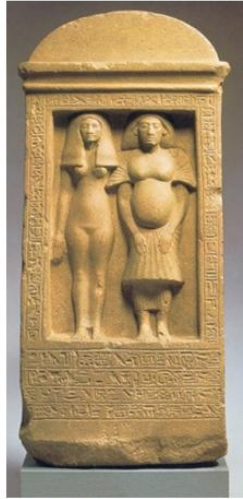
- Najranije u drevnom Egiptu
  - Bak (Eknoton, 1353. – 1336. g. pr. Kr.)
- Antička Grčka i Rim
  - Pišu Plinije (23. – 79. g.) i Plutarh (o. 46. – 120. g.)

Bak, Autoportret sa suprugom Taheri, o. 1353.1336. pr. Kr., kvarcit, Ägyptisches Museum und Papyrussammlung, Berlin.

19

Bak, Autoportret sa suprugom Taheri, o. 1353.1336. g. pr. Kr., kvarcit, Ägyptisches Museum und Papyrussammlung, Berlin.

Kip Ekhmatona iz Karnaka, Teba, 1353. – 1335. g. pr. Kr., pješčenjak, 3.96m, Egipatski muzej, Kairo.

20

Povijest autoportreta

- U srednjem vijeku autoportret kao potpis na crkvenoj opremi
  - Zlatar Volvin, 835., crkva sv. Ambrozija, Milano
- Vrlo malo autoportreta prije 16. st.
  - Većina na marginama iluminiranih rukopisa
  - Nepovlašteni status umjetnika

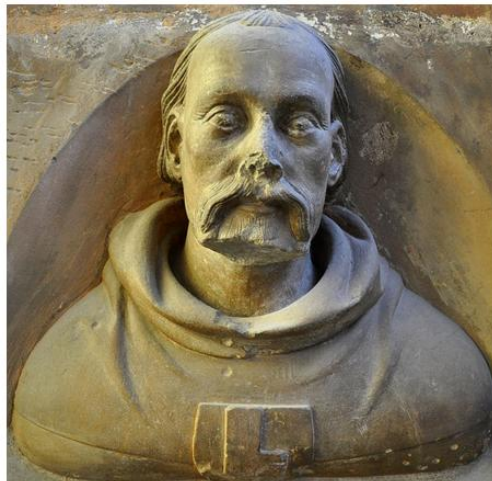

Volvin, medaljon s prikazom sv. Ambrozija kako krmi Volvina, 835. g., pozadina zlatog oltara Ansilberta II, Crkva sv. Ambrozija, Milano.

21

Povijest autoportreta

- Promjena u statusu umjetnika

Peter Parler, Autoportret, 14. st., kamen, stvarna veličina, triforijska galerija iznad ophoda Katedrale sv. Vida, Prag.

22

Povijest autoportreta

AUTOPORTRET KAO POTPIS RADI BUDUĆIH NARUĐBI

Jan van Eyck, *Portret Arnolfinijevih*, 1434., ulje na dasci, 83.7 x 57 cm, [The National Gallery](#), London.

Lorenzo Ghiberti, *Autoportret* (detalj s istočnih vrata Krstionice sv. Ivana), 1425.-1452., pozlaćena bronca, Firenca.

23

Povijest autoportreta

PRIKAZIVANJE UMJETNIKA U LIKU SV. LUKE

Rogier van der Weyden, *Sv. Luka slika Bogorodicu*, o. 1435. - 1440. g., ulje i tempera na dasci, 137.5 x 110.8 cm, [Museum of Fine Arts](#), Boston.

24

Povijest autoportreta Od renesanse autoportret kao samostalna tema

Albrecht Dürer, *Autoportret s 13 godina*, 1484., srebrenka na papiru, 27.5 x 19.6 cm, [Albertina](#), Beč.

Albrecht Dürer, *Autoportret s 22 godine*, 1493., ulje na platnu prenešeno s pergamenta, 57 x 45 cm, [Louvre](#), Pariz.

25

Povijest autoportreta

Albrecht Dürer, *Autoportret s 26 godina*, 1498., ulje na dasci, 52 x 41 cm, Museo del Prado, Madrid.

Albrecht Dürer, *Autoportret*, 1500., ulje na dasci, 66.3 x 49 cm, Ante Pinakothek, München.

26

Povijest autoportreta

SLIKARSKI ATRIBUTI

Catharina van Hemessen, *Autoportret*, 1548., ulje na dasci, 31.1 x 24.4 cm, Michaelis Collectie, Cape Town.

OBITELJSKI PORTRET

Peter Paul Rubens, *Autoportret sa suprugom i sinom*, o. 1638., ulje na dasci, 203.8 x 158.1 cm, Metropolitan Museum of Art, New York.

27

Povijest autoportreta

RAINNA SCENA

Otto Dix, *Autoportret kao vojnik*, 1914., tinto i vodene boje na papiru, 68 x 53.5 cm, Municipal Gallery, Stuttgart.

GENRE SCENA

Gerrit Dou, *Autoportret*, 1665., ulje na dasci, 48.9 x 39.1 cm, Metropolitan Museum of Art, New York.

28

Rembrandt van Rijn, *Noćna straža*, 1642., ulje na platnu, 379.5 x 453.5 cm, [Rijksmuseum](#), Amsterdam.

29 **Povijest autoportreta**

- Rembrandt van Rijn
(Leiden, 1606. – Amsterdam, 1669.)
- Jedan od najvećih majstora autoportreta

Rembrandt van Rijn, *Autoportret*, 1660. ulje na platnu, 114.3 x 94 cm, [Kenwood House](#), London.

30

Povijest autoportreta

Od romantizma mnogo umjetnika bavi se autoportretom

Francisco de Goya, *Autoportret*, 1795., ulje na platnu, 18.2 x 12.2 cm, [Museo del Prado](#), Madrid.

Vincent van Gogh, *Autoportret sa slamnatim šeširom*, 1887., ulje na kartonu, 24.9 x 26.7 cm, [Insitute of Arts](#), Detroit.

31

Povijest autoportreta

Tradicija autoportreta nastavlja se i u 20. stoljeću u različitim stilovima, tehnikama i medijima

Pablo Picasso, *Autoportret s paletom*, 1906., ulje na platnu, 92 x 73 cm, Museum of Art, Philadelphia.

Cindy Sherman, *Bez naslova #92* (Serijal *Katastrofe i bajke*), 1985., fotografija u boji.

32

Vjekoslav Karas, *Autoportret*, 1840., Gradski muzej, Karlovac.

33

Animirano rješenje Vježbe 2

Miroslav Kraljević, *Autoportret sa psom*, 1910., ulje na platnu, 110 x 85.5 cm, Moderna galerija, Zagreb.

Miroslav Kraljević, *Bombyani*, 1912., ulje na platnu, Moderna galerija, Zagreb.

34

Animirano rješenje Vježbe 2

2

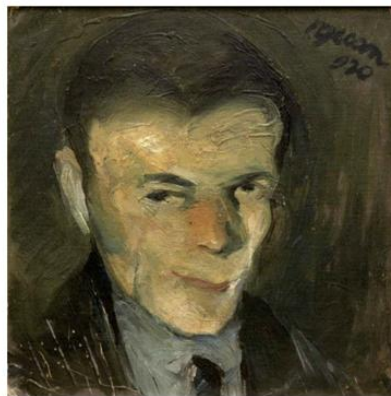

A

Vlaho Bukovac, *Autoportret sa suprugom* (diptih), 1914.

35

Animirano rješenje Vježbe 2

Vilko Gecan, *Autoportret*, 1920., ulje na platnu, 25.2. x 25.5 cm, Muzej suvremene umjetnosti, Zagreb.

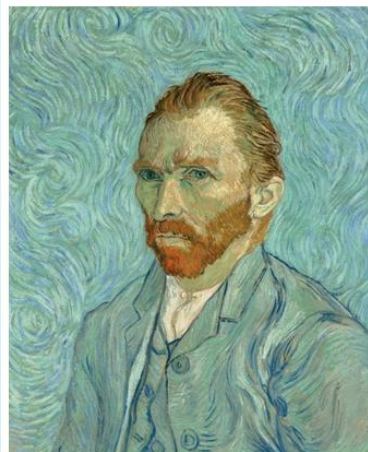
3

Vilko Gecan, *Portret Danka Anđelinovića* (detalj), 1928., ulje na platnu, 50.7. x 38.3 cm, Muzej suvremene umjetnosti, Zagreb.

D

36

Animirano rješenje Vježbe 2

Vincent van Gogh, *Autoportret*, 1889., ulje na platnu, 65 x 54.5 cm, Musée d'Orsay.

4

Vincent van Gogh, *Portret Perea Tanguya*, 1887., ulje na platnu 65 x 51 cm, Musée Rodin, Pariz.

C

37

Animirano rješenje Vježbe 2

5 Henri Matisse, *Autoportret u majici na crte*, 1906., ulje na platnu, 55 x 46 cm, Statens Museum for Kunst, Kopenhagen.

6 Henri Matisse, *Žena sa šešrom*, 1905., ulje na platnu, 80.65 x 59.69 cm, Museum of Modern Art, San Francisco.

38

Animirano rješenje Vježbe 2

6 Rembrandt van Rijn, *Autoportret*, 1658., ulje na platnu, 131 x 102 cm, The Frick Collection, New York.

7 Rembrandt van Rijn, *Portret Dircka van Osa*, o. 1658., ulje na platnu, 113.5 x 88.7 cm, Joslyn Art Museum, Omaha.

39

Animirano rješenje Vježbe 2

7 Jan van Eyck, *Čovjek s crvenim turbanom (Autoportret?)*, 1433., ulje na dasci, 53 x 25.8 cm, The National Gallery, London.

8 Jan van Eyck, *Čovjek s plavom kapom*, o. 1430., ulje na dasci, 22.5 x 16.6 cm, Brukenthal National Museum, Sibiu.

8 Rafael, *Autoportret s prijateljem*, 1518.-1520., ulje na platnu, 99 x 83 cm, Louvre, Pariz.

B Rafael, *Portret Baldassarea Castiglionea*, 1514.-1515., ulje na platnu, 82 x 67 cm, Louvre, Pariz.

Popis reprodukcija i izvori

- **Jackson Pollock, *Jesenski ritam*, 1950., emajl na platnu, 266.7 x 525.8 cm, The Metropolitan Museum of Art, New York**
http://www.gallerymall.com/wp-content/uploads/2013/03/autumn_rhythm_pollock1.jpg [5.7.2017.]
- **Willem de Kooning, *Zena*, 1950. – 1952., ulje na platnu, 192.7 x 147.3 cm, The Museum of Modern Art, New York**
<https://www.moma.org/media/W1siZiIsIjE3NDgzNyJdLFsicCshMvlnZlcnQLCitemVzaXplIDEzNjZAMTM2NlxIMDAzZSJdXQ.jpg%3A=618c8f6e61db99fb> [27.10.2016.]
- **Peter Paul Rubens, *Podizanje križa*, 1610. – 1611., ulje na platnu, 462 x 341 cm, Katedrala u Antverpenu, Belgija**
<https://www.peterpaulrubens.net/images/gallery/raising-of-the-cross.jpg> [5.7.2017.]
- **Francisco de Goya, *Treći svjnjaj 1808.*, 1814., ulje na platnu, 2.79 x 3.35 m, Museo del Prado, Madrid**
<https://content3.cdnprado.net/imagenes/Documentos/imgsem/5e5e175e177409-2993-4240-97fb-847a02c6496c/d87205f-4ef4-484c-806b-58fb03d4f8696.jpg> [5.7.2017.]
- **Sandro Botticelli, *Rodenje Venere*, o. 1485., tempera na dasci, 1.8 x 2.8 m, Galleria degli Uffizi, Firenca**
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/0/0b/Sandro_Botticelli_-_La_nascita_di_Venere_-_Google_Art_Project_-_edited.jpg/1024px-Sandro_Botticelli_-_La_nascita_di_Venere_-_Google_Art_Project_-_edited.jpg [27.10.2016.]
- **Albrecht Dürer, *Zec*, 1502., akvarel, 25.1 x 22.6 cm, Albertina, Beč**
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/4/44/Albrecht_D%C3%BCrer_-_Hare%2C_1502_-_Google_Art_Project.jpg/800px-Albrecht_D%C3%BCrer_-_Hare%2C_1502_-_Google_Art_Project.jpg [27.10.2016.]
- **Willem Claesz Heda, *Mrva privoda s kamericama*, 1635., ulje na dasci, 49.8 x 80.6 cm, The Metropolitan Museum of Art, New York**
http://www.metmuseum.org/toah/images/hb/hb_2005.331.4.jpg [27.10.2016.]
- **Jan Vermeer, *Ljubavno pismo*, 1665. – 1668., ulje na platnu, 43.8 x 38.7 cm, Rijksmuseum, Amsterdam**
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/4/4b/Vermeer%2C_Johannes_-_The_Loveletter.jpg/800px-Vermeer%2C_Johannes_-_The_Loveletter.jpg [27.10.2016.]
- **Jean Auguste Dominique Ingres, *Vatika Odaliska*, 1814., ulje na platnu, 91 x 162 cm, Musée du Louvre, Pariz**
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/4/4a/Jean_Auguste_Dominique_Ingres%2C_La_Grande_Odalisque%2C_1814.jpg/1024px-Jean_Auguste_Dominique_Ingres%2C_La_Grande_Odalisque%2C_1814.jpg [27.10.2016.]
- **Henri Matisse, *Zelena linija (Gospođa Matisse)*, 1905., ulje na platnu, 40.5 x 32.5 cm, Statens Museum for Kunst, Kopenhagen**
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/en/thumb/2/2d/Matisse_-_Green_Line.jpg/800px-Matisse_-_Green_Line.jpg [27.10.2016.]
- **Paul Cézanne, *Mont Sainte-Victoire siven iz kamanoloma Bibemus*, 1897. – 1900. (ulje na platnu, 65.1 x 80 cm, Baltimore Museum of Art**
<http://www.paulcezanne.org/images/paintings/mont-sainte-victoire-seen-from-the-bibemus-quarr.jpg> [27.10.2016.]
- **Justinijan I (detalj), 547., mozaik, San Vitale, Ravenna**
[https://en.wikipedia.org/wiki/Basilica_of_San_Vitale#/media/File:Mosaic_of_Justinianus_I_-_Basilica_San_Vitale_\(Ravenna\).jpg](https://en.wikipedia.org/wiki/Basilica_of_San_Vitale#/media/File:Mosaic_of_Justinianus_I_-_Basilica_San_Vitale_(Ravenna).jpg) [7.11.2016.]
- **Jody Clark, *Portret kraljice Elizabete II*, kovаницa u optičaju u Ujedinjenom Kraljevstvu, 2015.**
<http://i.huffpost.com/gen/2671282/original.jpg> [7.11.2016.]

Popis reprodukcija i izvori

- **Jan van Eyck, *Portret Arnolfiniovih*, 1434., ulje na dasci, 83.7 x 57 cm, The National Gallery, London**
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/3/33/Van_Eyck_-_Arnolfini_Portrait.jpg [7.11.2016.]
- **Nicholas Hilliard, *Elizabeta I*, 1572., vodene boje na pergamentu, 51 x 48 mm, The National Portrait Gallery, London**
http://images.npg.org.uk/264_3257/3/mw02073.jpg [7.11.2016.]
- **Diego Velázquez, *Las Meninas*, 1656., ulje na platnu, 318 x 276 cm, Museo del Prado, Madrid**
https://en.wikipedia.org/wiki/Las_Meninas#/media/File:Las_Meninas_01.jpg [7.11.2016.]
- **Bak, *Autoportret sa suprugom Taheri*, o. 1353.1336. g. pr. Kr., kvarcit, Ägyptisches Museum und Papyrussammlung, Berlin**
http://i.telegraph.co.uk/multimedia/archive/02865/Bak_-_Self-Portrait_2865971k.jpg [9.11.2016.]
- **Kip *Ekhmatong iz Karnaka*, Teba, 1353. – 1335. g. pr. Kr., pješčenjak, 3.96m, Egipatski muzej, Kairo**
<http://www.ancient-origins.net/sites/default/files/Akhenaten-temple-aton.jpg> [15.5.2017.]
- **Volvin, medaljon s prikazom sv. Ambrozija kako krmi Volvino, 835. g., pozadina zlatnog oltara Angilberta II, Crkva sv. Ambrozija, Milano.**
http://www.italianways.com/wp-content/uploads/2013/12/TW_Volvino_Altare-S.Ambrogio_16.jpg [15.5.2017.]
- **Peter Parler, *Autoportret*, 14. st., kamen, stvarna veličina, triforijska galerija iznad ophoda Katedrale sv. Vida, Prag**
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/c/cb/Busta_Peter_Parler%2C%2A9%2C%2A99.jpg/800px-Busta_Peter_Parler%2C%2A9%2C%2A99.jpg [15.5.2017.]
- **Lorenzo Ghiberti, *Autoportret* (detalj) s istočnih vrata Kristionice sv. Ivana), 1425.-1452., pozlaćena bronca, Firenca**
http://www.wga.hu/detail/s/g/ghiberti/paradiso/porta_d2.jpg [15.5.2017.]
- **Rogier van der Weiden, *Sv. Luka slika Bogorodicu*, o. 1435. – 1440. g., ulje i tempera na dasci, 137.5 x 110.8 cm, Museum of Fine Arts, Boston**
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/9/9e/Saint_Luke_Drawing_the_Virgin_MFA_Boston.jpg/800px-Saint_Luke_Drawing_the_Virgin_MFA_Boston.jpg [15.5.2017.]
- **Albrecht Dürer, *Autoportret s 13 godina*, 1484., srebrnka na papiru, 27.5 x 19.6 cm, Albertina, Beč**
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/8/8c/Self-portrait_at_13_by_Albrecht_D%C3%BCrer.jpg/800px-Self-portrait_at_13_by_Albrecht_D%C3%BCrer.jpg [15.5.2017.]
- **Albrecht Dürer, *Autoportret s 22 godine*, 1493., ulje na platnu prenešeno s pergamenta, 87 x 45 cm, Louvre, Pariz**
http://www.wga.hu/art/d/durer/1_01_04self22.jpg [15.5.2017.]
- **Albrecht Dürer, *Autoportret s 26 godina*, 1498., ulje na dasci, 82 x 41 cm, Museo del Prado, Madrid**
http://www.wga.hu/art/d/durer/1_02_05self26.jpg [15.5.2017.]
- **Albrecht Dürer, *Autoportret*, 1500., ulje na dasci, 66.3 x 49 cm, Ante Pinakothek, München**
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/4/48/Durer_selfportrait.jpg [9.11.2016.]
- **Catharina van Hemessen, *Autoportret*, 1548., ulje na dasci, 31.1 x 24.4 cm, Michaelis Collectie, Cape Town**
https://en.wikipedia.org/wiki/Catharina_van_Hemessen#/media/File:Hemessen-Selbstbildnis.jpg [9.11.2016.]

Popis reprodukcija i izvori

- **Peter Paul Rubens, *Autoportret sa suprugom i sinom*, o. 1638., ulje na dasci, 203.8 x 158.1 cm, Metropolitan Museum of Art, New York**
https://commons.wikimedia.org/wiki/Peter_Paul_Rubens_Self-portraits#/media/File:Rubens_Helene_Fourment.jpg [9.11.2016.]
- **Otto Dix, *Autoportret kao vojnik*, 1914., tinta i vodene boje na papiru, 68 x 53.5 cm, Municipal Gallery, Stuttgart**
<http://images.artnet.com/images-us/magazine/features/kuspi/kuspi03-24-10-23.jpg> [15.5.2017.]
- **Gerrit Dou, *Autoportret*, 1665., ulje na dasci, 43.9 x 39.1 cm, Metropolitan Museum of Art, New York**
<http://images.metmuseum.org/CRD/images/np-web-large/DP145902.jpg> [13.5.2017.]
- **Rembrandt van Rijn, *Noćna straža*, 1642., ulje na platnu, 379.5 x 453.5 cm, Rijksmuseum, Amsterdam**
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/2/28/The_Nightwatch_by_Rembrandt.jpg/800px-The_Nightwatch_by_Rembrandt.jpg [15.5.2017.]
- **Rembrandt van Rijn, *Autoportret*, 1660., ulje na platnu, 114.3 x 94 cm, Kenwood House, London**
[https://en.wikipedia.org/wiki/Self-Portrait_with_Two_Circles#/media/File:Rembrandt_Self-portrait_\(Kenwood\).jpg](https://en.wikipedia.org/wiki/Self-Portrait_with_Two_Circles#/media/File:Rembrandt_Self-portrait_(Kenwood).jpg) [9.11.2016.]
- **Francisco de Goya, *Autoportret*, 1795., ulje na platnu, 18.2 x 12.2 cm, Museo del Prado, Madrid**
[https://en.wikipedia.org/wiki/Francisco_Goya#/media/File:Autoretrato_de_Goya_\(1795\).jpg](https://en.wikipedia.org/wiki/Francisco_Goya#/media/File:Autoretrato_de_Goya_(1795).jpg) [9.11.2016.]
- **Vincent van Gogh, *Autoportret sa slannatim šešir*, 1887., ulje na kartonu, 24.9 x 26.7 cm, Insitute of Arts, Detroit**
https://en.wikipedia.org/wiki/Portraits_of_Vincent_van_Gogh#/media/File:Van_Gogh_Self-Portrait_with_Straw_Hat_1887-Detroit.jpg [9.11.2016.]
- **Pablo Picasso, *Autoportret sa paletom*, 1906., ulje na platnu, 92 x 73 cm, Museum of Art, Philadelphia**
<http://www.artchive.com/artchive/p/picasso/self6.jpg> [9.11.2016.]
- **Cindy Sherman, *Bez naslova #92 (Serijal Katsastrofi bajke)*, 1985., fotografija u boji**
<https://artblart.files.wordpress.com/2011/03/cindy-sherman-untitled-92-1981.jpg>
- **Vjekoslav Karas, *Autoportret*, 1840., Gradski muzej, Karlovac**
https://en.wikipedia.org/wiki/Vjekoslav_Karas#/media/File:Karas_-_Vjekoslav_-_Autoportret.jpg [9.11.2016.]
- **Miroslav Kraljević, *Autoportret sa psom*, 1910., ulje na platnu, 110 x 85.5 cm, Moderna galerija, Zagreb**
https://en.wikipedia.org/wiki/Miroslav_Kraljević#/media/File:1910_Miroslav_Kraljević_Autoportret_sa_psom_ulje_110x85.5_Mo_derna_galerija_Zagreb.jpg [10.11.2016.]
- **Miroslav Kraljević, *Bonvivant*, 1912., ulje na platnu, Moderna galerija, Zagreb**
https://en.wikipedia.org/wiki/Miroslav_Kraljević#/media/File:1912_Miroslav_Kraljević_Bonvivant.jpg [10.11.2016.]
- **Vlaho Bukovac, *Autoportret sa suprugom (dipih)*, 1914.**
https://lh3.googleusercontent.com/HfLg5y_IFNmG7A1dMyNoA_WO4azzSQmFTnDeNGTEsE-ZDSEMIkwxXF4MC_ApNo_UiRxdwK376HA=w213-h220 [22.5.2017.]
- **Vilko Gecan, *Autoportret*, 1920., ulje na platnu, 25.2 x 25.5 cm, Muzej suvremene umjetnosti, Zagreb.**
<https://www.msu.hr/hr/13357/prezivanje/vilko+gecan,0,0,21/1010025/> [10.11.2016.]
- **Vilko Gecan, *Portret Danka Andelinovića (detalj)*, 1928., ulje na platnu, 50.7 x 38.3 cm, Muzej suvremene umjetnosti, Zagreb**
<https://www.msu.hr/hr/13357/prezivanje/vilko+gecan,0,0,21/1011289/> [10.11.2016.]

Popis reprodukcija i izvori

- **Vincent van Gogh, *Autoportret*, 1889., ulje na platnu, 65 x 54.5 cm, Musee d' Orsay**
http://www.musee-orsay.fr/typo3temp/zoom/tmp_382f5dcf478c22b5d0907e93f4907da0.gif [10.11.2016.]
- **Vincent van Gogh, *Portret Perea Tanguya*, 1887., ulje na platnu 65 x 51 cm, Musee Rodin, Pariz**
https://en.wikipedia.org/wiki/Portrait_of_P%C3%A8re_Tanguy#/media/File:Van_Gogh_-_Portrait_of_Pere_Tanguy_1887-8.JPG [10.11.2016.]
- **Henri Matisse, *Autoportret u majici na crte*, 1906., ulje na platnu, 55 x 46 cm, Statens Museum for Kunst, Kopenhagen**
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/en/8/8f/Henri_Matisse_Self-Portrait_in_a_Striped_T-shirt_%281906%29.jpg [10.11.2016.]
- **Henri Matisse, *Zena sa šešir*, 1905., ulje na platnu, 80.65 x 59.69 cm, Museum of Modern Art, San Francisco**
<https://upload.wikimedia.org/wikipedia/en/F/b/Matisse-Woman-with-a-Hat.jpg> [10.11.2016.]
- **Rembrandt van Rijn, *Autoportret*, 1658., ulje na platnu, 131 x 102 cm, The Frick Collection, New York**
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/9a/Rembrandt_Harmensz_van_Rijn_130.jpg [10.11.2016.]
- **Rembrandt van Rijn, *Portret Ducky van Osa*, o. 1658., ulje na platnu, 113.5 x 88.7 cm, Joslyn Art Museum, Omaha**
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/6/6a/Rembrandt_Porrait_of_the_Dyke_Reeve_Duck_van_Os.jpg [10.11.2016.]
- **Jan van Eyck, *Covjek s crvenim turbanom (Autoportret)*, 1433., ulje na dasci, 53 x 25.8 cm, The National Gallery, London**
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/0/ca/Portrait_of_a_Man_in_a_Turban_%28Jan_van_Eyck%29_with_frame.jpg [10.11.2016.]
- **Jan van Eyck, *Covjek s plavom kapom*, o. 1430., ulje na dasci, 22.5 x 16.6 cm, Brukenthal National Museum, Sibiu**
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/e/e0/Man_in_a_Blue_Cap_-_Jan_van_Eyck_-_Google_Cultural_Institute.jpg [10.11.2016.]
- **Rafael, *Autoportret s prijateljom*, 1518.-1520., ulje na platnu, 99 x 83 cm, Louvre, Pariz**
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/5/57/Portrait_de_l'artiste_avec_un_ami%2C_by_Raffaello_Sanzio%2C_from_C2RMF_retouched.jpg [10.11.2016.]
- **Rafael, *Portret Baldassarrea Castiglionea*, 1514.-1515., ulje na platnu, 82 x 67 cm, Louvre, Pariz**
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/94/Baldassare_Castiglione%2C_by_Raffaello_Sanzio%2C_from_C2RMF_retouched.jpg [10.11.2016.]

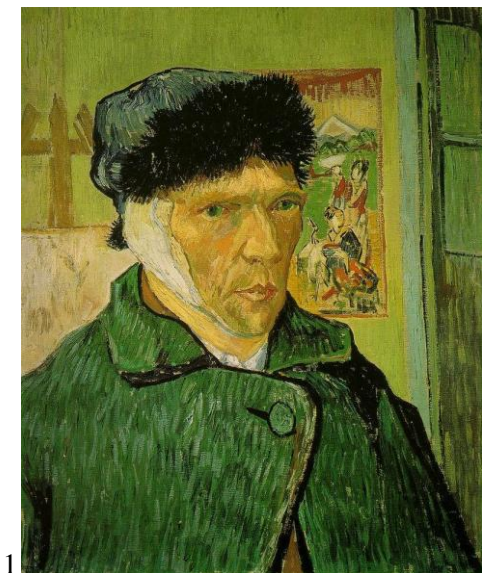
5.3. Autoportret

5.3.1. Autoportret: literatura

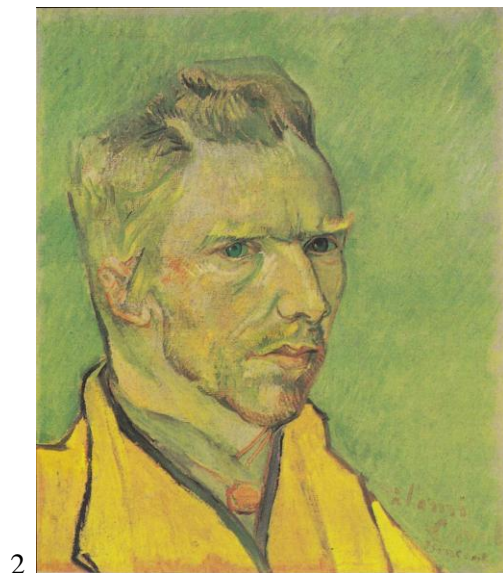
1. Philippe Abastado, Gilles Guiramand, Bernard Bousquet, »Signs of ageing, the lifespan and self-representation in European self-portraits since the 15th century«, u: *Ageing & Society* 25 (2005), str. 147-158.
2. Penelope J. E. Davies, Walter B. Denny, Frima Fox Hofrichter, Joseph Jacobs, Ann M. Roberts, David L. Simon, *Jansonova povijest umjetnosti: zapadna tradicija*, Varaždin: Stanek, 2008.
3. Vincent van Gogh, *Pisma: izbor*, preveo Radovan Ivšić, Zagreb: Moderna vremena, 1997.
4. James Hall, *The self-portrait: a cultural history*, New York: Thames and Hudson, 2014.
5. Sabine Melchior-Bonnet, *The Mirror: a history*, New York; London: Routledge, 2002.
6. Lucjan Menaše, Zdenko Šenoa, »Autoportret«, u: *Enciklopedija likovnih umjetnosti* 1, 1959., str. 187-193.
7. Ingo F. Walther, *Vincent van Gogh: 1853. – 1890.: vizija i stvarnost*, Zagreb: Europapress holding, 2006.
8. Shearer West, *Portraiture*, Oxford: Oxford University Press, 2004.
9. *Self-Portrait in a Fur-Collared Robe*, <http://www.wga.hu/frames-e.html?html/d/durer/1/03/1self28.html>
10. *The self-portrait as self-promotion*, <https://www.royalcollection.org.uk/collection/themes/exhibitions/portrait-of-the-artist/the-queens-gallery-buckingham-palace/exhibition-details/explore-the-exhibition/the-self-portrait-as-self-promotion#/>

5.3.2. Autoportret: Vježba 1

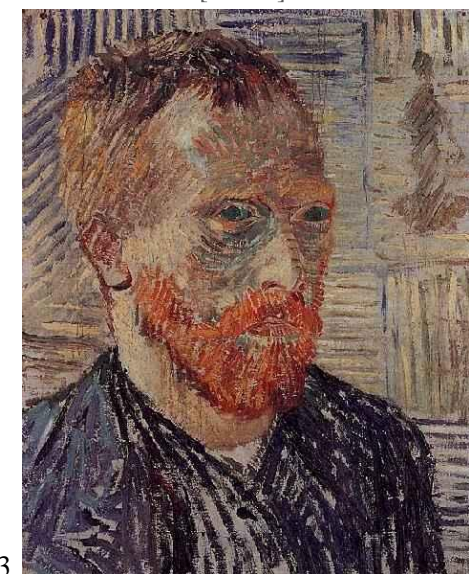
U paru pažljivo promotrite reprodukcije i pročitajte tekstove koji se nalaze u nastavku. Obratite pažnju na aspekte Van Goghova umjetničkog rada o kojima piše u citatima, na njegove stavove o pojedinim likovnim elementima i sredstvima i načinima njihova korištenja, na njegove trenutne inspiracije, osjećaje i događaje koje opisuje te ih zatim uočite na reprodukcijama i povežite s tekstovima.

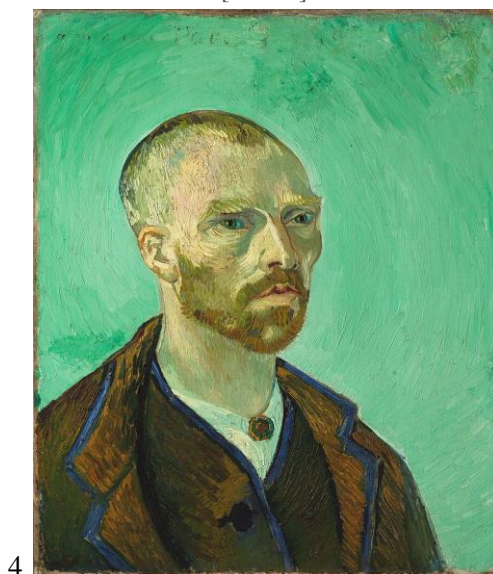
[Sl. 28.]

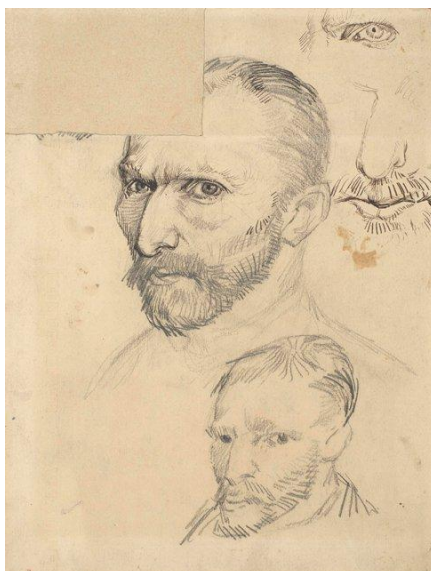
[Sl. 29.]

[Sl. 30.]

[Sl. 31.]

5

[Sl. 32.]

5

»Čini mi se da sam ušao u trag onome što tražim, a možda bih to još i brže našao da bez ičijeg vodstva crtam po antičkim uzorima. Meni je drago što sam išao u Akademiju i to upravo zato što u njoj mogu vidjeti mnoge rezultate metode koju zovu *prendre par le contour* (franc. odrediti obrisom).

Naime, oni to rade sistematski i neprestano mi prigovaraju: 'Napravite najprije obris, vaš obris nije točan. Neću to korigirati ako budete modelirali prije nego što ozbiljno odredite obris.' Vidiš, sve se svodi na to. A trebao bi vidjeti kako su plitki, mrtvi i nesnosni rezultati te metode.«

Antwerpen, veljača 1886.

2

»Opažam da se sve ono što sam naučio u Parizu gubi i da se vraćam onim mislima koje su se u meni rojile još na selu, prije nego što sam upoznao impresioniste.

Neću se jako čuditi ako impresionisti uskoro počnu prigovarati mome načinu slikanja, kojega su sve više oplodile Delacroixove ideje, nego njihove.

Naime, umjesto da točno prenosim ono što mi je pred očima, ja samovoljnije upotrebljavam boju da bih se snažno izrazio.«

Arles, srpanj 1888.

1

»Rana dobro zacjeljuje, a veliki se gubitak krvi nadoknađuje, jer dobro jedem i probavljam. Najstrašnija je besanica. Liječnik mi o njoj još ništa nije govorio, a ni ja njemu. Ali ja se sam borim protiv nje.

Protiv te besanice se borim iznimno jakom dozom kamfora kojega stavljam u jastuk i strunjaču. Preporučam to i tebi, ako ikada ne budeš mogao spavati. Jako sam se bojao toga što ću sam spavati u kući – bio sam u strahu da neću moći zaspati. Ali sve je dobro prošlo i nadam se da mi se besanica neće više vratiti.«

Arles, 9. siječnja 1889.

4

»Jednog ćeš dana vidjeti i moj autoportret koji sam poslao Gauguinu, jer će ga on, nadam se sačuvati.

Na tom su portretu sve boje pepeljaste na svijetlo veronese-zelenoj pozadini (nema žute boje). Odjeven sam u onaj smeđi kaput s plavim rubom, ali tu sam smeđu boju pretjerao do grimizne, a povećao sam i širinu plavih rubova.

Glava je modelirana potpuno svijetlo, pastozno, na svijetloj pozadini, gotovo bez sjena. Samo oči sam naslikao malo koso, na japanski način.«

Arles, rujan 1888.

3

»Ti znaš da sam u svom radu prevrtljiv i da ova pomama za slikanjem voćnjaka neće uvijek trajati. Poslije ću vjerojatno slikati arene. Osim toga, moram još strašno mnogo crtati, jer bih rado napravio crteže u stilu japanskih oslikanih tkanina. Ja ne mogu ništa drugo, nego kovati željezo, dok je vruće.«

Arles, travanj 1888.

5.3.3. Autoportret: prezentacija

1 Autoportret i selfie
(Prijedlog projektne nastave iz Likovne umjetnosti)

2. tjedan
Autoportret

Zašto umjetnici rade autoportrete?
Karakteristike autoportreta

2 **Pojava autoportreta (15. i 16. st.)**

- Ravna ogledala nedostupna van Venecije do 15. st.
- Sve veća samosvijest Europljana
- Promjene u položaju umjetnika

3 **Razlozi za izradu autoportreta**

Potvrđivanje položaja umjetnika

Catharina van Hemessen, *Autoportret*, 1548., ulje na dasci, 31.1 x 24.4 cm, Michaelis Collectie, Cape Town.

4

Razlozi za izradu autoportreta

Eksperimentiranje izrazima lica

Rembrandt van Rijn, *Autoportret namrštenog lica*, 1630., bakropis, Tevlers Museum, Haarlem.

Rembrandt van Rijn, *Autoportret nasmiyanoga lica*, 1630., bakropis, Rijksmuseum, Amsterdam.

Rembrandt van Rijn, *Autoportret začudenog izraza lica*, 1630., bakropis, Nationalmuseum, Stockholm.

5

Razlozi za izradu autoportreta

Eksperimentiranje temom

Frida Kahlo, *Dvije Frida*, 1939., ulje na platnu, 1.74 x 1.74 m, Museo de Arte Moderno, Instituto Nacional de Bellas Artes, Mexico City.

6

Razlozi za izradu autoportreta

Eksperimentiranje gestama

Egon Schiele, *Autoportret s izvnutom rukom*, 1910., akvarel na papiru, 31.7 x 45.1 cm, privatna zbirka.

7 **Vježba:** Podijelite se u parove i rekreirajte jedan od ponuđenih autoportreta s njegovim ključnim likovnim elementima

Artemisia Gentileschi, *Autoportret (Alegorija slikarstva)*, 1693., ulje na platnu, 96.5 x 73.7 cm, Royal Collection, London.

Rembrandt van Rijn, *Autoportret začuđenog traza lica*, 1630., grafika.

8 **Vježba:** Podijelite se u parove i rekreirajte jedan od ponuđenih autoportreta s njegovim ključnim likovnim elementima

Gustave Courbet, *Očajni čovjek (Autoportret)*, 1843. – 1845., ulje na platnu, 54 x 45 cm, privatna zbirka.

Lucien Freud, *Odras s dvoje djece (Autoportret)*, 1965., ulje na platnu, 91 x 91 cm, Museo Thyssen-Bornemisza, Madrid.

9 **Vježba:** Podijelite se u parove i rekreirajte jedan od ponuđenih autoportreta s njegovim ključnim likovnim elementima

Egon Schiele, *Autoportret s crnom vazom i raširenim prstima*, 1911., ulje na dasci, 34 x 27.5 cm, Kunsthistorisches Museum, Beč.

Egon Schiele, *Autoportret s izvnutom rukom*, 1910., akvarel i ugljen na papiru, 45 x 31.75 cm, privatna zbirka, New York.

10 **Vježba:** Podijelite se u parove i rekreirajte jedan od ponuđenih autoportreta s njegovim ključnim likovnim elementima

Parmigianino, *Autoportret u konveksnom zrcalu*, o. 1524., ulje na konveksnoj dasci, d = 24.4 cm, Kunsthistorisches Museum, Beč.

Anthony van Dyck, *Autoportret sa sunčokretom*, 1632., ulje na platnu, 60 x 73 cm, privatna zbirka.

11 **Vježba:** Podijelite se u parove i rekreirajte jedan od ponuđenih autoportreta s njegovim ključnim likovnim elementima

Tamara de Lempicka, *Autoportret (Tamara u zelenom Bugattiju)*, 1929., ulje na dasci, 35 x 27 cm, privatna zbirka, Švicarska.

Henri de Toulouse-Lautrec, *Autoportret pred zrcalom*, 1883., ulje na kartonu, 32.4 x 40.3 cm, Musée Toulouse-Lautrec, Albi.

12 **Vježba:** Podijelite se u parove i rekreirajte jedan od ponuđenih autoportreta s njegovim ključnim likovnim elementima

Rembrandt van Rijn, *Autoportret*, 1629., ulje na dasci, 44 x 34 cm, Indianapolis Museum of Art, Indianapolis.

Andy Warhol, *Autoportret*, 1966., sitotisak na devet platna, cjelina 171.7 x 171.1 cm, MoMA, New York.

13

Razlozi za izradu autoportreta

Dokumentiranje dobi i izgleda

Rembrandt van Rijn, *Autoportret*, 1629., ulje na dasci, 44 x 34 cm, [Indianapolis Museum of Art, Indianapolis](#).

Rembrandt van Rijn, *Autoportret s beretkom i podignutim ovratnikom*, 1659., ulje na platnu, 84.4 x 66 cm, [National Gallery of Art, Washington, DC](#).

14

Idealizirani prikaz

Albrecht Dürer, *Autoportret*, 1500., ulje na dasci, 66.3 x 49 cm, [Antikensammlung, München](#).

Karikatura

Hemi de Toulouse-Lautrec, *Autoportret / Karikatura*, 1885., tinta na papiru, 30.4 x 12.7 cm, [Musée Toulouse-Lautrec, Albi](#).

15

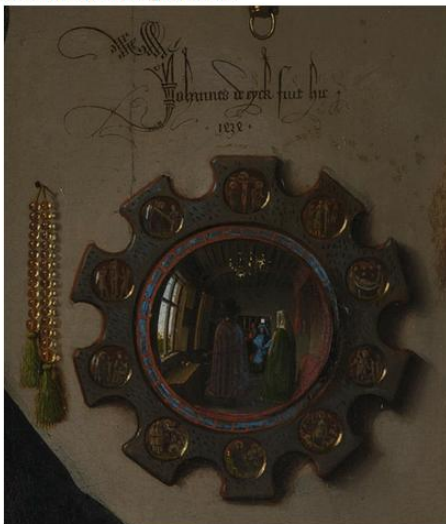
Razlozi za izradu autoportreta

- Alat za promidžbu
  - Potencijalni pokrovitelji
- Suradnja s akademijama

16

Razlozi za izradu autoportreta

Autoportret kao potpis

Jan van Eyck, *Portret Arnolfinijevih* (detalj), 1434., ulje na dasci, 83,7 x 57 cm, The National Gallery, London.

17 Animirano rješenje Vježbe 1: Povežite tekst Van Goghovih pisama s njegovim autoportretima

»Rana dobro zacjeljuje, a veliki se gubitak krvi nadoknađuje, jer dobro jedem i probavljam. Najstrašnija je besanica. Liječnik mi o njoj još ništa nije govorio, a ni ja njemu. Ali ja se sam borim protiv nje.

Protiv te besanice se borim iznimno jakim dozom kamfora kojega stavljam u jastuk i strunjaču. Preporučam to i tebi, ako ikada ne budeš mogao spavati. Jako sam se bojao toga što ću sam spavati u kući – bio sam u strahu da neću moći zaspati. Ali sve je dobro prošlo i nadam se da mi se besanica neće više vratiti.«

Arles, 9. siječnja 1889.

Vincent van Gogh, *Autoportret s uhom u zavojima, štafelajem i japanskom grafičkom*, 1889., ulje na platnu, 60 x 49 cm, Courtauld Institute Galleries, London.

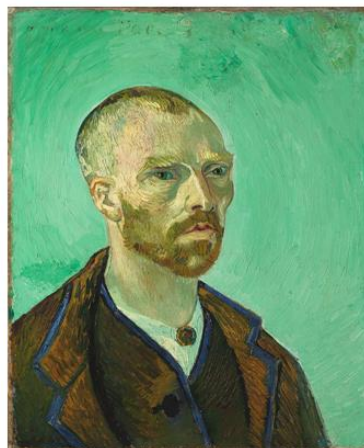
18 Animirano rješenje Vježbe 1: Povežite tekst Van Goghovih pisama s njegovim autoportretima

»Jednog ćeš dana vidjeti i moj autoportret koji sam poslao Gauguinu, jer će ga on, nadam se sačuvati.

Na tom su portretu sve boje pepeljaste na svijetlo veronese-zelenoj pozadini (nema žute boje). Odjeven sam u onaj smeđi kaput s plavim rubom, ali tu sam smeđu boju pretjerao do grimizne, a povećao sam i širinu plavih rubova.

Glava je modelirana potpuno svijetlo, pastozno, na svijetloj pozadini, gotovo bez sjena. Samo oči sam naslikao malo koso, na japanski način.«

Arles, rujna 1888.

Vincent van Gogh, *Autoportret posvećen Paulu Gauguinu*, 1888., ulje na platnu, 62 x 52 cm, Fogg Art Museum, Cambridge (MA).

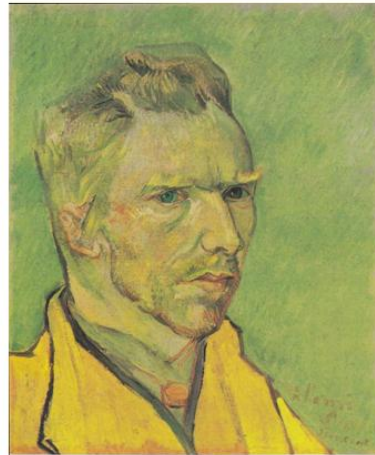
19 Animirano rješenje Vježbe 1: Povežite tekst Van Goghovih pisama s njegovim autoportretima

»Opažam da se sve ono što sam naučio u Parizu gubi i da se vraćam onim mislima koje su se u meni rojile još na selu, prije nego što sam upoznao impresioniste.

Neću se jako čuditi ako impresionisti uskoro počnu prigovarati mome načinu slikanja, kojega su sve više oplodile Delacroixove ideje, nego njihove.

Naime, umjesto da točno prenosim ono što mi je pred očima, ja samovoljnije upotrebljavam boju da bih se snažno izrazio.«

Arles, srpanj 1888.

Vincent van Gogh, *Autoportret*, 1888., privatna zbirka.

20 Animirano rješenje Vježbe 1: Povežite tekst Van Goghovih pisama s njegovim autoportretima

»Ti znaš da sam u svom radu prevrtljiv i da ova pomama za slikanjem voćnjaka neće uvijek trajati. Poslije ću vjerojatno slikati arene. Osim toga, moram još strašno mnogo crtati, jer bih rado napravio crteže u stilu japanskih oslikanih tkanina. Ja ne mogu ništa drugo, nego kovati željezo, dok je vruće.«

Arles, travanj 1888.

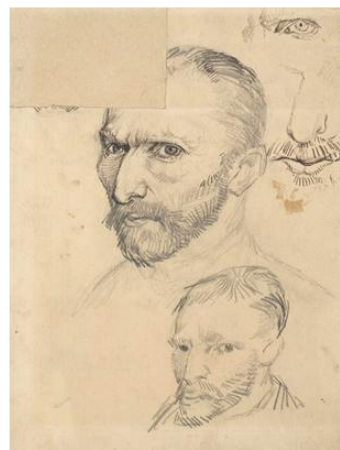
Vincent van Gogh, *Autoportret s japanskom grafikom*, 1887/1888., Kunstmuseum Basel.

21 Animirano rješenje Vježbe 1: Povežite tekst Van Goghovih pisama s njegovim autoportretima

»Čini mi se da sam ušao u trag onome što tražim, a možda bih to još i brže našao da bez ičijeg vodstva crtam po antičkim uzorima. Meni je drago što sam išao u Akademiju i to upravo zato što u njoj mogu vidjeti mnoge rezultate metode koju zovu *prendre par le contour* (franc. odrediti obrisom).

Naime, oni to rade sistematski i neprestano mi prigovaraju: »Napravite najprije obris, vaš obris nije točan. Neću to korigirati ako budete modelirali prije nego što ozbiljno odredite obris.« Vidiš, sve se svodi na to. A trebao bi vidjeti kako su plitki, mrtvi i nesnosni rezultati te metode.«

Antwerpen, veljača 1886.

Vincent van Gogh, *Dva autoportreta i nekoliko detalja*, 1886., olovka na papiru, Van Gogh Museum, Amsterdam.

22

Razlozi za izradu autoportreta

Istraživanje vlastitih psihičkih stanja

Vincent van Gogh, *Autoportret s lulom*, 1886., ulje na platnu, 27.2 x 19 cm, Van Gogh [Museum](#), Amsterdam.

Vincent van Gogh, *Autoportret sa štafelajem*, 1886., ulje na platnu, 46.5 x 38.3 19 cm, Van Gogh [Museum](#), Amsterdam.

23

Vincent van Gogh, *Autoportret sa štafelajem*, 1887.-1888., ulje na platnu, 65.1 x 50 cm, Van Gogh [Museum](#), Amsterdam.

24

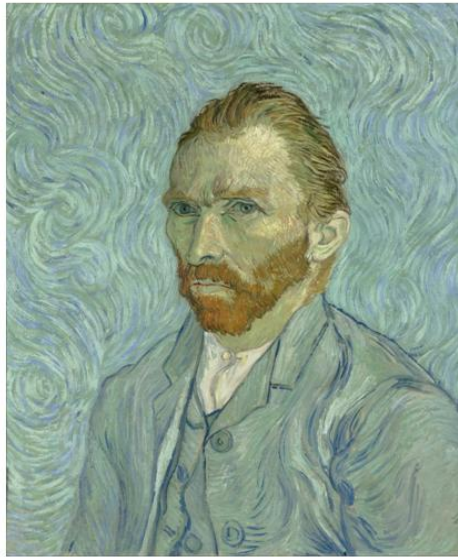

Vincent van Gogh, *Autoportret posvećen Paulu Gauguinu*, 1888., ulje na platnu, 61.5 x 50.3 cm, [Harvard Art Museums](#)/Fogg Museum, Cambridge (SAD).

Vincent van Gogh, *Autoportret sa zavijenim uhom, japanskom grafikom i štafelajem*, 1889., ulje na platnu, 60 x 49 cm, [Courtauld Institute Galleries](#), London.

25

Vincent van Gogh, *Autoportret*, 1889., ulje na platnu, 65 x 54 cm, Musée d'Orsay, Pariz.

26

Specifične karakteristike autoportreta
Odnos prema promatraču / Komunikacija s promatračem

Gustave Courbet, *Očajni čovjek ili Autoportret*, 1843.-1845., ulje na platnu, 54 x 45 cm, privatna zbirka.

27

Ključna karakteristika = Bavljenje umjetničkim identitetom

Diego Velázquez, *Las Meninas* (detalj), 1656., ulje na platnu, 318 x 276 cm, Museo del Prado, Madrid.

28

Albrecht Dürer, *Autoportret*, 1500., ulje na dasci, 66.3 x 49 cm, Ante Pinakothek, München .

29

Fizička nemogućnost smrti u umu nekoga tko živi, 1991., tigraški morski pas, staklo, čelik, otopina formaldehida, 213 x 518 x 213 cm.

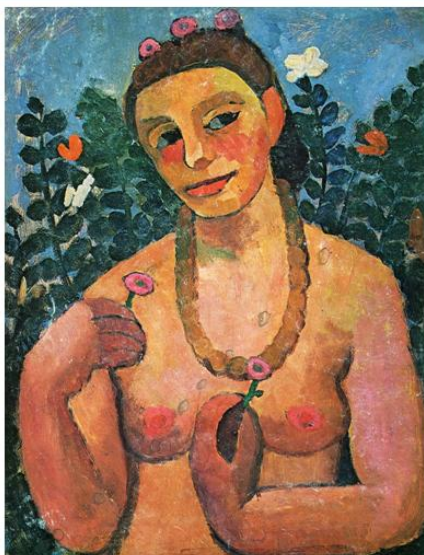

Autoportret kao farmaceut, 2000., staklo, obojeni čelik, guma, drvo, ulje na platnu, laboratorijska kuta, slikarski pribor, stol, noćni omanić, stolica, ogledalo, cipele, pepeljara, cigarete, keramički vrč, zdjele, šalica i rola kuhinjskog papira, 2134 x 3048 x 2743 mm.

30

Lavinia Fontana, *Autoportret za čembalom sa sluškinjom*, 1577., ulje na platnu, 27 x 24 cm, Accademia di san Luca, Rim.

Paula Modersohn-Becker, *Autoportret s jantarnom ogricom*, 1906., ulje na platnu, 31 x 50.2 cm, Öffentliche Kunstsammlung Kunstmuseum, Basel.

Popis i izvori reprodukcija

- **Catharina van Hemessen**, *Autoportret*, 1548., ulje na dasci, 31.1 x 24.4 cm, **Michaëls Collectie**, Cape Town https://en.wikipedia.org/wiki/Catharina_van_Hemessen#/media/File:Hemessen-Selbstbildnis.jpg [9.11.2016.]
- **Rembrandt van Rijn**, *Autoportret namštenog lica*, 1630., bakropis, **Teylers Museum, Haarlem** https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/7/74/B013_Rembrandt.jpg/800px-B013_Rembrandt.jpg [23.5.2017.]
- **Rembrandt van Rijn**, *Autoportret nasimjanoga lica*, 1630., bakropis, **Rijksmuseum, Amsterdam** https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/d/d0/Self-portrait_in_a_Cap%2C_Laughing_by_Rembrandt_RP-P-OB-687.jpg/800px-Self-portrait_in_a_Cap%2C_Laughing_by_Rembrandt_RP-P-OB-687.jpg [23.5.2017.]
- **Rembrandt van Rijn**, *Autoportret začudenog izraza lica*, 1630., bakropis, **Nationalmuseum, Stockholm** https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/1/1c/1630_Rembrandt_Selbstportrait_mit_aufgerissenen_Augen_anagoria.JPG/800px-1630_Rembrandt_Selbstportrait_mit_aufgerissenen_Augen_anagoria.JPG [23.5.2017.]
- **Frida Kahlo**, *Doje Frida*, 1939., ulje na platnu, 1.74 x 1.74 m, **Museo de Arte Moderno, Instituto Nacional de Bellas Artes**, Mexico City <http://totalyhistory.com/wp-content/uploads/2013/02/the-two-fridas-1939.jpg> [17.11.2016.]
- **Egon Schiele**, *Autoportret s izvnutom rukom*, 1910., akvarel i ugljen na papiru, 45 x 31.75 cm, privatna zbirka, New York <https://upload3.wikiart.org/imagenes/egon-schiele/self-portrait-with-arm-twisting-above-head-1910.jpg> [23.1.2017.]
- **Artemisia Gentileschi**, *Autoportret (Alegorija stikarstva)*, 1693., ulje na platnu, 96.5 x 73.7 cm, **Royal Collection, London** https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/0/05/Self-portrait_as_the_Allegory_of_Painting_%28La_Pittura%29_-_Artemisia_Gentileschi.jpg/800px-Self-portrait_as_the_Allegory_of_Painting_%28La_Pittura%29_-_Artemisia_Gentileschi.jpg [23.5.2017.]
- **Gustave Courbet**, *Očajni čovjek (Autoportret)*, 1843. – 1845., ulje na platnu, 54 x 45 cm, privatna zbirka <https://uploads4.wikiart.org/imagenes/gustave-courbet/the-desperate-man-self-portrait-1845.jpg> [23.5.2017.]
- **Lucien Freud**, *Očara: s dvoje djece (Autoportret)*, 1965., ulje na platnu, 91 x 91 cm, **Museo Thyssen-Bornemisza, Madrid** <https://uploads4.wikiart.org/imagenes/lucian-freud/reflection-with-two-children-self-portrait-1965.jpg!Large.jpg> [23.5.2017.]
- **Egon Schiele**, *Autoportret s crnom vazom i raširenim prstima*, 1911., ulje na dasci, 34 x 27.5 cm, **Kunsthistorisches Museum, Beč** <https://uploads1.wikiart.org/imagenes/egon-schiele/self-portrait-with-black-vas-e-and-spread-fingers-1911.jpg!Large.jpg> [23.5.2017.]

Popis i izvori reprodukcija

- **Parmigianino**, *Autoportret u konveksnoj zrcalu*, o. 1524., ulje na konveksnoj dasci, d = 24.4 cm, **Kunsthistorisches Museum, Beč** https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/a/ab/Parmigianino_Selfportrait.jpg/800px-Parmigianino_Selfportrait.jpg [23.5.2017.]
- **Anthony van Dyck**, *Autoportret sa suncokretom*, 1632., ulje na platnu, 60 x 73 cm, privatna zbirka <https://uploads4.wikiart.org/imagenes/anthony-van-dyck/self-portrait-with-a-sunflower-1632.jpg> [23.5.2017.]
- **Tamara de Lempicka**, *Autoportret (Tamara u zelenom Bugattiju)*, 1929., ulje na dasci, 35 x 27 cm, privatna zbirka, Svicarska https://upload.wikimedia.org/wikipedia/en/c/c7/Tamara_de_Lempicka%2C_Autoportrait_%28Tamara_in_a_Green_Bugatti%29.jpeg [23.5.2017.]
- **Henri de Toulouse-Lautrec**, *Autoportret pred zrcalom*, 1883., ulje na kartonu, 32.4 x 40.3 cm, **Musée Toulouse-Lautrec, Albi** <http://www.wga.hu/art/t/toulouse1/09early.jpg> [23.5.2017.]
- **Rembrandt van Rijn**, *Autoportret*, 1629., ulje na dasci, 44 x 34 cm, **Indianapolis Museum of Art, Indianapolis** https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/4/46/Rembrandt_-_Clowes_self-portrait%2C_1639.png/800px-Rembrandt_-_Clowes_self-portrait%2C_1639.png [26.1.2017.]
- **Andy Warhol**, *Autoportret*, 1966., sitotiskak na devet platna, cjelina 171.7 x 171.1 cm, **MoMA, New York** https://www.moma.org/wp/moma_learning/wp-content/uploads/2012/07/Warhol-Self-Portrait-393x393.jpg [23.5.2017.]
- **Rembrandt van Rijn**, *Autoportret s beretkom i podignutim ovratnikom*, 1659., ulje na platnu, 84.4 x 66 cm, **National Gallery of Art, Washington, DC** https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/b/bd/Rembrandt_van_Rijn_-_Self-Portrait_-_Google_Art_Project.jpg/800px-Rembrandt_van_Rijn_-_Self-Portrait_-_Google_Art_Project.jpg [26.1.2017.]
- **Albrecht Dürer**, *Autoportret*, 1500., ulje na dasci, 66.3 x 49 cm, **Ante Pinakothek, München** https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/4/48/Durer_selfportrait.jpg/800px-Durer_selfportrait.jpg [23.5.2017.]
- **Henri de Toulouse-Lautrec**, *Autoportret / Karikatura*, 1885., tinta na papiru, 30.4 x 12.7 cm, **Musée Toulouse-Lautrec, Albi** <https://uploads8.wikiart.org/imagenes/henri-de-toulouse-lautrec/s-self-portrait-caricature-1885.jpg!Large.jpg> [23.5.2017.]
- **Jan van Eyck**, *Portret Arnolfinijskih* (detalj), 1434., ulje na dasci, 83.7 x 57 cm, **The National Gallery, London** https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/3/33/Van_Eyck_-_Arnolfini_Portrait.jpg [17.11.2016.]
- **Vincent van Gogh**, *Autoportret s tulom*, 1886., ulje na platnu, 27.2 x 19 cm, **Van Gogh Museum, Amsterdam** https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/4/42/Van_Gogh_-_Selbstbildnis_mit_Pfeife.jpeg [24.11.2016.]

Popis i izvori reprodukcija

- **Vincent van Gogh, *Autoportret sa štafelajem*, 1886., ulje na platnu, 46.5 x 38.5 19 cm, Van Gogh [Museum, Amsterdam](#)**
http://lh3.ggpht.com/lm0VXF3u_KX1mtQ-xyr3MuvCvHsURDYm7xtNWMJ4uSpIhVtH3dPdW8nAaqNr5szf8xmMppPT3_0vfy461LI9-Cz53amOKAMXKXThueIgs3146 [24.11.2016.]
- **Vincent van Gogh, *Autoportret sa štafelajem*, 1887-1888., ulje na platnu, 65.1 x 50 cm, Van Gogh [Museum, Amsterdam](#)**
http://lh3.ggpht.com/fNtuevElu5epQAhwMSVWFNxEkXTeH38n5E921rhzm4_sNAjTg0FuoD5dHa1-Ae0jnD_6JK6x9JHCvnmXcf3x_ZE06OH9h66wHN2qaqaIngs2950 [24.11.2016.]
- **Vincent van Gogh, *Autoportret posvećen Paulu Gauguinu*, 1888., ulje na platnu, 61.5 x 50.3 cm, [Harvard Art Museums/Fogg Museum, Cambridge \(SAD\)](#)**
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/8/8e/Van_Gogh_self-portrait_dedicated_to_Gauguin.jpg/800px-Van_Gogh_self-portrait_dedicated_to_Gauguin.jpg [17.5.2017.]
- **Vincent van Gogh, *Autoportret s uhom u zavojima, štafelajem i japanskom grafikom*, 1889., ulje na platnu, 60 x 49 cm, [Courtauld Institute Galleries, London](#)**
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/f/f0/VanGogh-self-portrait-with_banded_ear.jpg/800px-VanGogh-self-portrait-with_banded_ear.jpg [17.5.2017.]
- **Vincent van Gogh, *Autoportret*, 1889., ulje na platnu, 65 x 54 cm, [Musée d'Orsay, Pariz](#)**
http://www.musee-orsay.fr/typo3temp/zooom/tmp_ab6951130c4dab25f5ab78b7aaefda0.gif [23.5.2017.]
- **Vincent Van Gogh, *Autoportret*, 1888., privatna zbirka**
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/c/c6/Van_Gogh_-_Selbstbildnis34.jpeg/800px-Van_Gogh_-_Selbstbildnis34.jpeg [23.5.2017.]
- **Vincent Van Gogh, *Autoportret s japanskom grafikom*, 1887/1888., [Kunstmuseum, Basel](#)**
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/3/38/Self-Portrait_with_a_Japanese_Print18.jpg [17.5.2017.]
- **Vincent Van Gogh; *Dva autoportreta i nekoliko detalja*, 1886., olovka na papiru, Van Gogh [Museum, Amsterdam](#)**
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/1/1e/Van_Gogh_-_Selbstbildnisse.jpeg [17.5.2017.]
- **Diego Velázquez, *Las Meninas*, 1656., ulje na platnu, 318 x 276 cm, [Museo del Prado, Madrid](#)**
[https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/3/31/Las_Meninas%2C_by_Diego_Vel%C3%A1zquez%2C_from_Prado_in_Google_Earth.jpg/800px-Las_Meninas%2C_by_Diego_Vel%C3%A1zquez%2C_from_Prado_in_Google_Earth.jpg](https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/3/31/Las_Meninas%2C_by_Diego_Vel%C3%A1zquez%2C_from_Prado_in_Google_Earth.jpg) [23.5.2017.]
- **Damien Hirst, *Fičička namogućnost snuti u umu nekoga tko živi*, 1991., tigrasti morski pas, staklo, čelik, otopina formaldehida, 213 x 518 x 213 cm**
http://www.damienhirst.com/images/hirstimage/DHS76_771_0.jpg [23.5.2017.]

Popis i izvori reprodukcija

- **Damien Hirst, *Autoportret kao farmaceut*, 2000., staklo, obojeni čelik, guma, drvo, ulje na platnu, laboratorijska kuta, slikarski pribor, stol, noćni ormarić, stolica, ogledalo, cipele, pepeljara, cigarete, keramički vrbč, zdjele, šalica i rola kuhinjskog papira, 2134 x 3048 x 2743 mm**
http://www.damienhirst.com/images/hirstimage/DHS1820WIDE_771_0.jpg[23.5.2017.]
- **Paula Modersohn-Becker, *Autoportret s jantarnom ogrlicom*, 1906., ulje na platnu, 31 x 50.2 cm, [Öffentliche Kunstsammlung/Kunstmuseum, Basel](#)**
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/0/00/Paula_Modersohn-Becker_018.jpg[17.11.2016.]
- **Lavinia Fontana, *Autoportret za čembalom sa sluškinjom*, 1577., ulje na platnu, 27 x 24 cm, [Accademia di san Luca, Rim](#)**
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/fa/Self-portrait_at_the_Clavichord_with_a_Servant_by_Lavinia_Fontana.jpg[17.11.2016.]

5.4. Terenska nastava (MSU)

5.4.1. Radna knjižica

[Sl. 33.]

RADNA KNJIŽICA ZA TERENSKU NASTAVU (3. tjedan projektne nastave *Autoportret i selfie*)

IME I PREZIME UČENIKA: _____

RAZRED: _____

DATUM: _____

(PR)OCJENA USPJEŠNOSTI RJEŠAVANJA

Ističe se	Zadovoljava	Nedovoljno

Zadaci u radnoj knjižici funkcionirat će kao svojevrsni »lov na blago«, odnosno »lov na likovne primjere«. To znači da u stalnom postavu Muzeja suvremene umjetnosti u Zagrebu trebate pronaći primjer onoga što se u zadatku traži ili samo djelo, te upisati sve dostupne odgovarajuće podatke o pojedinom djelu (ime i prezime autora, naziv djela, godina, tehnika, dimenzije, zbirka/lokacija) ili pismeno odgovoriti na postavljena pitanja. Iza svih zadataka nalazi se vremenska lenta na kojoj trebate označiti pronađene primjere (crtom na lenti dodati odgovarajuću godinu i oznaku zadatka), te opisati koje i kakve promjene u umjetničkom izražaju ste primijetili kronološkim gledanjem na primjere koje ste pronašli.

Napomene:

Isto djelo se kao primjer smije (u cijeloj radnoj knjižici) iskoristiti najviše dva puta.

Zadatke možete rješavati redom koji vam odgovara.

Kako biste si olakšali rad na rješavanju zadataka iz radne knjižice, svoje kretanje kroz muzej možete zabilježiti na tlocrtima etaža muzeja, koji se nalaze na kraju radne knjižice, tako da upišete oznaku zadatka (primjer: 1a) na mjestu na kojemu se djelo nalazi.

1. Pronadi primjere:

a. autoportreta u skulpturi:

Ime i prezime autora: _____

Naziv djela: _____

Godina: _____

Tehnika: _____

Dimenzije: _____

Zbirka/lokacija: _____

b. autoportreta u asamblažu:

Ime i prezime autora: _____

Naziv djela: _____

Godina: _____

Tehnika: _____

Dimenzije: _____

Zbirka/lokacija: _____

c. autoportreta u formi instalacije:

Ime i prezime autora: _____

Naziv djela: _____

Godina: _____

Tehnika: _____

Dimenzije: _____

Zbirka/lokacija: _____

d. autoportreta u nekoj od crtačkih tehnika:

Ime i prezime autora: _____

Naziv djela: _____

Godina: _____

Tehnika: _____

Dimenzije: _____

Zbirka/lokacija: _____

e. fotografskog autoportreta:

Ime i prezime autora: _____

Naziv djela: _____

Godina: _____

Tehnika: _____

Dimenzije: _____

Zbirka/lokacija: _____

f. autoportreta u nekoj od grafičkih tehnika:

Ime i prezime autora: _____

Naziv djela: _____

Godina: _____

Tehnika: _____

Dimenzije: _____

Zbirka/lokacija: _____

g. autoportreta u nekoj od slikarskih tehnika:

Ime i prezime autora: _____

Naziv djela: _____

Godina: _____

Tehnika: _____

Dimenzije: _____

Zbirka/lokacija: _____

h. djela iz serije autoportreta:

Ime i prezime autora: _____

Naziv djela: _____

Godina: _____

Tehnika: _____

Dimenzije: _____

Zbirka/lokacija: _____

i. autoportreta umjetnice

Ime i prezime autora: _____

Naziv djela: _____

Godina: _____

Tehnika: _____

Dimenzije: _____

Zbirka/lokacija: _____

j. realističnog autoportreta

Ime i prezime autora: _____

Naziv djela: _____

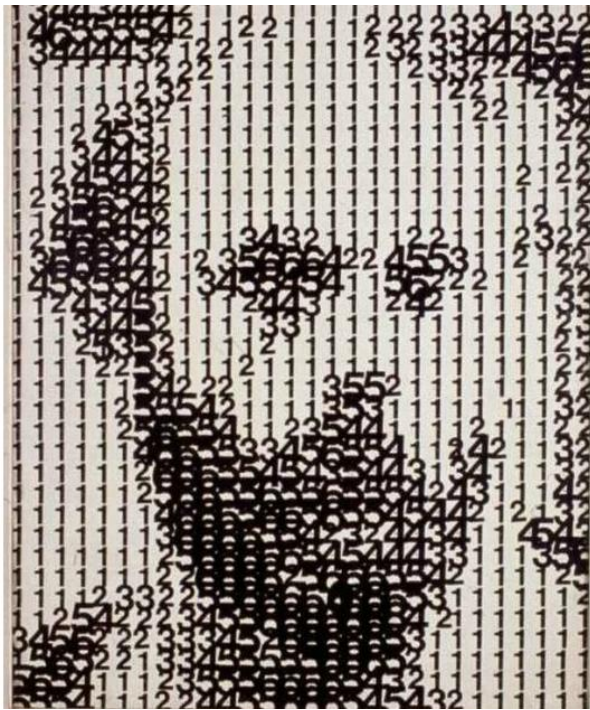
Godina: _____

Tehnika: _____

Dimenzije: _____

Zbirka/lokacija: _____

2. Pronadi reproducirana djela, označi ih na tlocrtu i pažljivo promotri.

[Sl. 34.]

[Sl. 35.]

Pismeno obrazloži.

Što je zajedničko ovim primjerima?

Koje su razlike u načinu oblikovanja motiva, tehnici i izražajima autora ovih djela?

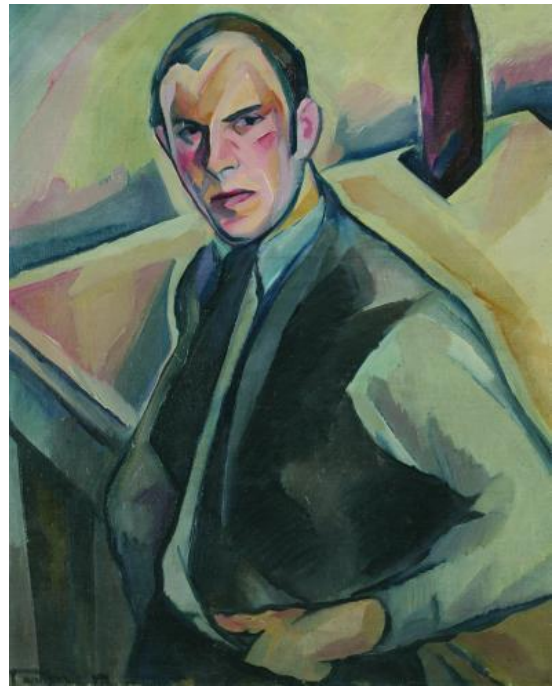

---

4. Pronađi reproducirana djela, označi ih na tlocrtu i pažljivo promotri.

[Sl. 36.]

[Sl. 37.]

Pismeno obrazloži.

Usporedi odnos figure i kadra, prostor i svjetlost na ovim djelima. Što se postiže takvim oblikovanjem?

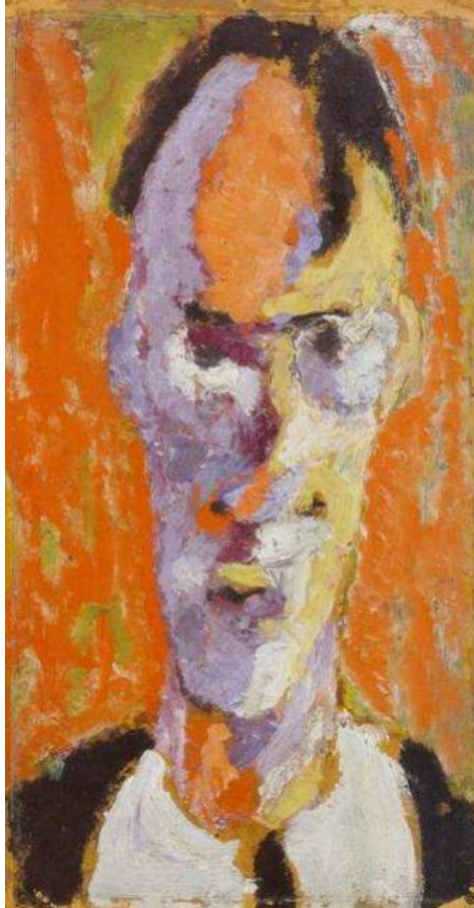

---

6. Pronađi reproducirano djelo, označi ga na tlocrtu i pažljivo promotri.

Pismeno napravi formalnu analizu djela (grana likovne umjetnosti, tehnika, radi li se o samostalnom djelu, tema i motiv, linija, boja, svjetlo i sjena, kontrasti, kako je postignut privid volumena, kompozicija, format i kadar).

[Sl. 38.]

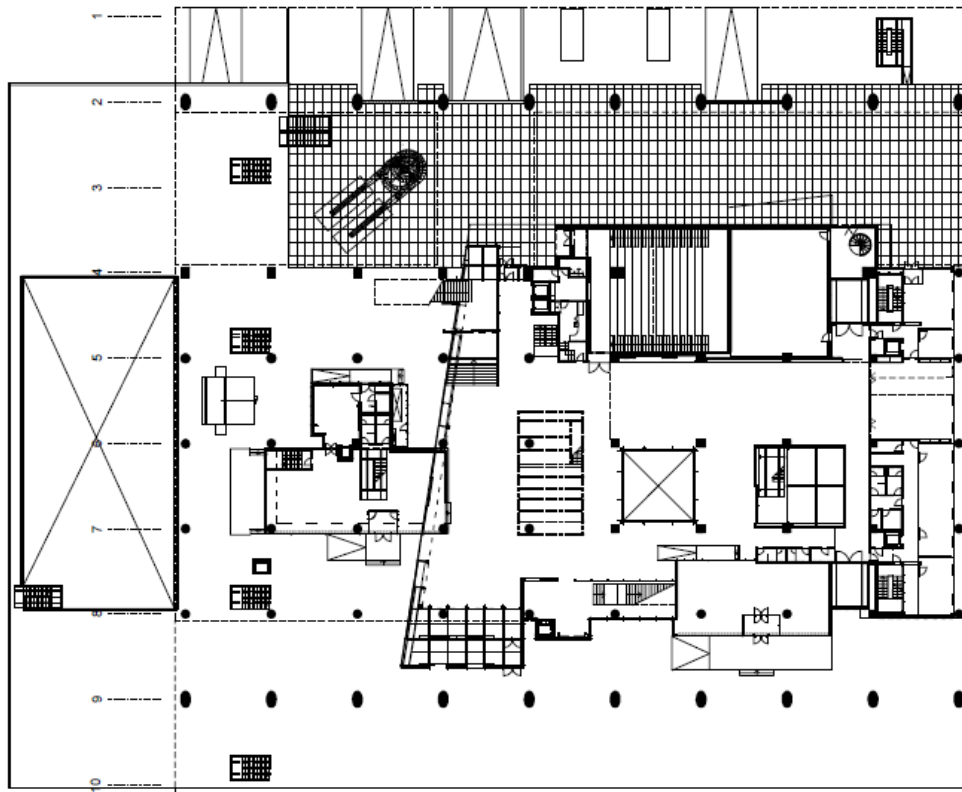

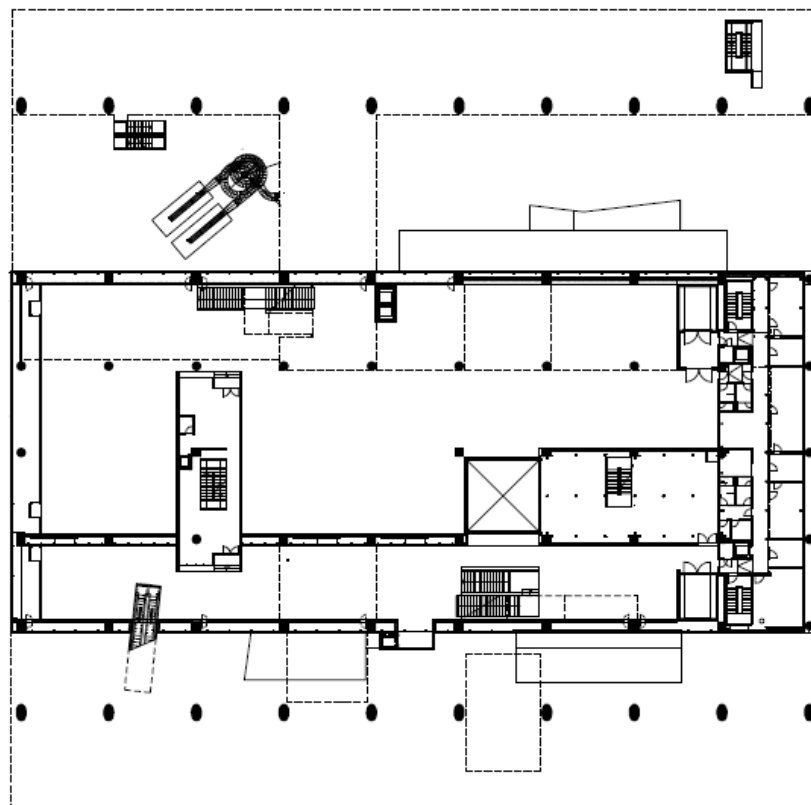

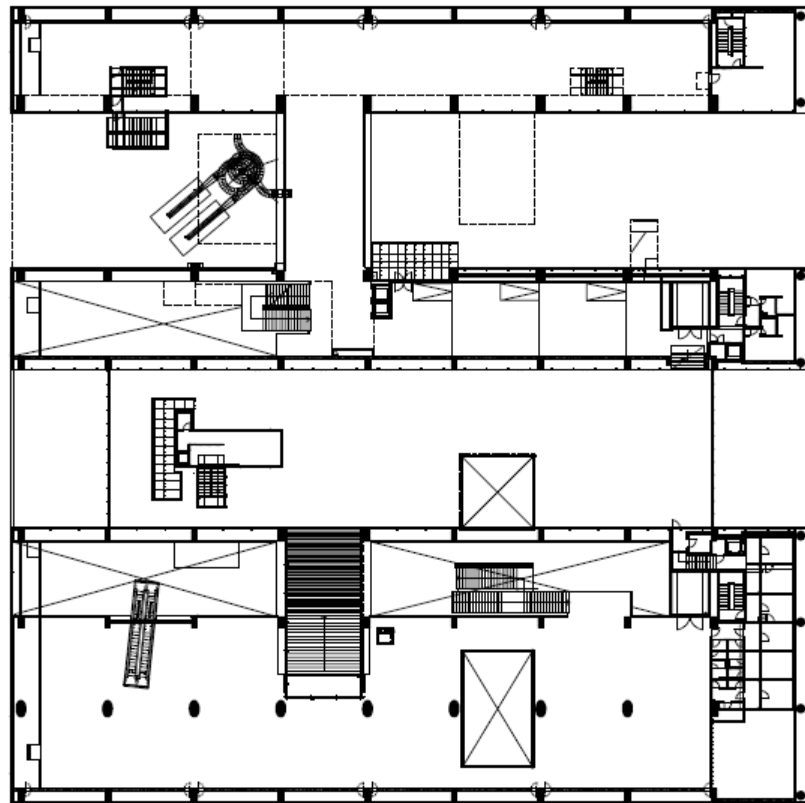
TLOCRTI [Sl. 39.]

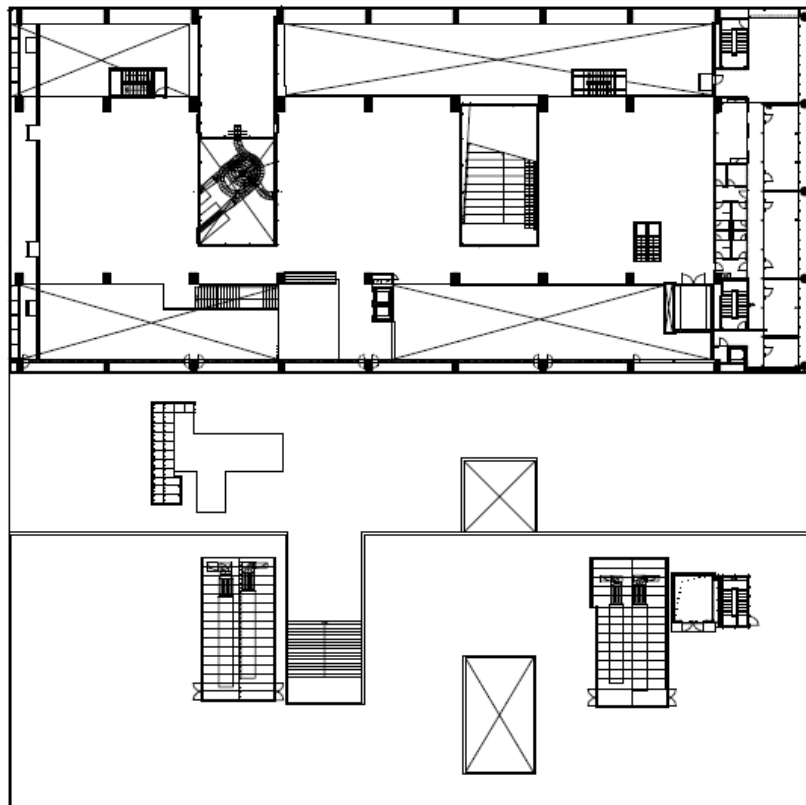
Tlocrt prizemlja

Tlocrt prvog kata

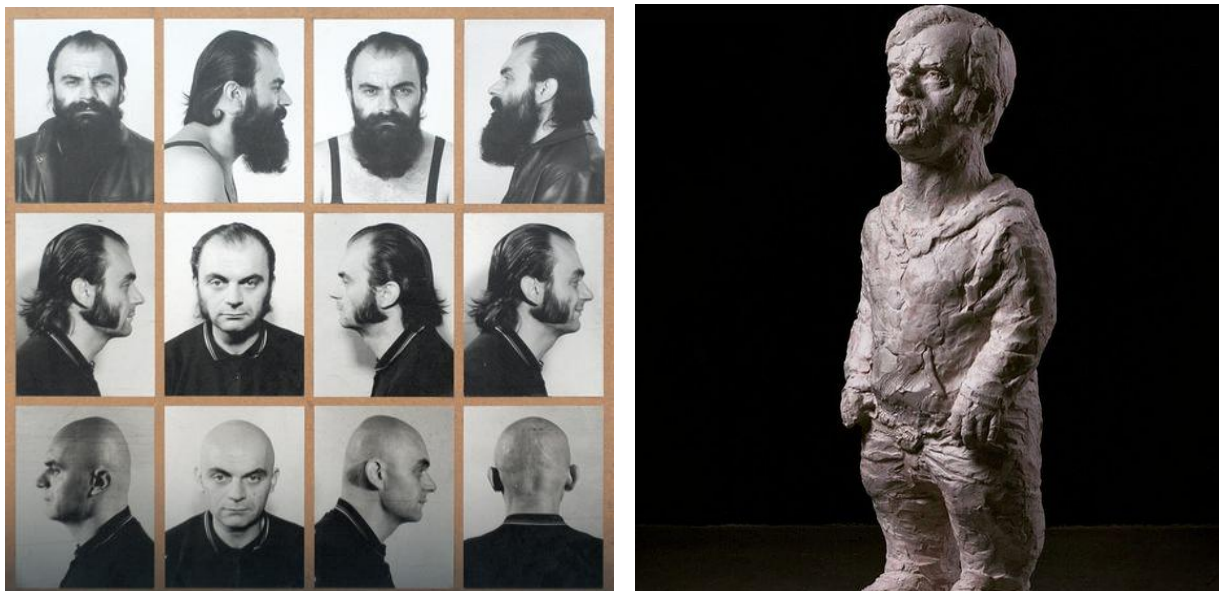
Tlocrt drugog kata

Tlocrt trećeg kata

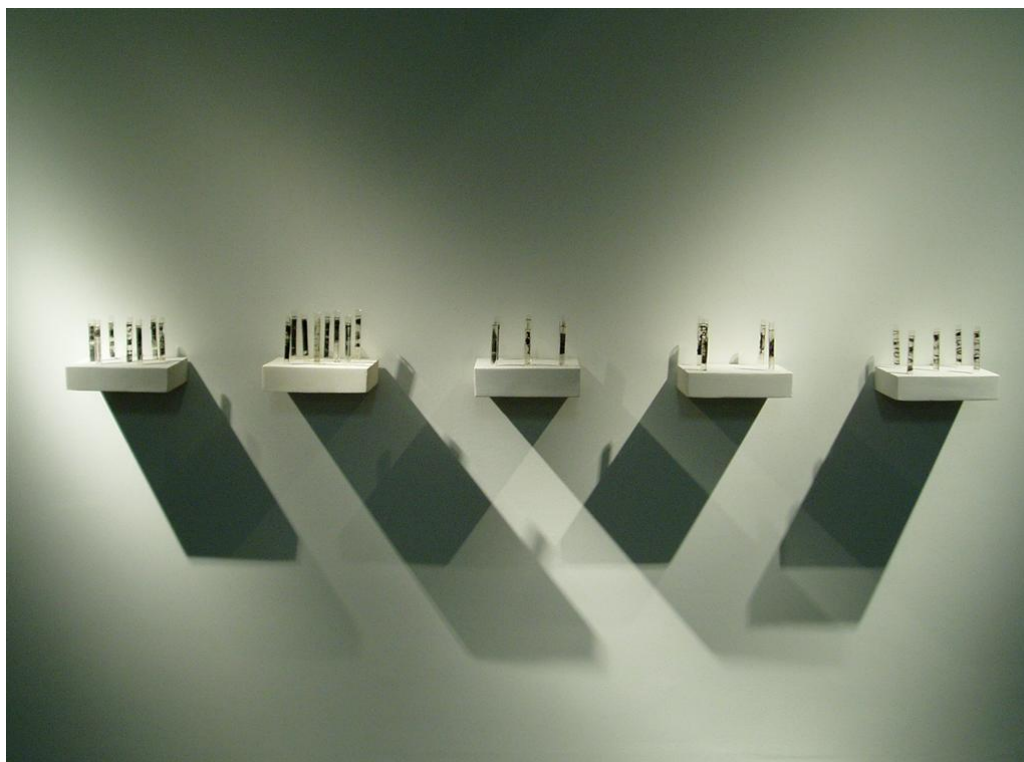
Tlocrti preuzeti s: http://pogledaj.to/wp-content/uploads/2010/11/IgorFranic_MSU.pdf [23. studenog 2016.]

5.4.2. Prilozi za rad u Muzeju suvremene umjetnosti

[Sl. 40.] Tomislav Gotovac, *Glave*, 1970., crno-bijele fotografije, 12 primjera, svaki 29.5 x 19.5 cm.

[Sl. 41.] Nikola Vrljić, *Autoportret*, 2014., akrilna smola, drvo, 120 x 46 x 32 cm.

[Sl. 42.] Edita Schubert, *Biografija*, 1997./1998., prostorna instalacija od pet cjelina, staklene epruvete, poliester, gips, 5 dijelova, svaki 20 x 26 x 21 cm.

5.5. Uvod u selfie

5.5.1. Uvod u selfie: literatura

1. Penelope J. E. Davies, Walter B. Denny, Frima Fox Hofrichter, Joseph Jacobs, Ann M. Roberts, David L. Simon, *Jansonova povijest umjetnosti: zapadna tradicija*, Varaždin: Stanek, 2008.
2. Elizabeth Day, How selfies became a global phenomenon, <https://www.theguardian.com/technology/2013/jul/14/how-selfies-became-a-global-phenomenon>
3. Alicia Eler, Keeping up with your selfies, <http://hyperallergic.com/122640/keeping-up-with-your-selfies/>
4. Paul Frosh, »The gestural image: the selfie, photography theory and kinesthetic sociability« u: *International Journal of Communication* 9. Los Angeles: USC Annenberg Press, 2015., str. 1607-1628.
5. Antun Halonja, Lana Hudeček, »Pokloni mi svoj selfie«, u: *Hrvatski jezik: znanstveno-popularni časopis za kulturu hrvatskoga jezika* 1 (2014.), str. 26-27.
6. Ian Jeffrey, *Photography: a concise history*, New York; Toronto: Oxford University Press, 1981.
7. Richard Kedzior, Douglas E. Allen, »From liberation to control: understanding the selfie experience«, *European Journal of Marketing*, 2016., str. 1773-1788.
8. Jerry Saltz, *Art at arm's length: a history of the selfie*, <http://www.vulture.com/2014/01/history---of---the---selfie.html>
9. Katie Warfield, »Making selfies / making self: digital subjectivities in the selfie« u: *Proceedings of the Image Conference Berlin*, Berlin: Image Conference, 2014., str. 1-6.,
10. Brooke Wendt, *The allure of the selfie: Instagram and the new self-portrait*, Amsterdam: Institute of Network Cultures, 2014., <http://libgen.io/get.php?md5=C06CF56898D21C3471C2271260A01A33&key=GLGJPJRGFPT56TC>
11. *The Oxford Dictionaries Word of the Year 2013 is 'selfie'*, <http://blog.oxforddictionaries.com/2013/11/word-of-the-year-2013-winner/>

5.5.2. Uvod u *selfie*: prezentacija

Autoportret i *selfie*
(Prijedlog projektne nastave iz Likovne umjetnosti)

4. tjedan Uvod u *selfie*

Definicija, povijest i karakteristike *selfieja*

2

Bradlev Cooper, *Oscars selfie*, 2014., objavljeno na [Twitteru \(@TheEllenShow\)](#) 2. ožujka 2014.

3

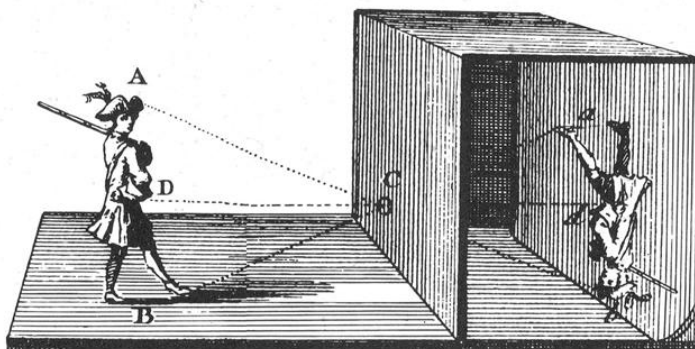
Selfie

- Digitalni autoportret snimljen mobilnim telefonom ili drugim uređajem
- Sveprisutnost
- Čest na društvenim mrežama

4

Počeci fotografije

- Prethodnik: *Camera obscura*
- Problem fiksiranja slike nastale na fotoosjetljivoj površini.

Ilustracija *camere obscurae*.

5

Počeci fotografije

- Prve trajne fotografije u 1820.-ima
- 1839. L. Daguerre
- J. N. Niépce
- Dagerotipija

Louis Daguerre, *Mrva priroda s gipsanim odljevima*, 1837., prva pouzdano datirana dagerotipija, Société Française de Photographie, Pariz.

6

PRVI FOTOGRAFSKI AUTOPORTRET

Robert Cornelius, *Autoportret*, 1839., dagerotipija, Washington, DC.

7 Usporedba prvog fotografskog autoportreta i današnjeg *selfieja*

Robert Cornelius, *Autoportret*, 1839., dagerotipija, Library of Congress, Washington, DC.

Bradley Cooper, *Oscars selfie*, 2014., objavljeno na Twitteru (@TheEllenShow) 2. ožujka 2014.

8 Usporedba prvog fotografskog autoportreta i današnjeg *selfieja*

Razlike	Nova tehnologija za to doba	Visokorazvijena, širokodostupna tehnologija
	Značajno znanje i iskustvo	Amaterstvo
	Jedinstveni primjerak	Mogućnost beskonačnog reproduciranja na društvenim mrežama
	Namijenjeni budućim naraštajima	Dio dnevne rutine
Sličnosti	Velika popularnost nakon nastanka	
	Prvi promatrač je sama prikazana osoba	
	Učenje ponašanja zahvaljujući tehnologijama snimanja	

9 **Fenomen *selfieja***
Predstavljanje sebe ili vlastitog lika u slici

Navodno prvi *selfie*

»Hopey«, Australac ozlijeđenih usta nakon tuče u baru, 2002., objavljeno na jednom australskom forumu.

Selfie prije *selfieja*

Stanley Kubrick, *Jack Nicholson sa selfiejem u zrcalu*, o. 1980.

Umjetnički autoportret

Parmigianino, *Autoportret u konveksnom zrcalu*, o. 1524., ulje na konveksnoj dasci, Kunsthistorisches Museum, Beč.

10

Selfie

- Riječ selfie
  - 2002. u komentaru na australskom forumu
  - Širenje i sveprisutnost od 2012.
  - The Oxford Dictionaries: riječ godine 2013.
- Hashtag #selfie
  - 2004. na Flickr
- Slika selfie
  - 2004. na Flickr
- Od 2003. mobiteli s prednjom kamerom

11

Selfie

- Trenutačno distribuiranje mrežom
- Trenutačna vizualna komunikacija
  - Gdje smo? – Tko smo?
  - Što radimo? – S kim smo?...

Olivia Leaves, *Selfie u Parizu*, 2013.

12

Selfie

- Specifične razlike u odnosu na tradicionalne autoportrete:
  - Dijeljenje na mreži
  - Pohranjivanje na uređajima i poslužiteljima
  - Metapodatci
- Selfie nastaje iskorištavanjem mogućnosti određenih uređaja ili programa.
- Karakteristike selfieja:
  - Neposrednost u nastajanju i dijeljenju
  - Prolaznost karaktera
  - Performativnost

13

Selfie

- Velika promjena
  - Način komunikacije
  - Govor tijela
  - Samosvijest
  - Privatnost
  - Humor
  - Ponašanje

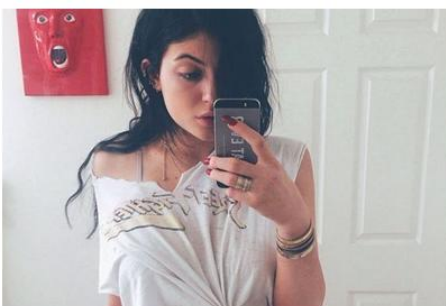
Turisti snimaju selfie pred Eiffelovim tornjem.

14

Vježba: Promotri i usporedi

Man Ray, Autoportret, 1932., otisnuto nakon 1960., osvjetljeni želatinozni srebrni otisak, 28.8 x 21.9 cm, Smithsonian American Art Museum, Washington, DC.

Kylie Jenner, Slavljenički selfie, 2014., objavljeno na Instagramu (@kyliejenner).

15

Selfie je najčešće spontaniji i manje formalan od tradicionalnih fotografskih autoportreta

Lisa Bing, Autoportret u zrcalima, 1931., želatinozni srebrni otisak, 26.8 x 30.8 cm, MoMA, New York.

Selfie s papom Franjom, 2013.

16

Komunikacija selfiejima

- Dijeljenje mrežom
- Dijeljenje s nepoznatima
- Izuzetna raširenost
  - Dominantan vizualni motiv na fotografijama

17

Tipovi selfieja

Celebrity selfie

Group selfie

Politician selfie

Kylie Jenner, Met Gala Selfie, 2017.

Joe Biden, Selfie s predsjednikom Obamom, objavljeno na Instagramu (@vp) 16.4.2014.

18

Kompozicije selfieja

Prikazana osoba najčešće nije u središtu kadra

Selfie u zrcalu

Daniel Howell, Mirror selfie, 2016.

Selfie na udaljenosti dužine ruke

Selfie nepoznate autorice, 2017.

19

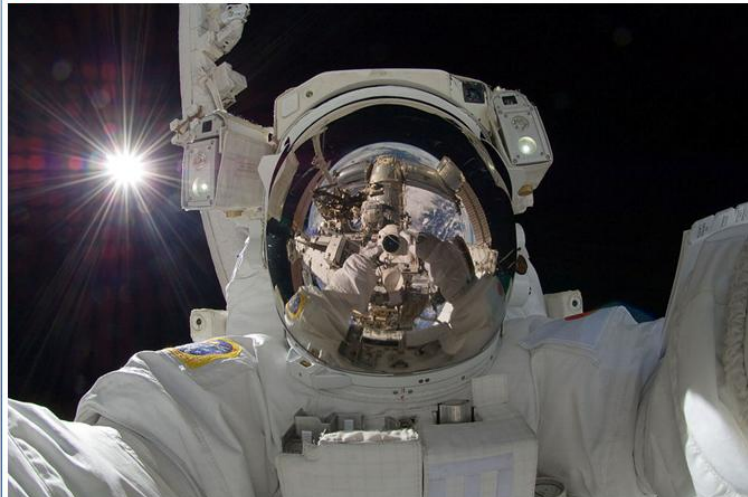
- Selfieji mogu izgledati vrlo slično unatoč tome što ih izrađuju različite osobe u različitim okruženjima
- **VJEŽBA:**
  - Samostalno osmisli i napravi selfie koji će se svojom kreativnošću i domišljatošću isticati među onima koje običavamo vidati na društvenim mrežama
  - Rezultat kod kuće ispisati na papiru A4 formata i predati najkasnije u šestom tjednu projektne nastave

20

Svrha i namjera selfieja

- Biti viđeni na društvenim mrežama u određenom trenutku, na određenom mjestu, okružen određenim ljudima, na način na koji osoba to sama želi.
- Alicia Eler, Keeping up with your selfies, 2014.:
»Selfiejima postajemo vlastitim najvećim obožavateljima i privatnim paparazzima«.

21

Akihiko Hoshide, Space selfie, 2012., objavljeno na Twitteru (@Cmdr_Hadfield) 30.9.2013.

ZADATAK

- »Uloviti« trenutak izrade *selfieja* kamerom.
- Uz dopuštenje intervjuirati osobe koje su snimile:
  - »S kojim ciljem ste napravili ovaj *selfie*?«,
  - »Koliko često snimate *selfieje*?«,
  - »U kakvim situacijama i kontekstima snimate *selfieje*?«,
  - »Objavljujete li *selfieje* na društvenim mrežama? Ako da, na kojima?«,
  - »Uređujete li *selfieje* prije nego što ih objavite? Ako da, na koji način?«,
  - »Što vama kao osobi znači snimanje i objavljivanje *selfieja*?«.
- Materijale predati nastavniku najkasnije do početka sedmog tjedna projektne nastave.

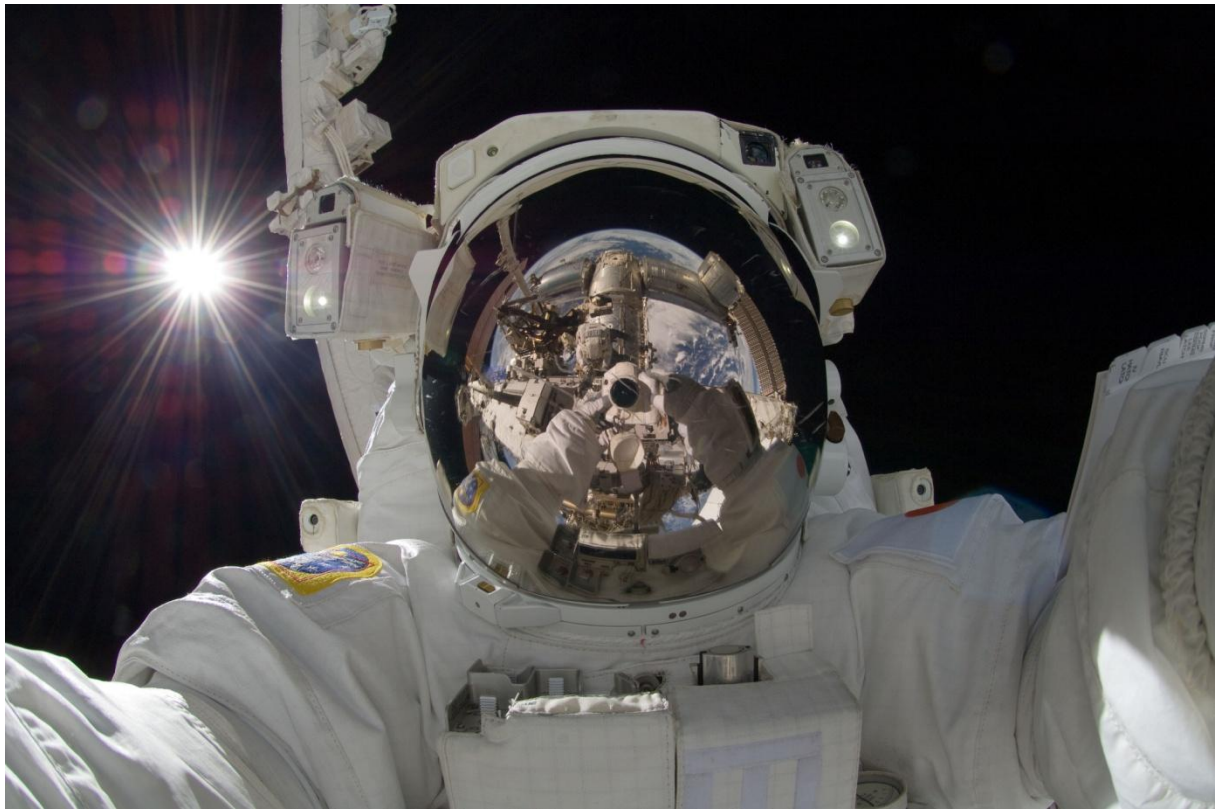
Popis reprodukcija

- **Bradley Cooper, *Oscars selfie*, 2014.**, objavljeno na **Twitteru (@TheEllenShow)** 2. ožujka 2014. <https://pbs.twimg.com/media/BhxWutnCEAAIEQ6.jpg> [11.2.2017.]
- **Ilustracija *camere obscure*** https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/e/ec/001_a01_camera_obscura_abrazolas.jpg/1280px-001_a01_camera_obscura_abrazolas.jpg [29.5.2017.]
- **Louis Daguerre, *Mrtva priroda s gipsanim odljevima*, 1837.**, prva pouzdano datirana dagerotipija, **Société Française de Photographie, Paris** https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/5/52/Daguerreotype_Daguerre_Atelier_1837.jpg/800px-Daguerreotype_Daguerre_Atelier_1837.jpg [29.5.2017.]
- **Robert Cornelius, *Autoportret*, 1839.**, dagerotipija, **Library of Congress, Washington, DC.** <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/90/RobertCornelius.jpg> [11.2.2017.]
- **»Hopey«, *Australac ožljeđenih usta nakon tuče u baru*, 2002.**, objavljeno na jednom australskom forumu http://i.telegraph.co.uk/multimedia/archive/02738/selfie_2738767b.jpg [11.2.2017.]
- **Stanley Kubrick, *Jack Nicholson sa selfiejem u zrcalu*, o. 1980.** <http://daviddobbs.net/smoothpebbles/wp-content/uploads/Kubrick-photobombs-Nicholson.jpg> [11.2.2017.]
- **Parmigianino, *Autoportret u konveksnom zrcalu*, o. 1524.**, ulje na konveksnoj dasci, **Kunsthistorisches Museum, Beč** https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/a/ab/Parmigianino_Selfportrait.jpg/800px-Parmigianino_Selfportrait.jpg [5.12.2016.]
- **Olivia Leaves, *Selfie u Parizu*, 2013.** http://4.bp.blogspot.com/-rIKxj1XE8s/UWVck2E-uwI/AAAAAAAAAB2A/r25YVz3-8e4/s400/IMG_7623_paris01.jpg [29.5.2017.]
- **Turisti snimaju *selfieje* pred Eiffelovim tornjem.** https://ichef-1.bbci.co.uk/news/660/media/images/82931000/jpg/_82931245_462983422.jpg [29.5.2017.]

Popis reprodukcija

- **Man Ray, *Autoportret*, 1932.** (otisnuto nakon 1960.), osvijetljeni želatinozni srebrni otisak, **28,8 x 21,9 cm, Smithsonian American Art Museum, Washington, DC.** http://ids.si.edu/ids/deliveryService?id=http://americanart.si.edu/images/1989/1989.55.3_1a.jpg&max=460 [29.5.2017.]
- **Kylie Jenner, *Slavljenički selfie*, 2014.**, objavljeno na **Instagramu (@kyliejenner)** <http://4.mirror.co.uk/incoming/article4266711.ece/ALTERNATES/s810/Kylie-Jenner.jpg> [29.5.2017.]
- **Ilsa Bing, *Autoportret u zrcalima*, 1931.**, želatinozni srebrni otisak, **26,8 x 30,8 cm, MoMA, New York** <https://www.moma.org/collection/works/44571> [29.5.2017.]
- ***Selfie s papom Franjom*, 2013.** http://i.telegraph.co.uk/multimedia/archive/02658/selfie_2658134b.jpg [29.5.2017.]
- **Kylie Jenner, *Met Gala Selfie*, 2017.** http://akns-images.eonline.com/eol_images/Entire_Site/201742/rs_1024x769-170502051130-1024.met-gala-selfie-kylie-jenner.5217.jpg [29.5.2017.]
- **Joe Biden, *Selfie s predsjednikom Obamom*, objavljeno na Instagramu (@vp) 16.4.2014.** <http://media4.s-nbcnews.com/i/streams/2014/April/140417/1D274905648555-today-biden-instagram-140417-01.jpg> [11.2.2017.]
- **Daniel Howell, *Mirror selfie*, 2016.** <https://pbs.twimg.com/media/Cy61pHrVIAA81QG.jpg:large> [29.5.2017.]
- ***Selfie anonimne autorice*, 2017.** <http://i.huffpost.com/gen/4902136/images/o-SELFIE-facebook.jpg> [29.5.2017.]
- **Akihiko Hoshide, *Space selfie*, 2012.**, objavljeno na **Twitteru (@Cmdr_Hadfield)** 30.9.2013. https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/26/TSS-32_American_EVA_b3_Aki_Hoshide.jpg [11.2.2017.]

5.5.3. Uvod u *selfie*: Vježba 1.

[Sl. 43.]

Opiši sve što vidiš na fotografiji.

Što bi izdvojio/la kao najistaknutije formalne elemente na ovoj fotografiji? Što najviše privlači tvoj pogled? Koji je najsnažniji kontrast?

Kako bi interpretirao/la fotografiju s obzirom na osnovne principe prema kojima je nastala?

5.6. Selfie

5.6.1. Selfie: literatura

1. Christopher T. Barry [et. al.], »Let me take a selfie«: associations between self-photography, narcissism, and self-esteem« u: *Psychology of Popular Media Culture*. Washington, DC. American Psychological Association, 2015., str. 1-13.
2. Danah M. Boyd, Nicole B. Ellison, *Social network sites : definition, history and scholarship* u: *Journal of Computer-Mediated Communication*, 13, 1(2007), str. 210-230., <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1083-6101.2007.00393.x/pdf> (pregledano 6. prosinca 2016.)
3. Ernst H. Gombrich, *Povijest umjetnosti*, Zagreb: Golden Marketing, 1999.
4. Tim Highfield, Tama Leaver, *A methodology for mapping Instagram hashtags* u: *First Monday : peer-reviewed journal on the Internet*, 20, 1-5(2015), <http://firstmonday.org/article/view/5563/4195> (pregledano 6. prosinca 2016.)
5. Alice E. Marwick, »Instafame: luxury selfies in the attention economy«, u: *Public Culture*, 27 (2015), br. 1, str. 137-160.
6. Marshal McLuhan, »Ljubitelj spravica: Narcis kao narkoza« u: *Razumijevanje medija: mediji kao čovjekovi produžeci*. Zagreb: Golden Marketing; Tehnička knjiga, 2008., str. 41-47.
7. Margaret Nichols, *Identity crafting: reading the agency and art implicit in selfies* u: *Bridges 9*. Conway: Coastal Carolina University, 2015., str. 1-6.
8. Flavio Souza, Diego de las Casas, Vinicius Flores, SunBum Youn, Meeyoung Cha, Daniele Quercia, Virgilio Almeida, »Dawn of the selfie era: the whos, wheres and the hows of selfies on Instagram«, u: *Proceedings of the 2015 ACM on Conference on Online Social Networks*, New York: ACM, 2015., str. 221-231.
9. Brooke Wendt, *The allure of the selfie: Instagram and the new self-portrait*, Amsterdam: Institute of Network Cultures, 2014.
10. Instagram: About us, <https://instagram.com/about/us/> (pregledano 6. prosinca 2016.)
11. Instagram user statistics, <http://expandedramblings.com/index.php/important-instagram-stats/>
12. #selfie, <https://www.instagram.com/explore/tags/selfie/>

5.6.2. *Selfie*: prezentacija

Autoportret i *selfie*
(Prijedlog projektne nastave iz Likovne umjetnosti)

5. tjedan *Selfie*

Društvene mreže (Instagram), Mit o Narcisu,
Slika sebe i slika o sebi

2

Društvene mreže?

- Usluge bazirane na webu
- Profil
- Povezanost i komunikacija s drugim korisnicima
- Različite tehničke mogućnosti
- Osnovni oblici ponašanja
  - Dodavanje kontakata
  - Dijeljenje različitih vrsta sadržaja

3

Instagram

- Servis za pohranjivanje i organizaciju slika i videa
- Osnovan 2010.
- Više od 600 mil. korisnika mjesečno
- Uređivanje fotografija i slika u aplikaciji

4

Instagram

- Komunikacija
  - Opis
  - Lokacija
  - Označivanje drugih korisnika
  - Like
  - Komentar
  - Direktna poruka

→ Selfieji kao:

- Samopotvrđivanje
- Kontrola
- Prenaglašavanje

5

Instagram

- Hashtags #
  - Oznake za opisivanje i organizaciju
  - Gotovo 300 mil. #selfie

→ Kategoriziranje metapodacima

- Dehumanizacija

6

Format objava na Instagramu

Tipični selfie mlade djevojke na Instagramu.

Primjer polaroidne fotografije.

7

Filteri na Instagramu

8

Opisi + hashtagovi + uređivanje = ?

- Simuliranje autentičnosti
- Metapodaci jednako važni kao i slika
- Umanjenje individualnosti

→ Selfie

- Površno gledanje na sebe
- Nema razmišljanja o sebi
- Predstavljanje pred drugima

9

IDEALNA LJEPOTA U PROŠLOSTI I DANAS Kako bi Dorifor »trebao« izgledati danas?

Poliklet, Dorifor, o. 450.-440. g. pr. Kr., rimska mramorna kopija grčkog originala u bronci, Museo Archeologico Nazionale, Napulj.

10

IDEALNA LJEPOTA U PROŠLOSTI I DANAS
Kako bi Dorifor »trebao« izgledati danas?

Peter Paul Rubens, *Tri Gracije*, 1639., ulje na platnu, 221 x 181 cm, Museo del Prado, Madrid.

11

IDEALNA LJEPOTA U PROŠLOSTI I DANAS
Kako bi Dorifor »trebao« izgledati danas?

Poliklet, *Dorifor*, o. 450.-440. g. pr. Kr., rimska mramorna kopija grčkog originala u bronci, Museo Archaeologico Nazionale, Napulj.

Selfije u zrcalu muške osobe s korisničkim imenom 'lavshala', 2017.

12

IDEALNA LJEPOTA U PROŠLOSTI I DANAS
Kako bi Dorifor »trebao« izgledati danas?

Peter Paul Rubens, *Tri Gracije*, 1639., ulje na platnu, 221 x 181 cm, Museo del Prado, Madrid

Selfije u zrcalu nepoznate ženske osobe

Utjecaj društva na ideal ljepote

13

14

Popularnost selfieja

- Narcisoidno vrijeme
- Ovisnost o tehnologiji
- Izolacija

15

Mit o Narcisu (M. McLuhan)

- Mit
  - Narcis je zamijenio vlastiti odraz u vodi s drugom osobom
- McLuhan
  - Ljude zadivi svaki njihov produžetak u svakom materijalu koji nije njihov dio
    - Narcis, neosjetljiv na vlastitu sliku, nju samu nije mogao prepoznati kao svoju.

Caravaggio, *Narcis*, 1597.-1599., ulje na platnu, 110 x 92 cm, Galleria Nazionale d'Arte Antica, Rim.

16

Mit o Narcisu (M. McLuhan)

- Postajemo otupjeli na svoje autoportrete
– Stvaramo brojne i različite verzije sebe

Salvador Dalí, *Metamorfoza Narcisa*, 1937., ulje na platnu, 51.1 x 78.1 cm, Tate Modern, London.

17

Ostale teorije o značenju i razlozima popularnosti *selfieja*

- Istraživanje samoga sebe

Rembrandt, *Autoportret*, 1652., ulje na platnu, 112.1 x 81 cm, Kunsthistorisches Museum, Beč.

Selfie ženske osobe s korisničkim imenom 'Leslieprice', 2015.

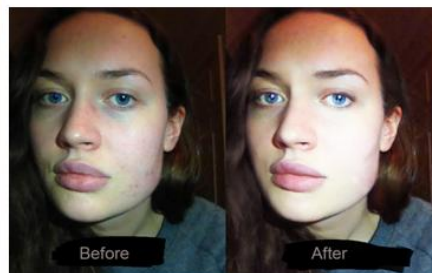
18

Ostale teorije o značenju i razlozima popularnosti *selfieja*

- »Uljepšavanje«

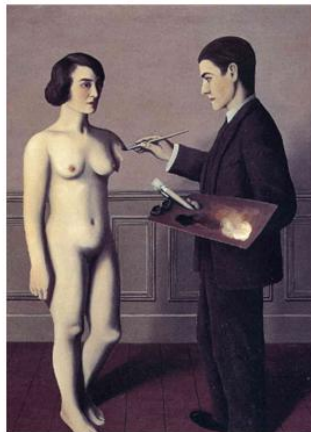
Rafael, *Autoportret*, 1504.-1506., ulje na dasci, 47.5 x 33 cm, Galleria Uffizi, Firenca.

Sara Casen, *Selfie*, 2014.

19 Ostale teorije o značenju i razlozima popularnosti *selfieja*

- Pripadanje okruženju i dijeljenje informacija s okruženjem

Rene Magritte. *Pokušavajući nemoguće*, 1928., ulje na platnu, privatna zbirka.

Selfie muške osobe s korisničkim imenom Brunosantos_sp, 2017.

20 Ostale teorije o značenju i razlozima popularnosti *selfieja*

- Utvrđivanje i potvrđivanje identiteta

Henri de Toulouse-Lautrec, *Autoportret pred zrcalom*, 1882.-1883., ulje na kartonu, 40 x 32 cm, Musée Toulouse-Lautrec, Albi.

Selfie korisnika 'Theleanmachinesofficial', 2017.

21 **Slika sebe i slika o sebi**

Selfiejima se pred drugima želimo predstaviti posebnima

Ovisnost o *selfiejima*

Goleme količine *selfieja*

Odmicanje od individualnosti

Namješteni, umjetni i trenutni identiteti koje smo stvorili sebi i drugima za promatranje

22

Zaključak

- Cilj (auto)portreta
  - Zabilježiti srž osobnosti
- Selfieji ne omogućuju razmišljanje o sebi
- Svatko danas može brzo i jednostavno snimiti selfie
- E. H. Gombrich: »...potrebno [je] više od samo dobrog oka i sigurne ruke da se naslika dobar portret...«

23

Završni zadatak

- Napraviti selfie
- Reproducirati selfie korištenjem ili kombiniranjem tradicionalnih ili drugih materijala, u bilo kojoj grani likovne umjetnosti
- Rezultat:
  - Dostojna predodžba srži onoga što vas čini onime što jeste
- Rad predati na kraju 7. tjedna projektne nastave

24

Debata

- Na kraju predstavljanja projektne nastave u 8. tjednu
- Tema: »Selfie: pokazatelj narcisoidnosti ili pokazatelj samosvijesti«
- Upute:
  - Dvije skupine sa suprotnim stavovima
  - Argumentirano iznošenje stavova
  - Uvažavanje mišljenja drugih
  - Nema upadanja u riječ
  - Pripremiti uvodnu i završnu riječ
  - Na kraju glasanje o uspješnosti

Popis reprodukcija

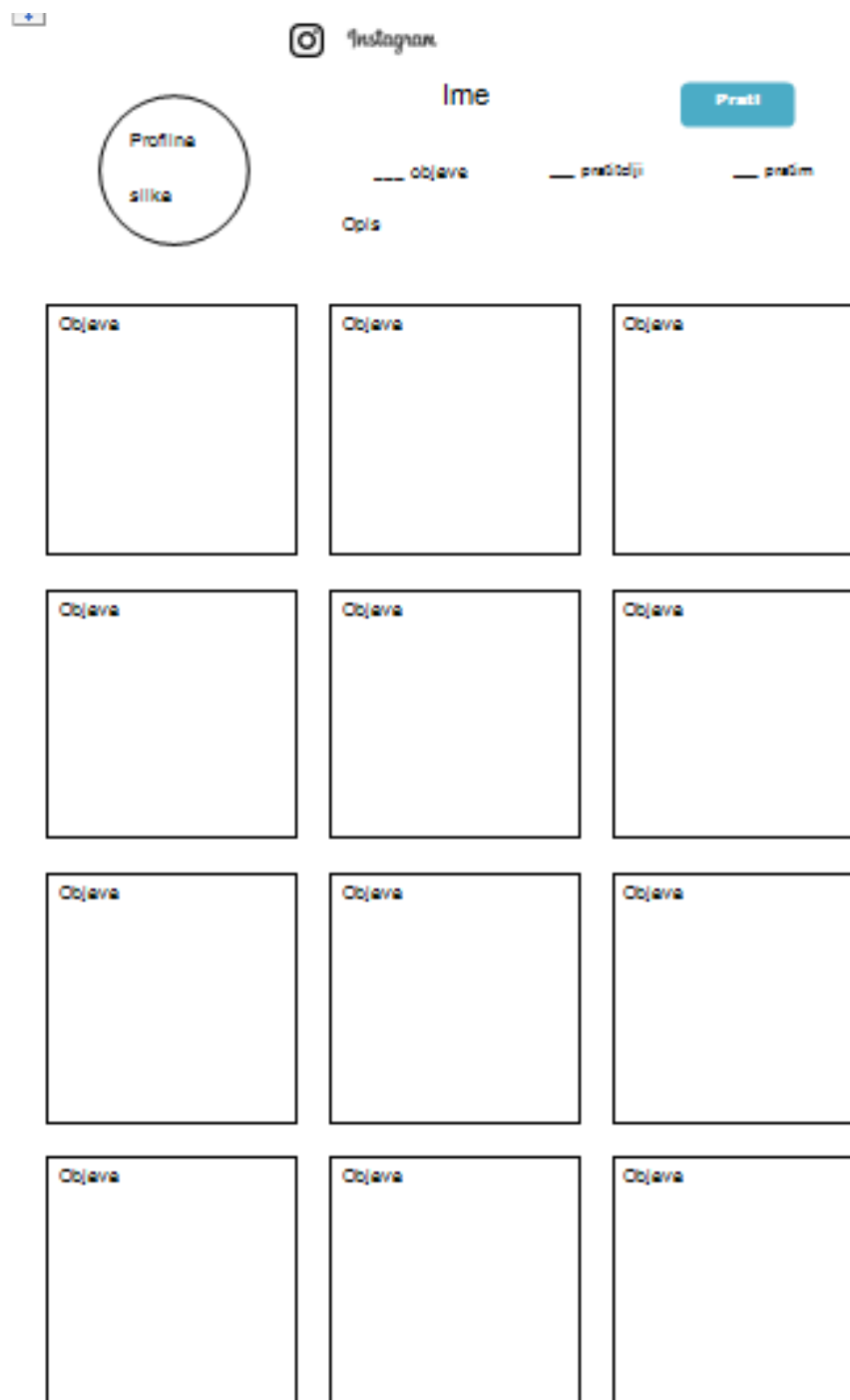
- **Tipični selfie mlade djevojke na Instagramu**
http://evocentral.com/wp-content/uploads/2015/11/amber_montana_instagram_selfie_6p3qzqlw.sized.jpg [16.2.2017.]
- **Primjer polaroidne fotografije**
<https://paultimer.files.wordpress.com/2011/11/polaroids-taken-from-expired-2003-film-018.jpg> [16.2.2017.]
- **Filtri na Instagramu**
http://www.phorest.com/blog/wp-content/uploads/2015/02/8208777635_f20424d340_z.jpg [16.2.2017.]
- **Poliklet, Dorifor, o. 450.-440. g. pr. Kr., rimska mramorna kopija grčkog originala u bronci, Museo Archeologico Nazionale, Napulj**
<https://ka-perseus-images.s3.amazonaws.com/e41900a4261225c6c2076a61eab51a36e6c23829.jpg> [16.2.2017.]
- **Selfie u zrcalu muške osobe s korisničkim imenom 'lawshala', 2017.**
<https://www.instagram.com/p/BQkWWojht5S/> [16.2.2017.]
- **Peter Paul Rubens, Tri Gracije, 1639., ulje na platnu, 221 x 181 cm, Museo del Prado, Madrid**
[https://en.wikipedia.org/wiki/The_Three_Graces_\(Rubens\)#/media/File:The_Three_Graces_by_Peter_Paul_Rubens_from_Prado_in_Google_Earth.jpg](https://en.wikipedia.org/wiki/The_Three_Graces_(Rubens)#/media/File:The_Three_Graces_by_Peter_Paul_Rubens_from_Prado_in_Google_Earth.jpg) [16.2.2017.]
- **Selfie u zrcalu nepoznate ženske osobe**
http://res.cloudinary.com/nexitemedia/image/fetch/w_728/http://gabworthy.com/wp-content/uploads/2015/10/mirror-selfie-blonde-against-door-grav-dress.jpg [17.2.2017.]
- **Caravaggio, Narcis, 1597.-1599., ulje na platnu, 110 x 92 cm, Galleria Nazionale d'Arte Antica, Rim**
[https://en.wikipedia.org/wiki/Narcissus_\(mythology\)#/media/File:Narcissus-Caravaggio_\(1594-96\)_edited.jpg](https://en.wikipedia.org/wiki/Narcissus_(mythology)#/media/File:Narcissus-Caravaggio_(1594-96)_edited.jpg) [16.2.2017.]

Popis reprodukcija

- **Salvador Dali, Metamorfoza Narcisa, 1937., ulje na platnu, 51.1 x 78.1 cm, Tate Modern, London**
http://www.tate.org.uk/art/images/work/T/T02/T02343_10.jpg [16.2.2017.]
- **Rembrandt, Autoportret, 1652., ulje na platnu, 112.1 x 81 cm, Kunsthistorisches Museum, Beč**
[https://en.wikipedia.org/wiki/Self-Portrait_\(Rembrandt,_Vienna\)#/media/File:Rembrandt_Harmenszoon_van_Rijn_-_Large_Self-Portrait_-_Google_Art_Project.jpg](https://en.wikipedia.org/wiki/Self-Portrait_(Rembrandt,_Vienna)#/media/File:Rembrandt_Harmenszoon_van_Rijn_-_Large_Self-Portrait_-_Google_Art_Project.jpg) [17.2.2017.]
- **Selfie ženske osobe s korisničkim imenom 'Leslieprice', 2015.**
https://pbs.twimg.com/media/CJVENRFUAAAc_Ea.png [17.2.2017.]
- **Rafael, Autoportret, 1504.-1506., ulje na dasci, 47.5 x 33 cm, Galleria Uffizi, Firenca**
[https://en.wikipedia.org/wiki/Self-portrait_\(Raphael\)#/media/File:Raffaello_Sanzio.jpg](https://en.wikipedia.org/wiki/Self-portrait_(Raphael)#/media/File:Raffaello_Sanzio.jpg) [17.2.2017.]
- **Sara Casen, Selfie, 2014.**
<http://www.saracasen.com/wp-content/uploads/2014/01/Photoshop.jpg> [17.2.2017.]
- **Rene Magritte, Pokušavajući nemoguće, 1928., ulje na platnu, privatna zbirka**
<https://www.wikiart.org/en/rene-magritte/attempting-the-impossible-1928> [17.2.2017.]
- **Selfie muške osobe s korisničkim imenom 'Brunosantos_sp', 2017.**
<https://www.instagram.com/p/BQnSpdggfUC/> [17.2.2017.]
- **Henri de Toulouse-Lautrec, Autoportret pred zrcalom, 1883., ulje na kartonu, 40 x 32 cm, Musée Toulouse-Lautrec, Albi**
<http://www.wga.hu/art/t/toulouse/1/09early.jpg> [17.2.2017.]
- **Selfie korisnika 'Theleanmachinesofficial', 2017.**
<https://www.instagram.com/p/BPxf0nqDxSZ/> [17.2.2017.]

5.6.3. Selfie: Instagram predložak i primjer

Bilakli pogled na pojedinačnu objavu	 ime <input type="button" value="Prati"/>
	_____ sviđa mi se
	Opis objave
	Komentari

Instagram

Vincent van Gogh

Prati

12 objava

500 000 pratitelja

50 pratim

Sanjam o slikarstvu, a zatim slikam svoj san.

Vincent
van Gogh

Prati

500 sviča mi se

Vincent van Gogh

[@paulgauguin](#), ovo uskoro stiže
na tvoju adresu.

[paulgauguin](#) Hvala, jedva
čekam da stigne, nadam se da
ti se svidio moj! @

[theovergogh](#) Dobro ti sto!
veronska zelena :)

5.6.4. *Selfie* – 2. dio: Vježba 1.

[Sl. 44.]

[Sl. 45.]

Promotri reprodukcije i pismeno opiši koncepte ideala ljepote koje na njima primjećuješ.

Razmisli o današnjim idealima ženske i muške ljepote koji se mogu vidjeti u medijima i na društvenim mrežama. Opiši ih i skiciraj.

5.7. Kontrolne liste za (pr)ocjenjivanje u projektnoj nastavi¹³⁸

5.7.1. Kontrolna lista za (pr)ocjenjivanje individualnog postignuća sudionika projektne nastave

IME I PREZIME UČENIKA:			
STUPANJ ISTICANJA UČENIKA U POJEDINIM VAŽNIM ZNAČAJKAMA	POSEBNO SE ISTIČE	ZADOVOLJAVA	NE ZADOVOLJAVA
Interes i motivacija za rad			
Samostalnost u radu			
Odgovornost u radu			
Suradnja s drugim sudionicima			
Tolerancija i solidarnost			
Ustrajnost i marljivost			
Organizacijske sposobnosti			
Rezultati rada			
UKUPNO:			

5.7.2. Kontrolna lista za (pr)ocjenjivanje pojedine grupe i njezinog rada

GRUPA:			
STUPANJ ISTICANJA GRUPE U POJEDINIM VAŽNIM ZNAČAJKAMA	POSEBNO SE ISTIČE	ZADOVOLJAVA	NE ZADOVOLJAVA
Suradnja grupe kao cjeline			
Rješavanje sukoba unutar grupe			
Organizacija rada u grupi			
Rezultat rada u grupi			
UKUPNO:			

¹³⁸ Navedene kontrolne liste preuzete su i prilagođene za ovaj primjer projektne nastave iz: Milan Matijević, Diana Radovanović, »Projektna nastava i projektno učenje«, u: Milan Matijević, Diana Radovanović, *Nastava usmjerena na učenika*, Zagreb: Školske novine, 2011., str. 170.

5.8. Upitnik za evaluaciju projektne nastave¹³⁹

UPITNIK ZA EVALUACIJU PROJEKTNE NASTAVE

Molim Vas da ispunjavanjem ovoga kratkog upitnika date mišljenje o ovom prijedlogu projektne nastave. Na pitanja odgovarajte zaokruživanjem odgovora koji odgovara Vama i Vašem mišljenju.

Unaprijed hvala,
Nastavnik

1. Spol: M   Ž

2. Svaku od navedenih tvrdnji prema vlastitom mišljenju zaokruživanjem označite ocjenama:
1 – uopće se ne slažem, 2 – uglavnom se ne slažem, 3 – niti se slažem, niti se ne slažem, 4 – uglavnom se slažem, 5 – u potpunosti se slažem.
  - a. Sviđa mi se projektna nastava kao oblik nastave.
1   2   3   4   5
  - b. Projektnom nastavom može se naučiti više nego redovnom/učioničkom nastavom.
1   2   3   4   5
  - c. Projektnom nastavom mogu se steći vještine i kompetencije koje se ne mogu steći redovnom/učioničkom nastavom.
1   2   3   4   5
  - d. Projektna nastava pridonijela je razvoju moje kreativnosti i samostalnosti.
1   2   3   4   5
  - e. Način rada i značajke projektne nastave mogu se koristiti kako bi se unaprijedila redovna/učionička nastava.
1   2   3   4   5
  - f. Zadovoljan/a sam iskustvom sudjelovanja u ovoj projektnoj nastavi.
1   2   3   4   5

3. Ako želite, ovdje možete napisati svoje mišljenje o ovoj projektnoj nastavi i općenito o konceptu projektne nastave. Što Vam se sviđelo, a što nije? Što se može popraviti ili unaprijediti? Što je ostavilo poseban dojam na Vas?

---

¹³⁹ Ovaj upitnik za evaluaciju projektne nastave inspiriran je Evaluacijskim upitnikom za posjetitelje prezentacije projekta na 303. stranici iz: Renata Jukić, »Projektna nastava i kreativnost«, u: *Poticanje stvaralaštva u odgoju i obrazovanju: knjiga radova: priručnik za sadašnje i buduće učiteljice i učitelje / Encouraging creativity in education: collection of papers: a handbook for current and future teachers*, Zagreb: Profil, 2009., str. 297-306.

6. Popis literature

Knjige (monografske publikacije)

1. Gordon C. Aymar, *The art of portrait painting: portraits through the centuries as seen through the eyes of a practicing portrait painter*, Philadelphia; New York; London: Chilton Book Co., 1967.
2. Marcel Bačić, Jasenka Mirenić-Bačić, *Likovno mišljenje: udžbenik za 1. razred gimnazije*, Zagreb: Školska knjiga, 2004.
3. Omar Calbrese, *Artists' self-portraits*, New York: Abbeville Press, 2006.
4. Laura Cumming, *A face to the world: on self-portraits*, London: HarperPress, 2010.
5. Jadranka Damjanov, *Likovna umjetnost: I dio: uvod*, Zagreb: Školska knjiga, 1983. [10. izdanje; prvo izdanje 1971.]
6. Jadranka Damjanov, *Likovna umjetnost: II dio: povijesni pregled: umjetnost jugoslavenskih naroda: moderna umjetnost*, Zagreb: Školska knjiga, 1986. [8. izdanje; 1. izdanje 1972.]
7. Penelope J. E. Davies, Walter B. Denny, Frima Fox Hofrichter, Joseph Jacobs, Ann M. Roberts, David L. Simon, *Jansonova povijest umjetnosti: zapadna tradicija*, Varaždin: Stanek, 2008.
8. Natalie Dybisz, *Self-portrait photography: the ultimate in personal expression*, Lewes: Ilex, 2001.,
<http://libgen.io/get.php?md5=28187947E42473FC3B897432A53DB185&key=44FV59X8N0HKJKV4>. (pregledano 5. srpnja 2017.)
9. Albert E. Elsen, *Purposes of art*, New York; Chicago; San Francisco; Toronto; London: Holt; Rinehart and Winston, 1966.
10. Vincent van Gogh, *Pisma: izbor*, preveo Radovan Ivšić, Zagreb: Moderna vremena, 1997.
11. Ernst H. Gombrich, *Povijest umjetnosti*, Zagreb: Golden Marketing, 1999.
12. James Hall, *The self-portrait: a cultural history*, New York: Thames and Hudson, 2014.
13. Radovan Ivančević, *Stilovi, razdoblja, život I: od paleolitika do predromanike: udžbenik za II. razred gimnazije*, Zagreb: Profil, 2009.
14. Radovan Ivančević, *Umjetničko blago Hrvatske*, Zagreb: Motovun, 1993.
15. Ian Jeffrey, *Photography: a concise history*, New York; Toronto: Oxford University Press, 1981.

16. Silva Kalčić, *Likovna umjetnost 2: opća povijest umjetnosti: od prapovijesti do suvremenosti: priručnik za nastavnike za 2. razred gimnazije s dvogodišnjim programom likovne umjetnosti*, Zagreb: Školska knjiga, 2004.
17. Antun Karaman, *Osnovni elementi, oblici i vrste likovnoga govora: udžbenik za 1. razred gimnazije s dvogodišnjim programom likovne umjetnosti*, Zagreb: Školska knjiga, 2005.
18. Dubravka Maleš, Ivanka Stričević, *Rad na projektu: izazov za djecu i odrasle*, Zagreb: Udruženje Djeca Prva, 2009.
19. Milan Matijević, Diana Radovanović, *Nastava usmjerena na učenika*, Zagreb: Školske novine, 2011.
20. Wolfgang Mattes, *Nastavne metode: 75 kompaktnih pregleda za nastavnike i učenike*, Zagreb: Naklada Ljevak, 2007.
21. Sabine Melchior-Bonnet, *The Mirror: a history*, New York; London: Routledge, 2002., https://books.google.hr/books/about/The_Mirror.html?id=ssV1SVY1VmsC&redir_esc=y (pregledano 8. srpnja 2017.)
22. Ella Noyes, *The Story of Milan*, London: J. M. Dent & Co., 1908., <https://archive.org/details/storymilan00noyegoog> (pregledano 8. srpnja 2017.)
23. Milan Pelc, *Povijest umjetnosti u Hrvatskoj*, Zagreb: Naklada Ljevak, 2012.
24. Ana Peraica, *Culture of the selfie: self-representation in contemporary visual culture*, Amsterdam: Institute of Network Cultures, 2017., <http://networkcultures.org/wp-content/uploads/2017/05/CultureOfTheSelfie.pdf> (pregledano 31. svibnja 2017.)
25. Blanka Petinec Fulir, Natalija Stipetić Ćus, Elen Zubek, *Likovna umjetnost: udžbenik za drugi razred srednjih škola s dvogodišnjim programom*, Zagreb: Alfa, 2014.
26. Blanka Petrinec Fulir, Elen Zubek, Zrinka Jurić Avmedoski, Natalija Stipetić Ćus, *Likovna umjetnost 2: udžbenik iz likovne umjetnosti za 2. razred srednjih škola s četverogodišnjim programom*, Zagreb: Alfa, 2014.
27. Plinije Stariji (prijevod Philemona Hollanda), *The Historie of the World; Historia Naturalis*, London: Adam Islip, 1634., <https://archive.org/details/historyworldIPlin> (pregledano 5. srpnja 2017.)
28. Marko Pranjić, *Nastavna metodika u riječi i slici*, Zagreb: Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, 2013.
29. Ernst Rebel, *Self-portraits*, Köln: Taschen, 2008.
30. Kristina Rismondo, Sanja Nejašmić, *Likovna umjetnost na državnoj maturi: priručnik za pripremu ispita državne mature iz likovne umjetnosti*, Zagreb : Školska knjiga, 2010.

31. Vladimir Rismondo, Kristina Rismondo, *Povijest umjetnosti 20. stoljeća: udžbenik likovne umjetnosti za 4. razred gimnazija*, Zagreb: Školska knjiga, 2008.
32. Jasna Salamon, *Likovna umjetnost: priručnik za pripremu ispita na državnoj maturi s proširenim sadržajem*, Zagreb: Profil, 2011.
33. Natalija Stipetić Ćus, Zrinka Jurić Avmedoski, Blanka Petrincec Fulir, Elen Zubek, *Likovna umjetnost 1: udžbenik iz likovne umjetnosti za 1. razred srednjih škola s dvogodišnjim i četverogodišnjim programom*, Zagreb: Alfa, 2014.
34. Natalija Stipetić Ćus, Elen Zubek, Blanka Petrincec Fulir, Zrinka Jurić Avmedoski, *Likovna umjetnost 4: udžbenik iz likovne umjetnosti za 4. razred srednjih škola s četverogodišnjim programom*, Zagreb: Alfa, 2014.
35. Jill Walker Rettberg, *Seeing ourselves through technology: how we use selfies, blogs and wearable devices to see and shape ourselves*, Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2014., <http://libgen.io/get.php?md5=CAF8C2176D550A52D1154AE3334614F4&key=RSYC6QGU0DOAXZ77> (pregledano 5. srpnja 2017.)
36. Ingo F. Walther, *Vincent van Gogh: 1853. – 1890.: vizija i stvarnost*, Zagreb: Europapress holding, 2006.
37. Brooke Wendt, *The allure of the selfie: Instagram and the new self-portrait*, Amsterdam: Institute of Network Cultures, 2014., <http://libgen.io/get.php?md5=C06CF56898D21C3471C2271260A01A33&key=GLGJPJJRGFPT56TC> (pregledano 5. srpnja 2017.)
38. Shearer West, *Portraiture*, Oxford: Oxford University Press, 2004.
39. Ernst van der Wetering, *A Corpus of Rembrandt Paintings IV: self-portraits*, Dordrecht: Springer, 2005., <http://libgen.io/get.php?md5=4B934D439849BEBBF3957D75B842C0EB&key=1H5I215CCBT39LV2> (pregledano 5. srpnja 2017.)
40. Elen Zubek, Blanka Petrincec Fulir, Natalija Stipetić Ćus, Zrinka Jurić Avmedoski, *Likovna umjetnost 3: udžbenik iz likovne umjetnosti za 3. razred srednjih škola s četverogodišnjim programom*, Zagreb: Alfa, 2014.

Poglavlja u knjigama

1. Philippe Abastado, Gilles Guiramand, Bernard Bousquet, »Signs of ageing, the lifespan and self-representation in European self-portraits since the 15th century«, u: *Ageing & Society* 25 (2005), str. 147-158., <https://doi.org/10.1017/S0144686X04002715> (pregledano 8. srpnja 2017.)
2. Renata Jukić, »Projektna nastava i kreativnost«, u: *Poticanje stvaralaštva u odgoju i obrazovanju: knjiga radova: priručnik za sadašnje i buduće učiteljice i učitelje / Encouraging creativity in education: collection of papers: a handbook for current and future teachers*, Zagreb: Profil, 2009., str. 297-306.
3. Milan Matijević, Diana Radovanović, »Projektna nastava i projektno učenje«, u: Milan Matijević, Diana Radovanović, *Nastava usmjerena na učenika*, Zagreb: Školske novine, 2011., str. 153-183.
4. Marshal McLuhan, »Ljubitelj spravica: Narcis kao narkoza« u: *Razumijevanje medija: mediji kao čovjekovi produžeci*. Zagreb: Golden Marketing; Tehnička knjiga, 2008., str. 41-47.
5. »Pericles«, u: *Plutarch's Lives III* (prijevod Bernadotte Perrin), London: William Heinemann LTD; New York: G. P. Putnam's Sons, 1959., str. 1-116.

Natuknice u enciklopedijama i riječnicima

1. Luc Menaše, »Portret«, u *Enciklopedija likovnih umjetnosti 4*, (gl. ur.) Slavko Batušić, Andre Mohorovičić, Mirko Šeper, Zagreb: Leksikografski zavod FNRJ, 1966., str. 1-5.
2. Lucjan Menaše, Zdenko Šenoa, »Autoportret«, u: *Enciklopedija likovnih umjetnosti 1*, (gl. ur.) Andre Mohorovičić, Zagreb: Leksikografski zavod FNRJ, 1959., str. 187-193.
3. »Autoportret«, u: *Hrvatska enciklopedija*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=4761> (pregledano 16. svibnja 2016.)
4. »Portrait«, u: *English Oxford Living Dictionaries*, <https://en.oxforddictionaries.com/definition/portrait> (pregledano 16. svibnja 2016.)
5. »Portret«, u: *Hrvatska enciklopedija*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=49611> (pregledano 16. svibnja 2016.)
6. »Self-portrait«, u: *English Oxford Living Dictionaries*, <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/self-portrait> (pregledano 16. svibnja 2016.)

Radovi u zbornicima

1. Flavio Souza, Diego de las Casas, Vinicius Flores, SunBum Youn, Meeyoung Cha, Daniele Quercia, Virgilio Almeida, »Dawn of the selfie era: the whos, wheres and the hows of selfies on Instagram«, u: *Proceedings of the 2015 ACM on Conference on Online Social Networks*, New York: ACM, 2015., str. 221-231., <https://arxiv.org/abs/1510.05700> (pregledano 8. srpnja 2017.)

Radovi iz časopisa ili novina

1. Christopher T. Barry [et. al.], »Let me take a selfie«: associations between self-photography, narcissism, and self-esteem« u: *Psychology of Popular Media Culture*. Washington, DC. American Psychological Association, 2015., str. 1-13., <http://dx.doi.org/10.1037/ppm0000089> (pregledano 8. srpnja 2017.)
2. Danah M. Boyd, Nicole B. Ellison, *Social network sites : definition, history and scholarship* u: *Journal of Computer-Mediated Communication*, 13, 1(2007), str. 210-230. <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1083-6101.2007.00393.x/pdf> (pregledano 6. prosinca 2016.)
3. Elizabeth Day, *How selfies became a global phenomenon*, <https://www.theguardian.com/technology/2013/jul/14/how-selfies-became-a-global-phenomenon>, (pregledano 30. studenog 2016.)
4. Paul Frosh, »The gestural image: the selfie, photography theory and kinesthetic sociability« u: *International Journal of Communication* 9. Los Angeles: USC Annenberg Press, 2015., str. 1607-1628., <http://ijoc.org/index.php/ijoc/article/viewFile/3146/1388> (pregledano 8. srpnja 2017.)
5. Antun Halonja, Lana Hudeček, »Pokloni mi svoj selfie«, u: *Hrvatski jezik: znanstveno-popularni časopis za kulturu hrvatskoga jezika* 1 (2014.), str. 26-27., <http://hrcak.srce.hr/166779> (pregledano 8. srpnja 2017.)
6. Tim Highfield, Tama Leaver, *A methodology for mapping Instagram hashtags* u: *First Monday : peer-reviewed journal on the Internet*, 20, 1-5(2015), <http://firstmonday.org/article/view/5563/4195> (pregledano 6. prosinca 2016.)
7. Richard Kedzior, Douglas E. Allen, »From liberation to control: understanding the selfie experience«, *European Journal of Marketing*, 2016., str. 1773-1788., <http://dx.doi.org/10.1108/EJM-07-2015-0512> (pregledano 8. srpnja 2017.)

8. David Klooster, »Što je kritičko mišljenje?«, u: *Metodički ogledi: časopis za filozofiju odgoja* 9 (2002.), str. 57-95.
9. Alice E. Marwick, »Instafame: luxury selfies in the attention economy«, u: *Public Culture*, 27 (2015), br. 1, str. 137-160., http://publicculture.dukejournals.org/content/27/1_75/137.full (pregledano 8. srpnja 2017.)
10. Milan Matijević, »Projektno učenje i nastava«, u: *Nastavnički suputnik* (2008./09.), str. 188-225.
11. Margaret Nichols, *Identity crafting: reading the agency and art implicit in selfies* u: *Bridges* 9. Conway: Coastal Carolina University, 2015., str. 1-6., <https://pdfs.semanticscholar.org/6baa/7a45c845e7ec3366497811260100f89ae4af.pdf> (pregledano 8. srpnja 2017.)
12. Jerry Saltz, *Art at arm's length: a history of the selfie*, <http://www.vulture.com/2014/01/history---of---the---selfie.html>, (pregledano 9. veljače 2017.)
13. Katie Warfield, »Making selfies / making self : digital subjectivities in the selfie« u: *Proceedings of the Image Conference Berlin*, Berlin: Image Conference, 2014., str. 1-6., <http://kora.kpu.ca/islandora/object/kora:39> (pregledano 8. srpnja 2017.)
14. »Nastavni plan i program za Likovnu umjetnost«, u: *Glasnik Ministarstva kulture i prosvjete* 1 (1994.), str. 90-97.

Internetski izvori

1. Alicia Eler, *Keeping up with your selfies*, <http://hyperallergic.com/122640/keeping-up-with-your-selfies/>, (pregledano 9. veljače 2017.)
2. *Autoportret – selfie izložba*, Gradski muzej Karlovac, <http://www.gmk.hr/Aktivnost/Izlo%C5%BEbe/2214> (pregledano 5. srpnja 2017.)
3. *Don't hate the selfie!*. Mrežna stranica *iPad ArtRoom*, <http://www.ipadartroom.com/dont-hate-the-selfie/> (pregledano 5. listopada 2016.)
4. *Edita Schubert, Biografija*, Muzej suvremene umjetnosti, <http://www.msu.hr/?/hr/47/104396/0/1/> (pregledano 25. svibnja 2017.)
5. Instagram user statistics, <http://expandeddrablings.com/index.php/important-instagram-stats/> (pregledano 15. veljače 2017.)
6. Instagram: About us, <https://instagram.com/about/us/> (pregledano 6. prosinca 2016.)

7. *Ispitni katalog za državnu maturu u školskoj godini 2016./2017.: likovna umjetnost*, Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja, 2016., https://www.ncvvo.hr/wp-content/uploads/2016/09/LIU_IK_17.pdf (pregledano 18. svibnja 2017.)
8. Instructomania by Mr and Mrs P, *Instagram »Selfie« from a famous figure or character Analysis Common Core*, <https://www.teacherspayteachers.com/Product/Instagram-Selfie-From-A-Famous-Figure-or-Character-Analysis-Common-Core-1069067> (pregledano 13. veljače 2017.)
9. *Self-Portrait in a Fur-Collared Robe*, <http://www.wga.hu/frames-e.html?html/d/durer/1/03/1self28.html>, (pregledano 24. kolovoza 2017.)
10. *The Oxford Dictionaries Word of the Year 2013 is 'selfie'*, <http://blog.oxforddictionaries.com/2013/11/word-of-the-year-2013-winner/> (pregledano 27. rujna 2016.)
11. *The self-portrait as self-promotion*, Royal Collection Trust, <https://www.royalcollection.org.uk/collection/themes/exhibitions/portrait-of-the-artist/the-queens-gallery-buckingham-palace/exhibition-details/explore-the-exhibition/the-self-portrait-as-self-promotion#/> (pregledano 17. svibnja 2017.)
12. *Tomislav Gotovac, Glave*, Muzej suvremene umjetnosti, <http://www.msu.hr/?/hr/47/104392/0/1/> (pregledano 25. svibnja 2017.)
13. *Učenička postignuća (Odgojno-obrazovni ishodi)*, PMF – Matematički odsjek, 2014., https://web.math.pmf.unizg.hr/nastava/metodika/materijali/mnm3-Bloomova_taksonomija-ishodi.pdf (pregledano 18. listopada 2016.)
14. *#SaatchiSelfie*, Saatchi Gallery, <http://www.saatchigallery.com/selfie/> (pregledano 5. srpnja 2017.)
15. *#selfie*, <https://www.instagram.com/explore/tags/selfie/> (pregledano 15. veljače 2017.)

7. Popis i izvori reprodukcija korištenih u radnim materijalima i radnoj knjižici

Sl. 1. Jackson Pollock, *Jesenski ritam*, 1950., emajl na platnu, 266.7 x 525.8 cm, The Metropolitan Museum of Art, New York

http://www.galleryintell.com/wp-content/uploads/2013/03/autumn_rhythm-pollock1.jpg
[5.7.2017.]

Sl. 2. Willem de Kooning, *Žena*, 1950. – 1952., ulje na platnu, 192.7 x 147.3 cm, The Museum of Modern Art, New York

<https://www.moma.org/media/W1siZiIsIjE3NDgzNyJdLFsicCIsmNvbnZlcnQiLCItcmVzaXplIDEzNjZ4MTM2NlxiMDAzZSjdXQ.jpg?sha=618c8f6e61db99fb> [27.10.2016.]

Sl. 3. Peter Paul Rubens, *Podizanje križa*, 1610. – 1611., ulje na platnu, 462 x 341 cm, Katedrala u Antverpenu, Belgija

<http://www.peterpaulrubens.net/images/gallery/raising-of-the-cross.jpg> [5.7.2017.]

Sl. 4. Francisco de Goya, *Treći svibnja 1808.*, 1814., ulje na platnu, 268 x 347 cm, Museo del Prado, Madrid

<https://content3.cdnprado.net/imagenes/Documentos/imgsem/5e/5e17/5e177409-2993-4240-97fb-847a02c6496c/d8720f5f-4ef4-484c-806b-58fb03df8696.jpg> [5.7.2017.]

Sl. 5. Sandro Botticelli, *Rođenje Venere*, o. 1485., tempera na dasci, 172.5 x 278.9 cm, Galleria degli Uffizi, Firenca

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/0/0b/Sandro_Botticelli_-_La_nascita_di_Venere_-_Google_Art_Project_-_edited.jpg/1024px-Sandro_Botticelli_-_La_nascita_di_Venere_-_Google_Art_Project_-_edited.jpg [27.10.2016.]

Sl. 6. Albrecht Dürer, *Zec*, 1502., akvarel, 25.1 x 22.6 cm, Albertina, Beč

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/4/44/Albrecht_D%C3%BCrer_-_Hare%2C_1502_-_Google_Art_Project.jpg/800px-Albrecht_D%C3%BCrer_-_Hare%2C_1502_-_Google_Art_Project.jpg [27.10.2016.]

Sl. 7. Willem Claesz Heda, *Mrtva priroda s kamenicama*, 1635., ulje na dasci, 49.8 x 80.6 cm, The Metropolitan Museum of Art, New York

http://www.metmuseum.org/toah/images/hb/hb_2005.331.4.jpg [27.10.2016.]

Sl. 8. Jan Vermeer, *Ljubavno pismo*, o. 1669. – 1670., ulje na platnu, 44 x 38.5 cm, Rijksmuseum, Amsterdam

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/4/4b/Vermeer%2C_Johannes_-_The_Loveletter.jpg/800px-Vermeer%2C_Johannes_-_The_Loveletter.jpg [27.10.2016.]

Sl. 9. Jean Auguste Dominique Ingres, *Velika Odaliska*, 1814., ulje na platnu, 91 x 162 cm, Musée du Louvre, Pariz

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/4/4a/Jean_Auguste_Dominique_Ingres%2C_La_Grande_Odalisque%2C_1814.jpg/1024px-Jean_Auguste_Dominique_Ingres%2C_La_Grande_Odalisque%2C_1814.jpg [27.10.2016.]

Sl. 10. Henri Matisse, *Zelena linija (Gospođa Matisse)*, 1905., ulje na platnu, 40.5 x 32.5 cm, Statens Museum for Kunst, Kopenhagen

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/en/thumb/2/2d/Matisse_-_Green_Line.jpeg/800px-Matisse_-_Green_Line.jpeg [27.10.2016.]

Sl. 11. Paul Cézanne, *Mont Sainte-Victoire viđen iz kamenoloma Bibemus*, 1897. – 1900. (ulje na platnu, 65.1 x 80 cm, Baltimore Museum of Art

<http://www.paulcezanne.org/images/paintings/mont-sainte-victoire-seen-from-the-bibemus-quarry.jpg> [27.10.2016.]

Sl. 12. Miroslav Kraljević, *Autoportret sa psom*, 1910., ulje na platnu, 110 x 85.5 cm, Moderna galerija, Zagreb

https://en.wikipedia.org/wiki/Miroslav_Kraljevi%C4%87#/media/File:1910,_Miroslav_Kraljevic,_Autoportret_sa_psom,_ulje,_110x85,5,_Moderna_galerija_Zagreb.jpg [10.11.2016.]

Sl. 13. i 14. Vlaho Bukovac, *Autoportret sa suprugom (diptih)*, 1914.

https://lh3.googleusercontent.com/HfqLG5y_IFNmG7A1tMyNoA_WO4azzSQlmFTnDeNGTExE-ZDSEMIkwXF4MC_ApNo_-U1Rxidwk376HA=w213-h220 [22.5.2017.]

Sl. 15. Rafael, *Portret Baldassarea Castiglionea*, 1514.-1515., ulje na platnu, 82 x 67 cm, Louvre, Pariz

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/94/Baldassare_Castiglione%2C_by_Raffaello_Sanzio%2C_from_C2RMF_retouched.jpg [10.11.2016.]

Sl. 16. Vilko Gecan, *Autoportret*, 1920., ulje na platnu, 25.2. x 25.5 cm, Muzej suvremene umjetnosti, Zagreb.

<http://www.msu.hr/#/hr/13357/pretrazivanje/vilko+gecan,0,0,21/1010025/> [10.11.2016.]

Sl. 17. Vincent van Gogh, *Portret Perea Tanguya*, 1887., ulje na platnu 65 x 51 cm, Musee Rodin, Pariz

https://en.wikipedia.org/wiki/Portrait_of_P%C3%A8re_Tanguy#/media/File:Van_Gogh_-_Portrait_of_Pere_Tanguy_1887-8.JPG [10.11.2016.]

Sl. 18. Vincent van Gogh, *Autoportret*, 1889., ulje na platnu, 65 x 54.5 cm, Musee d' Orsay

http://www.musee-orsay.fr/typo3temp/zooom/tmp_382f5dcf478c22b5d0907e93f4907da0.gif [10.11.2016.]

Sl. 19. Vilko Gecan, *Portret Danka Anđelinovića (detalj)*, 1928., ulje na platnu, 50.7. x 38.3 cm, Muzej suvremene umjetnosti, Zagreb

<http://www.msu.hr/#/hr/13357/pretrazivanje/vilko+gecan,0,0,21/1011289/> [10.11.2016.]

Sl. 20. Henri Matisse, *Autoportret u majici na crte*, 1906., ulje na platnu, 55 x 46 cm, Statens Museum for Kunst, Kopenhagen

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/en/8/8f/Henri_Matisse_Self-Portrait_in_a_Striped_T-shirt_%281906%29.jpg [10.11.2016.]

Sl. 21. Rembrandt van Rijn, *Portret Dircka van Osa*, o. 1658., ulje na platnu, 113.5 x 88.7 cm, Joslyn Art Museum, Omaha

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/6/6a/Rembrandt_Portrait_of_the_Dyke_Reeve_Dirck_van_Os.jpg [10.11.2016.]

Sl. 22. Rembrandt van Rijn, *Autoportret*, 1658., ulje na platnu, 131 x 102 cm, The Frick Collection, New York

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/9a/Rembrandt_Harmensz._van_Rijn_130.jpg [10.11.2016.]

Sl. 23. Miroslav Kraljević, *Bonvivant*, 1912., ulje na platnu, Moderna galerija, Zagreb

https://en.wikipedia.org/wiki/Miroslav_Kraljevi%C4%87#/media/File:1912,_Miroslav_Kraljevic,_Bonvivant.jpg [10.11.2016.]

Sl. 24. Jan van Eyck, *Čovjek s crvenim turbanom (Autoportret?)*, 1433., ulje na dasci, 53 x 25.8 cm, The National Gallery, London

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/ca/Portrait_of_a_Man_in_a_Turban_%28Jan_van_Eyck%29_with_frame.jpg [10.11.2016.]

Sl. 25. Henri Matisse, *Žena sa šeširom*, 1905., ulje na platnu, 80.65 x 59.69 cm, Museum of Modern Art, San Francisco

<https://upload.wikimedia.org/wikipedia/en/f/fb/Matisse-Woman-with-a-Hat.jpg> [10.11.2016.]

Sl. 26. Rafael, *Autoportret s prijateljem*, 1518.-1520., ulje na platnu, 99 x 83 cm, Louvre, Pariz

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/5/57/Portrait_de_1%27artiste_avec_un_ami%2C_by_Raffaello_Sanzio%2C_from_C2RMF_retouched.jpg [10.11.2016.]

Sl. 27. Jan van Eyck, Čovjek s plavom kapom, o. 1430., ulje na dasci, 22.5 x 16.6 cm, Brukenthal National Museum, Sibiu

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/e/e0/Man_in_a_Blue_Cap_-_Jan_van_Eyck_-_Google_Cultural_Institute.jpg [10.11.2016.]

Sl. 28. Vincent van Gogh, Autoportret s uhom u zavojima, štafelajem i japanskom grafikom, 1889., ulje na platnu, 60 x 49 cm, Courtauld Institute Galleries, London

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/f/f0/VanGogh-self-portrait-with_bandaged_ear.jpg/800px-VanGogh-self-portrait-with_bandaged_ear.jpg [17.5.2017.]

Sl. 29. Vincent Van Gogh, Autoportret, 1888., privatna zbirka

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/c/c6/Van_Gogh__Selbstbildnis34.jpeg/800px-Van_Gogh_-_Selbstbildnis34.jpeg [23.5.2017.]

Sl. 30. Vincent Van Gogh, Autoportret s japanskom grafikom, 1887./1888., Kunstmuseum, Basel

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/3/38/Self-Portrait_with_a_Japanese_Print18.jpg [17.5.2017.]

Sl. 31. Vincent van Gogh, Autoportret posvećen Paulu Gauguinu, 1888., ulje na platnu, 61.5 x 50.3 cm, Harvard Art Museums/Fogg Museum, Cambridge (SAD)

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/8/8e/Van_Gogh_self-portrait_dedicated_to_Gauguin.jpg/800px-Van_Gogh_self-portrait_dedicated_to_Gauguin.jpg [17.5.2017.]

Sl. 32. Vincent Van Gogh; Dva autoportreta i nekoliko detalja, 1886., olovka na papiru, Van Gogh Museum, Amsterdam

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/1/1e/Van_Gogh_-_Selbstbildnisse.jpeg [17.5.2017.]

Sl. 33. Logo MSU

<http://www.srednja.hr/Photos/Organizators/msu%20logo9287ba.jpg> [17.2.2017.]

Sl. 34. Janez Logar, Autoportret, 1971., mehanografska tehnika i akrilik na platnu, 179.5 x 137.8 cm, Muzej suvremene umjetnosti, Zagreb

<http://www.msu.hr/#/hr/13357/pretrazivanje/autoportret,0,0,21/1009848/> [23.11.2016.]

Sl. 35. Robert Auer, Autoportret, 1911., ulje na platnu, 47 x 30.3 cm, Muzej suvremene umjetnosti, Zagreb

<http://www.msu.hr/#/hr/13357/pretrazivanje/autoportret,0,0,21/1010162/> [23.11.2016.]

Sl. 36. Gabrijel Stupica, Autoportret, 1961., tempera na platnu, 118 x 85 cm, Muzej suvremene umjetnosti, Zagreb

<http://www.msu.hr/#/hr/13357/pretrazivanje/autoportret,0,0,21/1014577/> [23.11.2016.]

Sl. 37. Marijan Trepše, Autoportret, 1924., ulje na platnu, 80 x 63.2 cm, Muzej suvremene umjetnosti, Zagreb

http://www.umjetnicki-paviljon.hr/UserFiles/Image/Izlozbe/exh061/exhibits/big/Autoportret_oko_1920_web.jpg [23.11.2016.]

Sl. 38. Marino Tartaglia, Autoportret, 1917., ulje na kartonu, 35.5 x 19 cm, Muzej suvremene umjetnosti, Zagreb

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/hr/archive/f/fd/20130422134854!Autoportret,_Marino_Tartaglia,_1917.jpg [9.11.2016.]

Sl. 39. Igor Franić, tlocrti prizemlja, prvog, drugog i trećeg kata MSU

http://pogledaj.to/wp-content/uploads/2010/11/IgorFrancic_MSU.pdf [23.11.2016.]

Sl. 40. Tomislav Gotovac, *Glave*, 1970., crno - bijele fotografije, 12 primjera, svaki 29.5 x 19.5 cm, Muzej suvremene umjetnosti, Zagreb

<http://ocdn.eu/pulscms->

[transforms/1/WHyktkpTURBXy9iY2FmMjdhMWU0NWNhMGU3MTA0ZGQyZTc0ZDI0M2Q0OS5qcGeTIQLNAXQAwsOVAs0B1gDCw5UH2TIvcHVsc2Ntcy9NREFfLzFkNzRjYjQxNzA1OTUwNDM2NjI5Y2FiZDYwNmY1MGY2LnBuZwfCAA](http://ocdn.eu/pulscms-transforms/1/WHyktkpTURBXy9iY2FmMjdhMWU0NWNhMGU3MTA0ZGQyZTc0ZDI0M2Q0OS5qcGeTIQLNAXQAwsOVAs0B1gDCw5UH2TIvcHVsc2Ntcy9NREFfLzFkNzRjYjQxNzA1OTUwNDM2NjI5Y2FiZDYwNmY1MGY2LnBuZwfCAA) [6.7.2017.]

Sl. 41. Nikola Vrljić, *Autoportret*, 2014., akrilna smola, drvo, 120 x 46 x 32 cm.

<https://s-media-cache-ak0.pinimg.com/564x/36/ac/90/36ac9001fa688611f0410e02c977d9c8.jpg> [6.7.2017.]

Sl. 42. Edita Schubert, *Biografija*, 1997./1998., prostorna instalacija od pet cjelina, staklene epruvete, poliester, gips, 5 dijelova, svaki 20 x 26 x 21 cm, Muzej suvremene umjetnosti, Zagreb.

http://www.virovitica.net/ieNews/slike/n_12588_1.jpg [6.7.2017.]

Sl. 43. Akihiko Hoshide, *Space selfie*, 2012., objavljeno na Twitteru (@Cmdr_Hadfield) 30. rujna 2013.

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/26/ISS-32_American_EVA_b3_Aki_Hoshide.jpg [11.2.2017.]

Sl. 44. Poliklet, *Dorifor*, o. 450.-440. g. pr. Kr., rimska mramorna kopija grčkog originala u bronci, Museo Archaeologico Nazionale, Napulj

<https://ka-perseus->

[images.s3.amazonaws.com/e41900a4261225c6c2076a61eab51a36e6c23829.jpg](https://ka-perseus-images.s3.amazonaws.com/e41900a4261225c6c2076a61eab51a36e6c23829.jpg) [16.2.2017.]

Sl. 45. Peter Paul Rubens, *Tri Gracije*, 1639., ulje na platnu, 221 x 181 cm, Museo del Prado, Madrid

[https://en.wikipedia.org/wiki/The_Three_Graces_\(Rubens\)#/media/File:The_Three_Graces,_by_Peter_Paul_Rubens,_from_Prado_in_Google_Earth.jpg](https://en.wikipedia.org/wiki/The_Three_Graces_(Rubens)#/media/File:The_Three_Graces,_by_Peter_Paul_Rubens,_from_Prado_in_Google_Earth.jpg) [16.2.2017.]

8. Sažetci

8.1. Sažetak

U ovome diplomskom radu opisan je prijedlog projektne nastave iz gimnazijskog predmeta Likovne umjetnosti na temu autoportreta i *selfieja*. Projektna nastava od osam tjedana sastojat će se od četiri učionička predavanja, terenske nastave u Muzeju suvremene umjetnosti u Zagrebu, obrade materijala prikupljenih tijekom projektne nastave i pripreme za predstavljanje projekta te samog predstavljanja projekta u posljednjem tjednu. Interdisciplinarna nastava obradit će teme portreta, te povijesti, karakteristika i razloga za nastajanje autoportreta i *selfieja*. Nastava će biti potpomognuta različitim načinima rada i raznovrsnom nastavnom metodologijom, a učenici će aktivnim sudjelovanjem u svakom dijelu projektne nastave i izvršavanjem predviđenih zadataka steći komunikacijske, suradničke i istraživačke vještine, kreativnost i sposobnost kritičkog mišljenja, osnovna i proširena znanja o autoportretu i *selfieju*, njihovoj važnosti i značenjima.

Ključne riječi: Likovna umjetnost, projektna nastava, autoportret, *selfie*.

8.2. Summary

This diploma thesis presents the proposal for a project-based learning approach to teaching Visual arts to secondary school students, specifically dealing with the topic of self-portrait and *selfie*. This eight-week long project-based learning unit comprises four student presentations, a visit to the Museum of Contemporary Art in Zagreb, preparation of material gathered during the course and preparation of a presentation of the project, concluded with the presentation of the project itself during the last week. These interdisciplinary lessons will discuss the history, characteristics and the causes behind the emergence of self-portraits and *selfies*. Lessons will be backed by diverse approaches and teaching methodology. Through active participation in every part of the project-based learning unit and the completion of assigned tasks, the students will develop creativity, acquire communication, cooperative, research and critical thinking skills, as well as basic and advanced understanding of the self-portrait and *selfie*, along with the knowledge about their importance and meanings.

Keywords: Visual Arts, project-based learning, self-portrait, *selfie*.